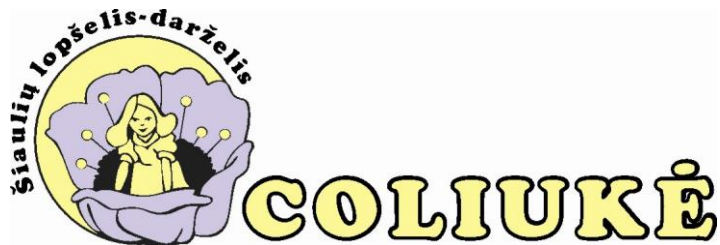

ŠIAULIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „COLIUKĖ“

*„Vaikas yra rizika“, - sako Išmintis.
„Vaikas yra sunkumai“, - sako Patirtis.
„Vaikas yra didelė atsakomybė“, - sako Atsargumas.
„Vaikas yra nuolatinis nerimas ir širdgėla“, - sako Baimė.
„Vaikas yra didelė laimė“, - sako Meilė.*

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA „NUO...IKI“

Skirta vaikų ugdymui
nuo lopšelio iki priešmokyklinio amžiaus

2007
Šiauliai

Parengė:

Daiva Kavaliauskienė , Modesta Eidukonytė

Siūlymus teikė:

Eugenija Vaičiaitytė, Gražina Petrauskienė, Asta Balytė, Palmira Vasiliauskienė, Gitana Patkauskienė, Jurgita Mikelevičiūtė, Erika Varkulytė, Jolanta Jacėnienė, Irma Tverijonienė ir kt.

Redagavo:

Roma Butkienė

Iliustravo:

UAB „Oranžinė reklama“

Apipavidalino:

Daiva Kavaliauskienė

Programa aprobuota 2007 m. gegužės 24 d.

Šiaulių lopšelio-darželio „Coliukė“ pedagogų Tarybos posėdyje, protokolas Nr. 2

© Šiaulių Lopšelis-darželis „Coliukė“ 2007

© Daiva Kavaliauskienė 2007

© Modesta Eidukonytė 2007

© UAB „Oranžinė reklama“ 2007

TURINYS

1 dalis BENDROSIOS NUOSTATOS

ĮSTAIGA – VAIKAI – PEDAGOGAI IR KITI SPECIALISTAI – SAVITUMAS – BENDRUOMENĖS POREIKIAI IR LŪKESČIAI – VAIKYSTĖS SAMPRATA - FILOSOFIJA

- 1.1. Įstaiga 4
- 1.2. Vaikai 4
- 1.3. Pedagogai ir kiti specialistai 4
- 1.4. Savitumas 4
- 1.5. Bendruomenės poreikiai ir lūkesčiai 5
- 1.6. Vaikystės samprata 6
- 1.7. Filosofija 7

2 dalis UGDYMAS

PRINCIPAI – PRIORITETAI –TIKSLAI, UŽDAVINIAI – PEDAGOGŲ PROFESIONALUMAS - METODAI

- 2.1. Ugdymo principai 9
- 2.2. Ugdymo prioritetai 10
 - 2.2.1. Ugdymo samprata 10
 - 2.2.2. Ankstyvasis ugdymas (nuo pat pradžių) 12
 - 2.2.3. Ikimokyklinis ugdymas 13
 - 2.2.4. Ugdymo programos orientyrai 14
- 2.3. Ugdymo tikslai ir uždaviniai 16
 - 2.3.1. Bendrieji darželio uždaviniai 16
 - 2.3.2. Programos tikslas ir uždaviniai 17
 - 2.3.3. Kompetencijų plėtojimas 19
 - 2.3.4. Sveikas darželis 22
 - 2.3.5. Pedagogų profesionalumas 23
- 2.4. Ugdymo metodai 25

3 dalis UGDYMO SRITYS

APŽVALGA – KŪNAS, JUDĖJIMAS, SVEIKATA - SOCIALINĖ IR (TARP)KULTŪRINĖ PATIRTIS – KOMUNIKACIJA: KALBA, RAŠTAS, INFORMACIJOS PRIEMONĖS – VAIZDUOJAMOJI VEIKLA - MUZIKA - MATEMATIKA - GAMTOS MOKSLAI IR TECHNOLOGIJOS

- 3.1. Apžvalga 29
- 3.2. Kūnas, judėjimas, sveikata 31
- 3.3. Socialinė ir (tarp)kultūrinė patirtis 39
- 3.4. Komunikacija: kalba, raštas, informacijos priemonės 46
- 3.5. Vaizduojamoji veikla 56
- 3.6. Muzika 64
- 3.7. Matematika 73
- 3.8. Gamtos mokslai ir technologijos 81

4 dalis UGDYMO ORGANIZAVIMAS

PLANAVIMAS - STEBĖJIMAS, DOKUMENTAVIMAS, VERTINIMAS – UGDYMO PARTNERIAI - TĘSTINUMAS – KOKYBĖS SIEKIMAS

- 4.1. Planavimas 89
- 4.2. Stebėjimas, dokumentavimas, vertinimas 92
- 4.3. Ugdymo partneriai 95
 - 4.3.1. Komandinis darbas 95
 - 4.3.2. Bendradarbiavimas su tėvais 96
- 4.4. Ugdymo tęstinumas97
- 4.5. Kokybės siekimas 98

LITERATŪRA 99

1 dalis BENDROSIOS NUOSTATOS

ĮSTAIGA – VAIKAI – PEDAGOGAI IR KITI SPECIALISTAI – SAVITUMAS – BENDRUOMENĖS POREIKIAI IR LŪKESČIAI – VAIKYSTĖS SAMPRATA – FILOSOFIJA

1.1. ĮSTAIGA

Mūsų įstaiga vadinasi Šiaulių lopšelis-darželis „Coliukė“. Teisinė forma: juridinis asmuo. Grupė: ikimokyklinio ugdymo įstaiga.

Esame įsikūrę Gubernijos mikrorajone, iš miesto centro mus galima pasiekti per 10-15 minučių. Darželio pastato dydis – 1079 m², todėl jį gali lankyti iki 115 vaikų. Pirmame ir antrame aukštuose yra grupės, miegamieji, salė, vaikams pritaikytos sanitarinės patalpos, virtuvė bei administracijos kabinetai.

Darželio teritorija yra aptverta, visada prižiūrima ir puoselėjama, vartai įstaigos darbo metu – uždaryti.

Mūsų adresas: Spindulio g. 7, LT-76022, Šiauliai.

1.2. VAIKAI

Vaikų priėmimas į lopšelių-darželį vykdomas Šiaulių miesto savivaldybės nustatyta tvarka. Priimant vaiką, sudaroma dvišalė lopšelio-darželio ir vaiko tėvų (globėjų) sutartis.

Į grupes vaikai paskirstomi pagal amžių:

- Ankstyvasis amžius 1-3 m.,
- Ikimokyklinis amžius 3-6 m.,
- Priešmokyklinis amžius 5(6)-7 m.

Į bendrojo ugdymo grupes integruojami ir specialiųjų poreikių vaikai.

Kiekvienais metais komplektuojama mišraus amžiaus 4-6 metų amžiaus vaikų grupė.

1.3. PEDAGOGAI IR KITI SPECIALISTAI

Lopšelyje-darželyje dirba ikimokyklinio ugdymo pedagogai, logopedas, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, judesio korekcijos pedagogas, meninio ugdymo mokytojas, socialinis pedagogas. Manome, kad gera pedagogų komanda, naudodamasi solidžiomis teorinėmis žiniomis, praktiniais įgūdžiais, sugebėjimu įdėmiai stebėti bei vertinti vaiką ir jausdama jiems nevedmainišką meilę, turi nuolat kurti jų raidai palankią aplinką. Tokią pedagogų komandą ir stengiamės suburti.

Atsižvelgdami į tėvų pageidavimus, vykdome papildomąjį ugdymą: sportinių, pramoginių šokių, pop choro užsiėmimus.

Priešmokyklinio ugdymo pedagogas dirba pagal programą „Zipio draugai“.

1.4. ŠVIETIMO TEIKĖJO SAVITUMAS

Mes nesame kategoriškai vienos ar kitos pedagoginės teorijos propaguotojai. Mums artima vaiko gyvenimiška patirtimi grindžiama pedagogika, kurios dėmesio centre yra vaikas - su savo poreikiais ir individualiais gebėjimais.

Mes įtraukiame vaikus į įvairiapusę ugdomąją veiklą, atskleidžiančią ir plėtojančią jų gebėjimus.

Vaikų veiklą įprasmina kasmet rengiamos tradicinės šventės ir renginiai: „Žibintų šventė“, kalėdinis vaidinimas „Betliejaus žvaigždė“, renginiai „Spalis – sveikatos mėnuo“, Kaziuko mugė, Atvirų durų dienos ir kt.

Nuolat vykdomė aplinkosaugos ir ugdymo ilgalaikius projektus («Sukame žaliąjį ratą», «Sukame žaliąjį ratą-2», «Į Europą be šiukšlių», «Po žaliuoju skliautu» ir kt.).

Grupės dirba pagal saugios ir sveikos gyvensenos kryptis, kurios nukreiptos į dvasinę vaiko sveikatą, nuolat vykdo grupių projektus («Spalvų karalystė», «Metų karuselė», «Atverk vaiko širdį gamtos grožiui», «Žaidžiu origami», «Aš saugus, kai žinau»), logopedė su auklėtojomis vykdo smulkiosios motorikos lavinimo projektą „Kelionė po pirštukų žaidimų šalį arba šarkelės -varnelės kelionė“.

Lopšelis-darželis yra įsijungęs į respublikinį projektą „Sveikas darželis“ ir įgyvendina sveikatos saugojimo ir stiprinimo programą „Sveikata nuo mažens“.

Žaidimų aikštelėje įrengti mediniai vaikų judėjimą skatinantys, įrengimai, nuolat atnaujinamas sporto inventorių.

Mes vengiame darželio veiklos sustabarėjimo ir siekiame, kad ji būtų dinamiškai plėtojama. Todėl yra būtinas vaikų, tėvų ir auklėtojų bendradarbiavimas. Glaudus tėvų ir auklėtojų ryšys yra neatsiejama mūsų veiklos koncepcijos dalis.

Naujas požiūris į ikimokyklinę vaikų ugdymo įstaigą atsispindi besikeičiančioje darželio paskirties sampratoje: nuo dirbančių tėvų vaikų „saugojimo“ vietos prie įstaigos, kurioje vaikui padedama *visapusiškai* atsiskleisti ir ateityje tapti atsakingu ir visuomenišku žmogumi.

Savo darželyje vaikus siekiame ugdyti visapusiškai. Tai reiškia, jog save ir savo ugdytinius suvokiame kaip neatsiejamą pasaulio, kurį turime jausti visais savo pojūčiais ir vertinti blaiviu protu, dalį, kad turime prisiimti atsakomybę už tai, kas vyksta pasaulyje ir už mūsų veiksmus jame. „Ugdyti visapusiškai“ mums reiškia būtinybę leisti kiek įmanoma įvairiau skleistis pojūčiams ir gebėjimams, o kūno/jausmų bei intelekto/proto nelaikyti priešybėmis. Darželis mums yra vieta, kurioje nuolatinėje sąveikoje su aplinka mokomasi „galva, širdimi ir ranka“ (Pestaloci).

Organizuodami ugdymo procesą, siekiame vadovautis šiomis **pedagoginėmis nuostatomis** :

- ugdymas(sis) prasideda nuo pirmos gimimo dienos;
- ugdymas turi būti individualizuotas ir atitinkantis vaiko kultūros poreikius;
- laisvųjų žaidimų metu auklėtojos sąmoningai susilaiko nuo aktyvaus vadovavimo;
- neregamentuotas ugdymo turinys ir formos;
- ne į rezultata, bet į procesą nukreiptas ugdymas;
- ugdymas grindžiamas abipuse vaiko ir suaugusiojo sąveika;
- suaugusysis žmogus turi tapti vaiko draugu, partneriu, patarėju, padėjėju;
- ugdymo aplinka neturi būti standartizuota ;
- šeima yra ugdymo proceso partnerė.

Daugelio darželyje patirtų dalykų vaikas negali pasiimti į rankas ir parsinešti namo. Vis dėlto, jis čia sužino ir išmoksta labai daug – čia ugdomi gebėjimai, suteiksiantys stiprybės tolesniam gyvenimui. Kiekvienas vaikas turi turėti galimybę lankyti vaikų darželį. Čia dedami pagrindai tolesniam jo ugdymo(si) keliui. Taigi, mes savo darbe matome užduotį *v i s a p u s i š k a i* skatinti ir remti vaiko vystymąsi sąryšyje su jo ugdymu ir auklėjimu šeimoje.

1.5. BENDRUOMENĖS POREIKIAI IR LŪKESČIAI

Pagal atliktas apklausas matyti, kad bendruomenė pritaria meninio ugdymo, socialinių gebėjimų plėtimui ir tobulinimui bei pageidauja švietėjiško darbo su tėvais ir visa bendruomene. Tėvams svarbu, kad vaikas būtų ugdomas visapusiškai, augtų sveikas ir saugus, kad mokytųsi bendrauti, taptų savarankiškesnis. Lopšelio-darželio bendruomenė noriai įsitraukia į įvairią įstaigos veiklą.

1.6. VAIKYSTĖS SAMPRATA

„Apie žmogaus ateitį galima kai ką pasakyti tik prasiskverbus pro jo paviršių iki prigimties esmės. Įvairios dabartinės pertvarkos idėjos bus vaisingos ir praktiškai įgyvendinamos, jei bus paremtos gilesne žmogaus samprata.“ / R. Štaineris/

Pagal Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją (1995), vaikystė prasideda nuo gimimo ir tęsiasi iki 18 metų. Šiame amžiaus tarpsnyje vaikai yra ekonomiškai ir politiškai priklausomi. Riba tarp vaiko ir kito piliečio įstatymuose grindžiama vaiko amžiumi. Žmogaus teisių idėja yra tai, jog kiekvienas asmuo vertas pagarbos.

- *Konvencija yra pirmas tarptautinės teisės dokumentas, kuris suteikia vaikams žmogaus teises ir pripažįsta juos autonomiškais individualais.*
- *Konvencija išryškina postūmį nuo sprendimų darymo „dėl“ vaiko prie sprendimų darymo „su“ vaiku, t. y. įsiklausymo į vaiko nuomonę.*
- *Konvencija pripažįsta, kad tėvai turi pirminę atsakomybę globojant vaiką ir kad vaiko interesai yra jų pagrindinis rūpestis (18 str.), tačiau esant tam tikroms aplinkybėms valstybė turi įsikišti į šeimą ir apsaugoti vaiko interesus.*
- *Konvencija atskiria vaiko teises nuo šeimos teisių bei „suteikia vaikui nepriklausomo veikėjo statusą tėvų ir valstybės atžvilgiu“.*

Šeima yra ypatinga erdvė vaiko–suaugusiojo ryšiams konstruoti. Ji yra saugiausia ir tinkamiausia aplinka vaiko vystymuisi, gerovei ir apsaugai.

Dienos vaikų priežiūros įstaigos dalijasi vaiko priežiūros atsakomybe su šeima. Vaiko gyvenimo sąlygos priklauso nuo to, kaip šeima ir valstybė dalijasi vaiko auginimo atsakomybe.

Dabartinė vaiko politikos raida orientuojasi į vaiko teises.

Trys vaiko politikos principai: *apsauga, aprūpinimas ir dalyvavimas* yra išskirti sujungus atskirus Konvencijos straipsnius.

Apsauga: teisė į šeimos globą ir specialistų pagalbą; teisė būti apsaugotam nuo socialinio ir individualaus žalojimo.

Aprūpinimas: teisė į išteklius ir paslaugas. Tai reikalauja dėmesio išteklių paskirstymui tarp vaiko ir suaugusiojo.

Dalyvavimas: teisė į socialinę erdvę; teisė pareikšti nuomonę individualiai ir kolektyviai.

Vienas svarbiausių XXI amžiaus švietimo tikslų – švietimo kokybė - skatina analizuoti ir vertinti švietimo reformos ikimokyklinio ugdymo raidą.

Mokslas apie vaiko raidą šiandien yra nebe toks, koks buvo anksčiau. Tradicinę „vaiko psichologijos“ sąvoką keičia „vaikystės psichologijos“ sąvoka. Tarpus ir pažeidžiamo vaiko sampratą šiandien keičia požiūris į vaiką kaip į kompetentingą asmenybę. Į vaiką nebeturi būti žiūrima kaip į mažą (ir vis netobulą, o todėl vis tobulinamą) suaugusiojo kopiją. Vaikystė yra unikalus žmogaus raidos tarpsnis, kurio negalima nei skubinti, nei stabdyti.

Pedagogų nuostatų kaita tiesiogiai siejasi su vaiko sampratos pokyčiais. Griežtai suaugusiųjų reguliuojamą vaiko kasdienybę keičia į vaiką orientuotas ugdomasis darbas. Vis svarbesne tampa praktinio darbo metu įgyjama patirtis; vis labiau aiškėja, kad universalios teorijos negali paaiškinti vaiko raidos abstrakčiai, be santykio su konkrečia vieta ir laiku.

Iki šiol mūsų įstaigoje naudota viena iš nacionalinio lygmens programų „Ikimokyklinio ugdymo gairės - programa pedagogams ir tėvams“ (1993) natūraliai plėtojo naują vaikų ugdymo koncepciją, kurioje sąmoningai siekta „mąstyti globaliai, o dirbti lokaliai“.

Siekiant pedagogo mentaliteto kaitos, iškyla pagrindiniai uždaviniai: atgaivinti pedagogų asmeninę iniciatyvą, aktyvumą, kūrybiškumą, stiprinti pakantumą veiklos ir mąstymo įvairovei, „nuvainikuoti“ automatizuotas pedagogines technologijas ir praktikoje atgaivinti kultūros pedagogikos idėjas plačiausia – vertybių aktualizacijos – prasme (Bukauskienė, 1989).

Mūsų ikimokyklinio ugdymo programoje bus siekiama:

- sistemingai plėtoti demokratiškus santykius ir darbo būdus;
- ugdymo procese vadovautis nauju požiūriu į vaiką;
- dvikryptės vaiko/suaugusiojo sąveikos, besireiškiančios pagarba vaiko kultūrai.

1.7. FILOSOFIJA

"Gerų idėjų raida: pradžioje iš jų šaipomasi, po to su jomis kovojama, galiausiai jos laikomos savaime suprantamomis." /Schopenhaueris/

Kurdami programą siejome visuminę (holistinę) asmens ir pasaulio sampratą, humanistinę, kognityvinę, konstruktyvistinę mokymosi sampratą bei H. Gardner intelektų įvairovės teoriją. Ugdymo turinyje siekiame išryškinti vaiko pažinimą, anksti pastebėti, puoselėti ir plėtoti jo gabumus, saviraiškos galimybes, skatinti suprasti save ir kitus, akcentuojame sugebėjimą aktyviai veikti, plėtojame bendravimą ir bendradarbiavimą su šeima, bendruomene.

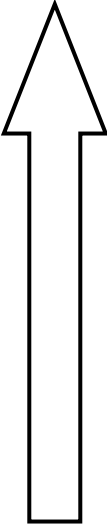
Vadovaujantis **visumine (holistinė) asmens ir pasaulio samprata** žiūrima į visą žmogų, tai – visapusiškas požiūris. Holistinio požiūrio laikosi ir Valdorfo pedagogika, kurios idėjos mums artimos, nes:

- Tai vaikystės pedagogika, gerbianti ir ginanti vaiką.
- Tai mokytojų ir tėvų saviugdų pedagogika.
- Tai meilės pedagogika, mylinti vaiką tokį, koks jis yra.
- Ji stengiasi ugdyti harmoningą ir laisvą asmenybę.

Humanistinė mokymosi samprata teigia, kad svarbiausias asmenybės bruožas – jos veržimasis į ateitį, siekis laisvai realizuoti savo galias.

Humanistinė mokymo teorija remiasi A. Maslow (1971) pasiūlyta žmogaus poreikių hierarchija.

A.Maslow (1971) poreikių hierarchija

Meta poreikiai	Neasmeniniai poreikiai: tiesos, tikėjimo ir taikos siekimas
Saviraiškos poreikiai	Savęs ir kitų pripažinimas, savo ypatingų sugebėjimų, įgūdžių ir kūrybiškumo suvokimas
Pasitikėjimo savimi poreikiai	Būti įvertintam kitų, savigarba, nepriklausomybė
Meilės ir priklausomybės jausmai	Jaustis šeimos nariu, draugauti, visuomenės pritarimas
Saugumo ir tikrumo jausmai	Nebijoti smurto ir nebijoti apskritai, pastogė, tvarka ir pastovumas
Fiziologiniai poreikiai	Maistas, miegas, vanduo ir šiluma

Kognityvinė mokymosi samprata teigia, kad žmogus yra

- aktyvus, į tikslą orientuotas informacijos priėmėjas,
- informacijos perdirbėjas,
- naujos informacijos kūrėjas.

Informacijos apdorojimo procesas yra pabrėžiamas labiau nei rezultatas.

Kognityvinė mokymosi sampratoje išskiriami bendrieji žmogaus vystimosi principai:

1. Žmonės vystosi skirtingais tempais.
2. Vystimasis yra palyginti tvarkingas procesas.
3. Vystimasis vyksta nuosekliai.

Žymiausias šios teorijos atstovas šveicarų psichologas Jean Piaget (1992) išskiria keturis veiksnius, kurie sąveikaudami daro poveikį mąstymo pasikeitimams:

- Biologinis brendimas - tai biologiniai pasikeitimai, kurie yra genetiškai užprogramuoti kiekviename gimstančiame žmoguje.

- Aktyvumas - veikla aplinkoje ir mokymasis iš jos.
- Socialinis patyrimas pasireiškia mums bendraujant su žmonėmis.
- Pusiausvyra - vaiko gebėjimai plėtojami jam ieškant pusiausvyros tarp žinojimo ir naujų išvalgų.

J. Piaget (1994) išskyrė keturias pagrindines **kognityvinės raidos stadijas**.

Sensomotorinė	nuo gimimo iki 2 metų
Ikioperacinė	nuo 2 iki 6 metų
Konkrečių operacijų	nuo 7 iki 11 metų
Formalių operacijų	nuo 12 metų iki suaugusiojo amžiaus

Sensomotorinė kognityvinės raidos stadija - nuo gimimo iki 2 metų.

- Tuo metu pasireiškia vaiko atmintis, mąstymas.
- Nuo refleksinių veiksmų pereinama prie nukreiptų į tikslą.
- Sparčiai vystosi jo smegenys.
- Per bandymus ir klaidas vaikas po truputį mokosi kryptingai.
- Netrukus jis sugeba suprasti ir atvirkštinius reiškinius.

Ikioperacinė kognityvinės raidos stadija – nuo 2 iki 6 metų.

- Po truputį tobulėja vaiko kalba, gebėjimas mokytis simboliškai forma.
- Jis dar nemoka saugoti informacijos ir planuoti ateities.
- Priima kitų požiūrius, nuomones, vertinimus.
- Veiksmą suvokia ar net įvykdo mintyse.
- Dar negali realistiškai, logiškai mąstyti.
- Mąstymas pagrįstas vaizdiniais.

Konstruktivistinė mokymosi samprata pabrėžia aktyvų individo vaidmenį informacijos apdorojimo ir žinių įgijimo metu.

Konstruktivizmas akcentuoja:

- Besimokančiojo žinias ir supratimą kaip veiklą, bet ne kaip išorinio pasaulio informaciją.
- Žinojimas yra konstruojamas remiantis vidiniu asmeniniu aktyvumu ir informacija, pasiekiančia mus iš išorinio pasaulio.
- Besimokantieji susikuria sau subjektyvias realybes ir savo asmenines teorijas.

Reikšmingiausi mokymosi veiksniai :

- Besimokančiųjų turimos žinios ir ankstesnė patirtis.
- Informacijos ir žinių pobūdis.
- Kontekstas, kuriame vyksta mokymasis.
- Kiekvieno besimokančiojo žinios ir patirtis yra skirtingos, todėl mokymuisi reikalingi skirtingi metodai.

Svarbiausia pedagogo užduotis yra sukurti ugdymosi aplinką, kurioje besimokantieji galėtų aktualizuoti ankstesnę patirtį, žinias ir būtų aktyvūs informacijos priėmėjai.

Mokymasis negali būti atsiejamas nuo kasdieninio gyvenimo ir patirties.

Mums svarbi **Howard'o Gardner'io intelektų įvairovės teorija**. Mes nemanome, kad ugdymo įstaigos didžiausią dėmesį turėtų skirti „svarbiausiems“ šiuolaikinės visuomenės intelektams – kalbiniam ir matematiniam-loginiam ugdyti, kitų intelektų plėtotę palikdamos už jų sienų esančioms įstaigoms, institucijoms ar šeimai. Mūsų principinė nuostata – ikimokykliniame amžiuje būtina sudaryti kuo palankesnes sąlygas visų intelektų puoselėjimui ir plėtojimui.

Daugelio darželyje patirtų dalykų vaikas negali pasiimti į rankas ir parsinešti namo. Vis dėlto jis čia sužino ir išmoka labai daug – čia ugdomi gebėjimai, suteiksiantys stiprybės tolesniam gyvenimui.

2 dalis UGDYMO SAMPRATA

PRINCIPAI – PRIORITETAI – TIKSLAI, UŽDAVINIAI – METODAI

2.1. UGDYMO PRINCIPAI

Kurdami savo įstaigos ugdymo programą rėmėmės demokratine Lietuvos ir Europos švietimo patirtimi ir išskyrėme šiuos pedagoginius ugdymo principus:

Visuminis ugdymas – atsižvelgiama į vaiko raidos, vaikų kultūros dėsninumus ir siekiama visų vaiko galių plėtotės, tikslingai ugdomos vaiko vertybinės nuostatos, jausmai, mąstymas ir elgsena. Per visuminį ugdymą skatinamas motorinis, pažintinis, emocinis ir socialinis vaiko ugdymas(is). Mūsų koncepcija yra ne vaiką užimti, bet kartu su vaiku užsiiminėti tuo, kas vaiką domina.

Nacionalumas – įsipareigojame Lietuvos kultūrai, rūpinamės jos tapatumo saugojimu ir istoriniu tęstinumu; gaiviname ir puoselėjame tradicines kultūros vertybes, siekiame ugdyti dorą, orų, kūrybingą žmogų, būsimąjį tautos kultūros saugotoją ir kūrėją.

Humaniškumas – pripažįstame kiekvieno teisę būti skirtingam; gerbiame vaiko asmenybę, jo vidinio pasaulio nepriklausomybę ir savarankiškumą, teisę gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį; ugdymą grindžiame vaiko asmenybei reikšmingais faktais, procesais, problemomis; stengiamės sudaryti sąlygas įvairių vaiko galių plėtojimuisi, harmoningai asmenybės raidai; atsižvelgiame į skirtingų poreikių ir socialinio statuso vaikus, skiepijame tarp jų toleranciją, pagarbą kitam bei teigiamą savęs vertinimą

Demokratiškumas – vaikai gali laisvai apsipręsti ir pasirinkti žaidimo partnerį, veiklos vietą, rūšį, priemones, rinktis judrią veiklą ar ramią; rūpinamės, kad būtų padidintos „nestandartinių“ vaikų (ypač gabių, turinčių specifinių polinkių ar vystymosi bei elgesio trūkumų) optimalios integracijos į visuomenę galimybės.

Individualizavimas ir diferencijavimas – ugdymą grindžiame kiekvieno vaiko asmenybės pažinimu, ugdymo(si) poreikių pripažinimu, numatant veiklas ir sudarant sąlygas kiekvienam vaikui ugdytis ir tobulėti; vaikai ugdomi, atsižvelgiant į individualias jų savybes, ugdymo šeimoje tradicijas ir vaikų patirtį; taikomi skirtingi poveikio būdai, ugdymo metodai; stengiamasi dažniau taikyti individualaus ugdymo ar ugdymo nedidelėmis grupelėmis būdus.

Atsinaujinimas ir atvirumas – esame atviri kaitai ir naujovių priėmimui, išlaikant universalias dorovės normas ir nacionalumo branduolį; turimas žinias susiejame su naujausiomis vaiko raidos psichologijos ir vaiko raidos pedagogikos žiniomis, moksliniais tyrinėjimais; esame atviri pokyčiams, naujovėms, mokymusi, pasiūlymams, komandiniam darbui, priimdami žmones tokius, kokie jie yra.

Dalyvavimas – tiek vaikui, tiek suaugusiajam turi būti suteiktos progos dalyvauti, būti atsakingam už save ir už kitą, mokytis pačiam valdyti situaciją; tas, kas dalyvauja, dalijasi atsakomybe; visiems vaikams suteikiamos vienodos galimybės dalyvauti.

Įvairovė ir integracija – vyksta ne skirtumų rūšiavimas, bet integravimas; suvokiame, kad sėkmingas vystymasis kyla iš skirtumų; atžvelgiame į tai, kad kiekvienas vaikas yra kitoks: vaikai yra berniukai ir mergaitės, ateina iš skirtingos kultūrinės aplinkos, turi skirtingus gabumus; šeimos skiriasi viena nuo kitos socialiniais ryšiais, ekonominiu saugumu, migracijos patirtimi; siekiame fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darnos, vaiko pažinimo, jausminės ir veiklos patirties sąveikos, besiformuojančio vaizdo apie supantį pasaulį vientisumo.

Kontekstualumas – vaikas nėra išimtas iš konteksto, jis turi šeimą, gyvenamąją aplinką, pedagogai turi žinoti kiekvieno vaiko gyvenimo sąlygas; orientuotis miesto, krašto, šalies, pasaulio situacijoje.

Tęstinumas – tęsiamas šeimoje pradėtas pozityvus vaiko ugdymas; dedami pagrindai ugdymo tęstinumui priešmokyklinėje grupėje ir mokykloje.

Dermė – stengiamasi garantuoti vaiko ugdymo šeimoje ir darželyje darną; derinami šeimos ir įstaigos interesai, lūkesčiai dėl vaikų pasiekimų, ugdymo(si) būdų, rūpinamasi šeimos švietimu. Ugdytojai palaikomos ryšius su šeima, derina interesus, renka tėvų pasiūlymus, informaciją, pageidavimus. Stengiasi palaikyti abipusės pagarbos atmosferą.

2.2 UGDYMO PRIORITETAI

2.2.1. Ugdymo samprata

Ugdymas yra svarbiausias žmogaus tapsmo veiksnys. Žodis „procesas“ (lot. processus) reiškia judėjimą pirmyn. Mūsų atveju, kalbama apie ugdytinio tobulėjimą. Ugdymas yra svarbiausia jaunosios kartos ugdymo institucijų funkcija, kur viskas – pedagogai, jų veikla ir aplinka – turi tarnauti ugdymo tikslams. Ugdymas čia yra sistemingas, organizuotas ir nuoseklus.

Ugdymas dažnai apibrėžtinamas kaip ugdytojo(u) ir ugdytinio(u) pedagoginė, t.y., turinti tikslą, ugdomoji sąveika. Tokią ugdymo sampratą pirmasis Lietuvoje suformulavo prof. J. Vabalas-Gudaitis. Dėl šios ugdomosios sąveikos ugdytiniai išmoksta: a) orientuotis pasaulyje, b) bendrauti, c) dirbti.

Tarptautinė naujojo ugdymo lyga 1921 metais pasiūlė tokią ugdymo traktuotę: *ugdymas – kiekvieno asmens ir demokratinės visuomenės nario gebėjimų plėtotės skatinimas; ugdymas neatsiejamas nuo socialinės evoliucijos, yra viena iš jėgų, sudarančių sąlygas šiai evoliucijai, todėl jo tikslai, turinys ir metodai turi būti dinamiški*. Ši ugdymo samprata atitinka dabarties švietimo poreikius. Pagal ją, pirmenybė teikiama ugdytinių vidinėms galioms plėtoti pasitelkiant ugdytojus, t.y. ši sąveika įgyja partnerystės pobūdį .

Ugdymo proceso tobulinimo prioritetai 2006-2012 metais

- Orientuoti ugdymo turinį į esminių asmens kompetencijų ugdymą;
- Ypatingą dėmesį skirti vaikų pažinimui, ugdymo individualizavimui ir diferencijavimui;
- <...> tobulinti pedagogų kvalifikaciją ir rengimą šiose srityse: vaiko kompetencijų ugdymo, ugdymo individualizavimo ir ugdymo turinio diferencijavimo, mokyti padedančio vertinimo, ugdymo proceso planavimo ir refleksijos;
- Užtikrinti ugdymo ir vertinimo tikslų atitikimą.

Mūsų įstaigos strategijos prioritetai:

- Tapti nuolat besimokančia, modernia ikimokykline įstaiga
- Puoselėti visas vaiko galias, užtikrinti asmenybės brandą ir socializacijos sėkmę
- Teikti paramą ir pagalbą vaikui ir šeimai
- Tobulinti darželio kaip besimokančios organizacijos sistemą
- Plėtoti metodinę ir materialią darželio bazę

Savo ugdymo programoje prioritetus teikiame:

- Vaiko pažinimui ir kompetencijų ugdymui
- Sveiko darželio koncepcijos įgyvendinimui
- Pedagogų profesionalumo kėlimui
- Vaiko patirtį stimuliuojančios aplinkos kūrimui

Ugdymą mes suprantame:

1. Ugdymas kaip aktyvaus suvokimo veikla

Ugdymą suvokiame kaip įsisavinimo veiklą, per kurią žmogus susidaro pasaulio vaizdą.

Susikurti savyje pasaulio vaizdą reiškia:

- *Susidaryti savo paties vaizdą tame pasaulyje,*
- *Susikurti pasaulio vaizdą savyje*
- *Ištirti ir išgyventi pasaulio reiškinius*

Ugdymo procesas susijęs su klausimais: Kas aš esu? Kas yra kiti? Kas vyksta aplink mane ir aplink mus? Kas buvo prieš mane ir kas bus po manęs?

Programa kiekvienam vaikui ugdymo turinį pateikia trimis lygiais:

Savo vaizdas - vaiko pasaulis

Kitų vaizdas - vaikas bendruomenėje

Pasaulio vaizdas – pasaulio įvykiai, įgyta patirtis, atradimai

2. Ugdymas kaip aktyvus, socialinis ir jutiminis procesas

Ugdymas – aktyvus procesas

Vaikas tyrinėja, atranda ir kuria pasaulį, suvokia jo reiškinius veikdamas visais pojūčiais. Aktyvus vaikas ugdomi nuolat, kitaip ir būti negali. Vaikas negali būti „prikimštas žinių“ – jis ugdomi pats, kuria pasaulio vaizdą savyje ir daro tai pagal savo poreikius, aktyviai veikdamas.

Ugdymas – socialinis procesas

Veikdami vaikai turi ryšių su daugeliu asmenų, veiklos partnerių. Vaiko veiksmas, raiškos būdai sukelia kitų žmonių reakciją, įgyja rezonansą. Jei vaikas yra priimamas, jei jaučia teigiamą grįžtamąjį poveikį, tuomet jis įgyja drąsos tolesnei veiklai. Jei vaikas neranda supratimo ir nesulaukia teigiamo grįžtamojo ryšio, jo tolesnis ugdymas(is) stabdomas, gali netgi žymiai sulėtėti.

Ugdymas – jutiminė pažinimo veikla

Vaikas mokosi sėkmingai tada, kai gali panaudoti kiek įmanoma daugiau pojūčių. Iki šešerių metų amžiaus vaikams ypač neišdildomi yra sensoriniai, vizualiniai ir akustiniai įspūdžiai, suvokimai. Per judėjimą, lietimą ir griežimą, uoslę ir skonį, matymą ir girdėjimą įgyti įspūdžiai ir atradimai sukuria ilgai išlekančias nervų lastelių jungtis (sinapses) smegenyse. Tos jungtys sukuria vadinamąjį „pažinimo žemėlapi“, kuriame vėliau bus „užrašoma“ visa tolimesnė vaiko patirtis. Kuo daugiau patirties vaikas turės ankstyvajame ir ikimokykliniame amžiuje, tuo daugiau vietos bus šiame žemėlapyje vėlesnei patirčiai įrašyti.

Ugdymas – džiaugsminga veikla

Vaikai išmoksta tik tai, kas jiems patinka, ką jie nori išmokti, o ne tai, ką turi išmokti. Noras siekti, stengtis, įveikti sunkumus yra „maitinamas“ laimės jausmo. Kiekvienas žinome tą laimės ir pasididžiavimo jausmą, kai pavyksta atlikti kažką svarbaus ir reikšmingo. „Teisngas“ ugdymas neatsiejamas nuo laimės ir džiaugsmo pojūčio.

3. Ugdymas kaip kultūrinis procesas: panašumai ir skirtumai

Kultūriniai – lytiniai panašumai ir skirtumai

Vaikai auga kaip berniukai ar mergitės. Visi jie yra vaikai ir skiriasi savo lytimi. Kas yra mergaitė, o kas yra berniukas, nulemia biologiniai ir socialiniai-kultūriniai skirtumai. Kokiomis moterimis ir vyrais jie užaugs, didelė dalimi priklauso nuo visuomenėje susiformavusių nuostatų ir lūkesčių. Suaugę moterys ir vyrai, esantys greta vaiko, yra tie pavyzdžiai, į kuriuos žiūrėdami vaikai konstruoja savo lytiškumą. Didelį poveikį daro ir žiniasklaida. Besivystanti savęs suvokimo kaip moteriškos ar vyriškos lyties visuomenės nario kompetencija daro įtaką tam, ką mergaitės ir berniukai ateityje norės sužinoti apie šį pasaulį, kokius gebėjimus įgyti, ką ji ar jis norės nuveikti, kur norės panaudoti savo žinias ir gebėjimus.

Socialiniai – kultūriniai panašumai ir skirtumai

Kiekvienas vaikas priklauso šeimai, kurios skiriais tarpusavyje socialiniu ir ekonominiu saugumu, išsivystymu. Tik gimę vaikai turi teoriškai panašias genetines kūne užkoduotas ugdymosi galimybes. Tačiau realiai ugdymosi galimybės labai skirtingos ir priklauso nuo to, kokioje aplinkoje vaikas auga, kokius vystymosi impulsus gauna savo šeimoje.

Etniniai – kultūriniai panašumai ir skirtumai

Vaikai gyvena su tėvu ir mama, galbūt tik su mama, tik su tėvu, taip pat turi glaudų ryšį su kitais suaugusiais, kurie savo ruožtu patys turi skirtingą vaikystės patirtį, galbūt skirtingą kultūrinę ar etninę kilmę, kalba skirtingomis kalbomis ir pan. Į visa tai reikia atsižvelgti ugdant vaiką.

Individualūs panašumai ir skirtumai

Visi vaikai yra panašūs ir drauge skirtingi. Taip pat ir tos pačios lyties, socialinės ar etninės-kultūrinės grupės vaikai skiriasi tarpusavyje. Yra svarbu atsižvelgti į vaiko priklausomybę kokiam nors grupei, tačiau taip pat svarbu nepamiršti, kad kiekvienas vaikas turi teisę būti priimtas kaip ypatinga ir savita asmenybė. Individualus ugdymo procesas yra grindžiamas vaiko savitumais.

2.2.2. Ankstyvasis ugdymas (ugdymas nuo pat pradžių)

„Niekada mokytojas negalės būti deramu vaiko vadovu, jei neišmoks suprasti kiekvieno vaiko individualaus psichologinio pasaulio, kuriame šis gyvena.“/Kurtas Levinas/

Ugdymas(is) yra viso gyvenimo visuminis procesas. Jis nėra priskirtas konkrečiai ugdymo ar švietimo įstaigai ir nėra apribotas amžiaus grupės. Teisė į asmenybės vystymosi skatinimą priklauso kiekvienam vaikui nuo pat gimimo. Taip pat ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ugdymas turi vykti vienodai visuose lygmenyse: nuo kūdikių lopšelyje iki priešmokyklinių grupių.

Pagrindinių kompetencijų ir gebėjimų lavinimas vis dar nėra priskiriamas ar labai retai priskiriamas naujagimiams. Tačiau šiandien biologiniai tyrimai leidžia mums žinoti, kad kiekvienas naujagimis disponuoja genetinėmis struktūromis, įgalinančiomis įsisaugonimo procesus, kuriuos mes ir apibrėžiame kaip ugdymąsi. Paprasčiau sakant, nuo pirmos gimimo dienos užsimezga glaudus ryšis tarp vaiko ir pasaulio.

Žvelgiant iš šios pozicijos, aiškėja pagrindinis ugdymo(si) procesų ypatingumas ankstyvoje vaikystėje. Kalbame ne apie kompetencijų įgijimą, o apie „kompetentingą kūdikį“, nes jau nuo pat gimimo vaikas pajėgia netgi be suaugusiųjų pagalbos suvokti pasaulį esminiais ir plačiai apimančiais būdais.

Reikalavimai pedagogams:

1. Pagrindinis reikalavimas suaugusiesiems, ypač lopšelio auklėtojoms, yra „kompetentingo mažo vaiko“ pripažinimas ir įvertinimas
2. Antras reikalavimas - neriboti vaikų ugdymo(si) potencialo skurdžia, nuobodžia, neskatinančia aplinka. Tai įgyvendinus jau būtų daug pasiekta.
3. Pedagogas veiks profesionaliai ir tinkamai tik tuomet, jei save pateiks kaip kompetentingo mažo vaiko kompetentingą palydovą, pasirengusį padėti jam pažinimo ir tyrinėjimų kelionėje, bus vaiko bendravimo partneris (ne tik prižiūrėtojas), įgalins vaikų tarpusavio kontaktus ir bendravimą su bendraamžiais bei sukurs patogią ir žadinančią aplinką.

Pagrindinė nuostata – ugdymas(sis) prasideda nuo pirmos gimimo dienos.

Šalia jau atgyvenusio įsivaizdavimo, kad ugdymas prasidės kažkada, tuoj pat, dar vienas pedagoginis įsitikinimas tampa abejotinu. Tai - tradicinis vystymosi fiziologijos supratimas, kad vaikų ugdymas(is) vyksta nuosekliomis pakopomis. Šio supratimo jau nebesilaikoma. Vaikas vystosi šuoliais, ir tai yra ne išimtis, o veikiausiai taisyklė.

Ankstyvojo ugdymo tikslas – įgalinti vaiką nuo pat pradžių gauti turtingą patirtį, kurią kiekvienas vaikas įgyja ir perdirba savais būdais. Auklėtojų praktinė ugdymo veikla turi apimti sistemingą ir nuolatinį vaikų patirties skatinimą ir žadinimą. Todėl toliau programoje išdėstytos ugdymo sritys ir kompetencijos nėra išdiferencijuotos pagal amžiaus grupes. Tai pagrįsta tuo, kad vaikai skirtingose srityse jokių būdu nesivysto vienodai. Skirtumai (raidos šuoliai ir sulėtėjimai) yra veikiausiai taisyklė, o ne išimtis.

Žinoma, egzistuoja specifiniai amžiaus ypatingumai. Auklėtojos ir auklėtojai turi tai aiškiai žinoti ir paisyti jaunesnio amžiaus vaikų bendravimo ir ryšių patirties. Vaikų gebėjimai ir galimybės sukurti santykius su suaugusiais ir kitais vaikais grupėje didele dalimi priklauso nuo jų ankstesnės ryšių patirties.

Auklėtojai turi atkreipti didesnę dėmesį labiau į vaiko ankstesnį patyrimą nei į jo amžių.

- Jau kūdikiai užmezga santykius su kitais vaikais.
- Bendraamžių vaidmuo mokymosi procese augant vaikui tampa vis reikšmingesnis.
- Vaikų darželį lankantiems vaikams svarbiausiais tampa santykiai ir patirtis, įgyti darželyje, tačiau santykių su suaugusiais reikšmė nuo to nesumažėja.

2.2.3. Ikimokyklinis ugdymas

Ugdymo ikimokykliniame amžiuje tikslas – kiekvieno vaiko individualumo atskleidimas ir visos jo asmenybės vystymosi skatinimas. Ikimokyklinis ugdymas turi apimti visas galimas vaiko raidos sritis, visų vaiko kompetencijų žadinimą ir plėtojimą.

Prielaidos sėkmingam vaiko identiteto vystymuisi yra patirties, pojūčių bei suvokimų visose srityse (sensorinėje, motorinėje, emocinėje, komunikacinėje, estetinėje ir kognityvinėje) turinimas.

Ikimokyklinį ugdymą(si) mes suprantame kaip:

- Visų vaiko galių žadinimą: kalbame apie žadinimą, o ne apie prievartą ar stūmimą. Į ugdymosi procesą turi būti įtrauktos visos galios, ne tik pažintinės, socialinės, emocinės ar kūrybinės.
- Pasaulio suvokimą ir įsisavinimą: kalbame apie suvokimą kaip aktyvų potyrių procesą, kurio metu svetima tampa savu. Ugdymas(is) negali būti „pagamintas“, dirbtinai „sukurtas“ ir prievarta „sukimštas“ vaikui. Ugdymas(is) gali būti tik pažadintas ir įgalintas.
- Visos vaiko asmenybės vystymą: kalbame apie procesą, kurio metu skatinamas vaiko vidinis potencialas ir formuojamas identitetas. Ugdymas(is) yra subjekto atsiskleidimo, vystymosi procesas veikiant vidiniams ir išoriniams stimulams bei išsivadavimas iš vidinės bei išorinės prievartos.

Pedagogas praktikoje laikydamasis šių nuostatų skatina ir remia kiekvieno vaiko ugdymo(si) potencialą:

- Skatindamas ir kurdamas pasitikėjimu grindžiamus tarpusavio santykius.
- Kurdamas vaiko galias žadinančią, stimuliuojančią aplinką.
- Sudarydamas vaikui galimybes įgyti patirtį veikiant su žmonėmis ir daiktais bei suvokti pasaulio fenomeną.
- Suvokdamas, kad kiekvienas vaikas yra kompetentingas veikti pats nuo pat pradžių.

Taigi, ikimokyklinis ugdymas visų pirma yra nukreiptas į vaiko vidinio aktyvumo skatinimą ir siekia paremti vaiką plėtojant jo kompetencijas.

2.2.4. Ugdymo programos orientyrai

Ankstyvasis ugdymo procesas yra visuminis ir kompleksinis. Todėl šis procesas turi turėti gerai struktūruotą ugdymo programą, nukreiptą į tikslų įgyvendinimą ir glaudžiai susietą su auklėtojų uždaviniais.

⇒ *Orientavimasis į vaiko pasaulį ir į įsisavinimo procesus:*

Susikurti sau savo pasaulio vaizdą = vaiko pasaulis

Susikurti sau kitų vaizdą = vaikas bendruomenėje

Susikurti sau pasaulio vaizdą = išgyventi pasaulio įvykius, iširti pasaulį

Vaiko ugdymo(si) procesas yra aktyvus, socialus, jutiminis ir emocinis pasaulio suvokimas. Ugdymas yra kultūriškai nulemtas. Vaiko lytis, jo ir jo šeimos socialiniai, etniniai, pažiūrų, religiniai ypatumai daro įtaką vaiko gyvenimui ir jo patirčiai. Ugdymo programa turi apimti visų vaikų skirtingumus, savaime suprantama, ir vaikų su negalia ar specialiaisiais poreikiais.

⇒ *Orientavimasis į vaiko asmenybės vystymąsi.*

Išskiriame keturias vaiko ugdymo kompetencijas ir pagal jas kiekvienoje ugdymo srityje nurodome artimuosius vaiko ugdymo tikslus:

- „Aš“ kompetencija,
- Socialinė kompetencija,
- Pažinimo kompetencija,
- Mokymosi mokytis kompetencija.

⇒ *Orientavimasis į auklėtojų praktinius ugdymo uždavinius.*

Ugdymo programos struktūrą sudaro didaktinis auklėtojų ir ugdytojų pasiūlymų planas. Todėl praktiniai ugdymo uždaviniai grupuojami:

- Kasdieninės veiklos darželyje organizavimas,
- Žaidimų skatinimas ir žaidimų priemonės,
- Projektinis darbas,
- Aplinkos kūrimas ir aprūpinimas priemonėmis,
- Nuolatinis auklėtojų uždavinys: stebėjimas ir dokumentavimas.

⇒ *Orientavimasis į ugdymo turinį: ugdymo sritys.*

- Kūnas, judėjimas, sveikata,
- Socialinė ir kultūrinė aplinka,
- Komunikacija: kalba, raštas, informacijos priemonės,
- Vaizduojamoji (meninė) veikla,
- Muzika,
- Matematika,
- Gamtamokslinė ir technologijų patirtis.

Ugdymo sričių eilės seka nėra jų prioriteto seka. Visos ugdymo sritys yra lygiavertės ir yra tarpusavyje susijusios.

Bendradarbiavimas su tėvais

Tėvai yra svarbiausi partneriai pedagoginiame darbe. Be jų visos auklėtojų ugdymo pastangos gali neturėti jokio rezultato.

Demokratinis dalyvavimas, bendradarbiavimas ir komunikacija

Darbo organizavimas įstaigoje, vadovavimas, darbo vidaus taisyklės, reglamentavimas, bendradarbiavimo komandoje kultūra turi dažnai lemiamą poveikį vaikų ugdymo proceso efektyvumui.

UGDYMAS

Kompetencijų plėtojimas

- "Aš" kompetencija
- Socialinė
- Pažinimo
- Mokymosi mokytis

UGDYMAS

Stebėjimai

- Vaiko pasaulis
- Vaikas tarp vaikų
- Vaiko patirtis

UGDYMAS

Auklėtojos veikla

- Kasdieninė
- Žaidimas
- Projektai
- Aplinkos kūrimas

Ugdymo sritys

- **Kūnas, judėjimas, sveikata**
- **Socialinė ir (tarp)kultūrinė patirtis**
- **Komunikacija: kalba, raštas, informacijos priemonės**
- **Vaizduojamoji (meninė) veikla**
- **Muzika**
- **Matematika**
- **Gamtos mokslai ir technologijos**

Ugdymo planavimas

- Ugdymo tęstinumas
- Kokybės siekimas

Demokratinis visų dalyvavimas ir bendradarbiavimas

- Bendrakomandinis darbas
- Bendradarbiavimas su tėvais

Stebėjimas, dokumentavimas, vertinimas

2.3 UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

2.3.1. Bendrieji darželio uždaviniai

Ugdymu siekiame perteikti augančiajai kartai socialinę patirtį, plėtoti vaiko protą, jausmus, fizines galias ir kt. Visuomenė formuoja idealaus nario vaizdinį ir nori, kad ugdymas tokį narį parengtų. Šiuo metu reikalinga asmenybė, gebanti sėkmingai adaptuotis naujose situacijose, spręsti netikėtai iškilusias problemas. Mūsų auginamas žmogus gyvens ateities visuomenėje. Mes, ugdytojai, turime įsigilinti ir suprasti, kokia tai bus visuomenė.

Ateities visuomenė tai:

- *žinių visuomenė*, kur inteligencija, smalsumas, noras ir gebėjimas mokytis, problemų sprendimas ir kūrybiškumas vaidins labai svarbų vaidmenį;
- *rizikuojanti visuomenė*, kurioje nyksta sienos, tačiau tampa labai svarbu išsaugoti identitetą, kurioje reiks pakelti netikrumą ir nežinomybę, kurioje žmonijai be kolektyvinių organizacijų ir individualios atsakomybės gresia žlugimas;
- *dirbanti visuomenė*, kur darbui ir darbuotojui keliami vis aukštesni reikalavimai;
- *demokratiška visuomenė*, kurioje žmonės dalyvauja politinėse diskusijose ir laisvai išsako savo nuomonę, bando atsispirti fundamentalizmui ir ekstremizmui...;
- *civilinė visuomenė* su daugybe dalyvavimo formų, solidarumu, socialiniais tinklais, kooperacija nepriklausomai nuo lyties, kilmės, profesijos ar amžiaus;
- *migruojanti visuomenė*, kurioje įvairių religijų, kultūrų, tautybių ir tradicijų žmonės integruojasi, geba įveikti konfliktus ir prietarus, vysto bendradarbiavimo, gyvenimo šalia formas, kurios leidžia ne tik rūpintis esama kultūra, bet taip pat ir praturtina kiekvieną kitos kultūros žmogų.

Kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga turi laikytis bendrųjų šalies ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančių įstatymų ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (1995). Tai yra mūsų įstaigos ugdymo programos atspirties taškas.

Sunku pervertinti ankstyvosios vaikystės ir vaikų ugdymo bei auklėjimo šiame amžiaus tarpsnyje svarbą. Manome, kad ši svarba ir reikšmė tolesniam asmenybės vystymuisi iki šiol vis dar nepakankamai įvertinama. Ši gyvenimo atkarpa yra pagrindas, ant kurio statomas ir kuriamas visas tolesnis atskiro individo gyvenimas. Ikimokyklinis ugdymas – svarbiausias etapas vaiko gyvenime, tai pamatas, ant kurio augs ir formosis ateities žmogus. Žvelgdami į ateities perspektyvą, mes, pedagogai, kartu su tėvais turime auginti ir ugdyti ateities visuomenės pilietį, sugebėsiantį joje sėkmingai gyventi ir veikti. Vaikų ugdymo įstaiga nuolat patiria įtampą, nes konfrontuoja su steigėju, tėvų, mokyklos ir visuomenės lūkesčiais. Mes rimtai žiūrime į visų lūkesčius ir nuolat tikrinamės, ar mūsų ugdymo, rūpybos ir auklėjimo tikslai, uždaviniai yra vienodi.

Vaikų ugdymo įstaiga turi atlikti šiuos uždavinius: ugdyti vaiką, jį auklėti, juo rūpintis bei prižiūrėti.

Ugdymas. Vaikų pedagogikoje kalbama apie vaiko visapusišką vystymą, skatinimą. Tai vyksta vaikui suteikiant realią patirtį, apimančią visus realius pojūčius. Mes stengiamės suteikti vaikui galimybę įgyti kuo daugiau patirties per aktyvią veiklą.

Auklėjimas. Mūsų ugdymo įstaiga suteikia vaikams galimybę per išgyvenimus ir patirtį išreikšti kylančius jausmus, juos atskleisti ir išvystyti, mokantis įveikti įvairias situacijas, sprendžiant konfliktus, bendraujant. Per gausią jausminę patirtį vaikai ugdo(si) emocinį stabilumą, kuris yra būtinas tolimesniam sėkmingam jų vystymuisi.

Rūpyba. Ši užduotis apima ne tik fiziologinių vaiko poreikių, bet ir sielos poreikių tenkinimą. Santykiai su kitais vaikais ir suaugusiais turi būti jaukūs ir malonūs, suteikti vaikui saugumo ir tikrumo jausmus, darželyje jie turi draugauti, jausti kitų pritarimą ir palaikymą, jaustis didelės šeimos nariais. Darželis nėra saugojimo įstaiga, į kurią vaikai ryte atiduodami, o vakare pasiimami. Tai yra vieta, kuri padeda šeimai, ją remia, konsultuoja, atlieka svarbų vaidmenį vaiko gyvenime.

2.3.2. Programos tikslai ir uždaviniai

Filosofai tikslą apibūdina kaip mąstymu suformuluotą idealą, kurio siekdami žmonės atlieka tam tikrus veiksmus, organizuoja savo ir kitų žmonių veiklą. Tai ne tik veikla, bet ir rezultatas, kurio siekiama. Pedagoginis procesas pradedamas tikslo kėlimu. Jis norima linkme kreipia mąstymą ir veiklą, kuria artėjama prie tikslo. Veikla, kuria artėjama prie tikslo, yra siekimas. Siekimas motyvuoja bei organizuoja veiklą.

Mes pedagoginio ugdymo proceso metu stengiamės laikytis žmogaus laisvo vystymosi koncepcijos. Tačiau ne visi pedagogų anksčiau taikyti metodai ir priemonės tinka dabartiniam ugdymo tikslui ir uždaviniams siekti. Todėl siūlome pasikliauti edukologijos mokslo išvadamis ir rekomendacijomis, kad mažiau būtų daroma klaidų artėjant prie tikslo. Auklėtojos, laikydamosis darželio ugdymo programos filosofinės krypties bei rekomendacijų, gali kurti savas mišrias pedagogines metodines sistemas ar jas moderninti. Svarbu, kad būtų įgyvendinamas pagrindinis vaikų ugdymo darželyje **tikslas: atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, etninius, socialinius, pažintinius poreikius.**

Siekdami įgyvendinti šį tikslą ir atsižvelgdami į savo įstaigos esamą padėtį, mes išsikeliamo artimesnius tikslus, reikalingus programos įgyvendinimui, tai:

1. **Vaiko kompetencijų plėtojimas.**
3. **Pedagogų profesionalumo kėlimas.**
4. **Sveiko darželio kūrimas.**
5. **Vaiko patirtį skatinančios aplinkos kūrimas.**

Ugdymo tikslai siejami su ugdymo uždaviniais. Uždavinys tarsi pakopa, artinanti prie tikslo. Išsprendus daugybę uždavinių bei atlikus jų lemiamus veiksmus, visiškai (ar iš dalies) pasiekiamas tikslas. Todėl galima sakyti, kad ugdymo tikslai tarsi suskyla į ugdymo uždavinius, bet, juos įgyvendinus, artėjama prie laukiamo rezultato – tikslo.

Daugelis ugdymo tikslo ir uždavinio sąvokas apibūdina kaip sinonimus, nes vienos veiklos uždavinys gali tapti kitos veiklos tikslu, kiti tikslus apibrėžia kaip visumą, o uždavinius kaip jų dalį, todėl įvairiai kildinami konkretūs ugdymo uždaviniai. Vis dėlto asmenybė vystosi kaip neskaidomas reiškinys ir bet kuris skirstymas į sudėtinės ugdymo dalis (protinis, fizinis, dorovinis, darbinis, estetinis, patriotinis, ekologinis ugdymas) yra priimtas tik patogumo dėlei. Apibrėžiant ugdymo tikslą ir uždavinius, neatsitiktinai vartojamas žodis „padėti“. Juo pabrėžiamas žmogaus prigimties aktyvumas ir veiklumas, saviraiškos poreikis, kurį realizuoti padeda ugdytojas. Tokia pedagogo orientacija į savo pareigą verčia dar labiau domėtis ugdytinio asmenybe, jos galiomis bei gabumais, pasitikėti ja ir kreipti ugdytinio pastangas produktyvesne linkme. Vadovauti vaikui derėtų taip, kad vaikas pats sau keltų tikslą, uždavinius, mąstyti, kaip juos pasiekti ir imtųsi praktinių veiksmų.

Bendrieji ugdymo uždaviniai:

1. Ugdymo perspektyvų siekti vadovaujantis nauju požiūriu į vaiką;
2. Keisti darželio praktiką, ją humanizuoti ir demokratizuoti;
3. Stiprinti ikimokyklinio ugdymo teorijos ir praktikos ryšius;
4. Atgaivinti ir skatinti pedagogų asmeninę iniciatyvą, aktyvumą, kūrybiškumą;
5. Stiprinti pakantumą veiklos ir mąstymo įvairovei;
6. Sistemingai plėtoti demokratiškus santykius ir darbo būdus;
7. Skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą;
8. Saugoti ir stiprinti vaiko sveikatą;
9. Kartu su šeima parengti vaiką darniam socialiniam gyvenimui;
10. Kartu su šeima padėti gimtosios kultūros erdvėje atsiskleisti vaiko individualybei.

Viso pedagoginio darbo centre yra vaikas, su savo išgyvenimais, su savo elgesiu, čia ir dabar. Atsižvelgdami į tai, keliame **kasdienius vaiko ugdymo uždavinius**:

- Kurti pasitikėjimo atmosferą ir ugdyti jausmų rodymo kultūrą;
- Atskleisti vaikų kūrybiškumą;
- Skatinti žaidimus ir gebėjimą žaisti;
- Užtikrinti vaikų teisę į judėjimą ir ramybę;
- Ugdyti socialinius santykius grupėje;
- Ugdyti vaikų gebėjimą mokytis;
- Ugdyti vaikų savarankiškumą;
- Ugdyti vaikų sąmoningumą;
- Ugdyti vaikų gebėjimą spręsti konfliktus.

Ugdymo procesų reikšmė vaikui yra pagrindinis matas, lemiantis visas ugdymo sritis. Kiekvienai ugdymo sričiai yra numatyti *analizės klausimai*, kuriuos kiekviena auklėtoja turi išsiaiškinti su savo komanda ir vaikų grupe. Tai gali vykti per vaikų stebėjimą grupėje, pokalbius su vaikais, pokalbius su tėvais, vaikų klausinėjimą, pokalbius su kolegomis, auklėtojos turimas žinias ir literatūrą.

Kiekvienai ugdymo sričiai nusakomi konkretūs *tikslai* arba *vaikų gebėjimai*, kurių turi būti siekiama. Jie konkretizuojami pagal kompetencijas ir skirstomi į skirtus „Aš“ kompetencijai, socialinei, pažinimo ir mokėjimo mokytis kompetencijoms.

Kiekvienoje ugdymo srityje pateikiami *praktiniai uždaviniai auklėtojoms*. Programoje jie pateikiami kaip veiklos pavyzdžiai ir apima visą darželio praktiką, kuri prasideda nuo darbo lopšelyje ir išplėtojama tolesnėse amžiaus grupėse.

Auklėtojų darbas skirstomas į:

- *kasdieninės veiklos darželyje organizavimą,*
- *žaidimų skatinimą ir žaidimų priemones,*
- *projektinį darbą,*
- *aplinkos kūrimą ir aprūpinimą priemonėmis.*

2.3.3. Tikslas - kompetencijų plėtojimas

Koks yra į vaiko kompetencijų plėtojimą orientuotas ugdymas? Ar jis skiriasi nuo ugdymo, kuris remiasi tam tikra tematika, vaikų veikla, specialiai jų ugdymui parengta medžiaga?

Kompetencija – tai vaiko susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų, įgūdžių bei patirties visuma, reikalinga kasdieniniam gyvenimui ir sėkmingam ugdymui ir ugdymuisi mokykloje.

Į pirmą vietą iškeliamos vertybinės nuostatos ir gebėjimai, o ne žinios.

Mažo vaiko ugdymosi logika kitokia nei suaugusiojo. Suaugęs žmogus iš pradžių sukaupia būtiną informaciją, tada suplanuoja veiklą ir ją vykdo, o mažas vaikas pirmiausia veikia, tik po to domisi su veikla susijusia informacija, pajunta jos reikšmingumą veiklos sėkmei, veikdamas daug sužino bei įgyja patirties.

Kompetencijos apibrėžime vietoje žodžio „žinios“ vartojamas žodis „patirtis“. Ikimokyklinė vaikystė ypatinga tuo, jog vaikas daug ką išbando pirmą kartą. Vaikas, kuris išbandė daugiau ir įvairesnės veiklos, sėkmingiau ugdysis ateityje, mokykloje.

Kompetencijos apibrėžime paryškinta mintis, kad ugdomi tokie gebėjimai, kurie svarbūs realiam asmens gyvenimui ir ugdymosi tęstinumui.

Apie vaiko kompetencijų plėtojimą pedagogas turėtų galvoti įgyvendindamas visus ugdymo organizavimo etapus.

Mes savo programoje ankstyvajame ir ikimokykliniame ugdyme išskiriame šias *esmines kompetencijas*:

„Aš“ kompetencija apima savęs, savo kūno suvokimą; pasitikėjimą savo jėgomis; atsakomybę už savo veiksmus; nepriklausomybės ir iniciatyvos ugdymąsi.

Pažinimo kompetencija apima materialaus, gyvo ir negyvo pasaulio, aplinkos suvokimą; pasaulio suvokimą, teorinių ir praktinių žinių ir gebėjimų (sugebėjimų ir įgūdžių) įgijimą; gebėjimą veikti ir dalyvauti; savęs suvokimo ir išraiškos galimybių bei sugebėjimų ugdymąsi, supratimą, kad pats gali kūrybiškai keisti jį supančią aplinką.

Socialinė kompetencija apima socialinės aplinkos ir savęs kaip jos dalies suvokimą; socialinių santykių, kurie pagrįsti abipuse pagarba ir vertinimu, kūrimą; socialinių ir visuomeninių dalykinių santykių kūrimą; atsakomybės jautimą veikiant kartu su kitais; kitų skirtingų interesų priėmimą ir toleravimą.

Mokymosi mokytis kompetencija apima suvokimą, kas yra mokymasis, ko mokosi ir kaip mokosi; savo žinių ir gebėjimų pritaikymą; svarbaus nuo nesvarbaus skyrimą, pasirengimą mokytis iš kitų. Tai visa apimantis gebėjimas, kylantis iš ankstesnių trijų sričių. Vaiko įgyta patirtis leidžia valdyti veiksmų procesus ir juos keisti, pozityviai veikia vaiko savimonę bei savęs suvokimą.

Kiekvienos kompetencijos ugdymui keliami konkrečius tikslus arba numatomus vaiko gebėjimus.

„Aš“ kompetencija

- Suvokia savo poreikius, interesus, reikalavimus.
- Suvokia savo jausmus (džiaugsmą, laimę, liūdesį, baimę, pyktį) ir atitinkamai juos išreiškia.
- Vysto savo sąmoningumą ir pasitikėjimą savo jėgomis, geba daryti įtaką kitiems.
- Pažįsta savo stipriąsias ir silpnąsias puses, apribojimus ir kliūtis.
- Žino savo biografiją, šeimos istoriją, tradicijas, jaučiasi jai priklausantis ir suvokia, kad jo identitetas yra nulemtas jo kultūros.
- Padedamas suaugusiojo, geba įvertinti riziką, įveikti prieštaravimus, pereinamuosius laikotarpius ir krizines situacijas.
- Dalyvauja, išsireiškia žodžiais arba kitais būdais, supranta kitus ir kiti supranta jį (aš galiu kažką pasakyti; aš kažką žinau; manęs klausomasi).
- Susidaro nuomonę apie daiktus ir reiškinius ir gerbia kitų nuomonę.
- Vysto idėjas, rodo iniciatyvą, uždega kitus, išsikovoja pripažinimą.
- Vykdo sau iškeltus uždavinius, siekia juos įgyvendinti, nepasiduoda nesėkmei.
- Suvokia aplinkos grožį, jaučia meną, gamtą, kultūrą, mėgaujasi informacijos priemonių įspūdziais, džiaugiasi.
- Sukuria ir išlaiko kontaktus, kooperuojasi su kitais.
- Prašo pagalbos, ją priima ir pats ją suteikia.
- Rūpinasi savo kūnu, jį prižiūri, palaiko švarų; jaučia džiaugsmą judėdamas.
- Ugdo(si) savęs pajautimą; įsiklauso į savo vidinį balsą, žino, kas jam yra gerai; suvokia baimes ir geba jas įveikti (būna drąsus).

Socialinė kompetencija

- Suvokia kitų lūkesčius, poreikius ir jausmus; elgiasi su kitais dėmesingai.
- Klausosi kitų, jaučia kitus, mato save kitų tarp kitų, geba suprasti kito padėtį.
- Suvokia skirtumus tarp skirtingų vaikų tarpusavio interesų, tarp vaikų ir suaugusiųjų interesų ir juos pripažįsta.
- Tariasi, susikalba esant skirtingiems interesams; sprendžia konfliktus ir randa kompromisus.
- Išsako kritiką ir ją priima.
- Suvokia, kad jo pagrindinės teisės galioja tik todėl, kad ir kiti turi tas pačias teises.
- Suvokia sprendimų priėmimo struktūrą, nori ir gali dalyvauti jų priėmime.
- Suvokia informacijos priemones kaip siekiančias toli už regiono ribų ir panaudoja jas kontaktams su kitais žmonėmis.
- Yra atviras skirtingoms kultūroms; suvokia žmonių kultūrinius ir religinius skirtumus, juos pripažįsta ir gerbia.
- Pastebi įvairią diskriminaciją ir yra nepakantus jai.
- Tariasi dėl bendro gyvenimo taisyklių ir normų.
- Suvokia, kad bendru darbu gali kažką nuveikti, pasiekti, daryti įtaką.
- Suvokia ir priima, kad kiti gali būti skirtingi: berniukai ir mergaitės, seni ir jauni, žmonės su negalia ir be jos, žmonės su skirtingomis pažiūromis.
- Suvokia, kad reklama skirta vartojimo skatinimui, ugdomi kritišką požiūrį.
- Ugdomi mandagumą, taktiškumą, elgesio kultūrą.

Pažinimo kompetencija

- Suvokia daiktų ir reiškinių skirtingumus, tam panaudoja visus pojūčius.
- Suvokia, kas yra skirtumai ir panašumai.
- Jaučia džiaugsmą ieškodamas, išbandydamas, eksperimentuodamas, tyrinėdamas, įveikdamas sunkumus.
- Vysto gebėjimą siekti, smalsumą, žinių troškimą, išvermę, atkaklumą, vikrumą.
- Geba kitiems suprantamai perteikti savo norus, jausmus, nuomones, planus; geba mintis ir jausmus išreikšti be žodžių.
- Suvokia kalbą, tai, kas jam sakoma, supranta turinį ir mintis, atsako kalbėdamas, kalba taisyklingai; supranta ir neverbalinius ženklus.
- Suvokia kalbos raiškos galimybes ir džiaugiasi kalbos grožiu.
- Ugdomi domėjimasi kalbos simboliais, ženklais, knygomis ir skaitymu.
- Suvokia pasakų, eilėraščių, pasakojimų turinį.
- Vysto fantaziją ir kūrybiškumą; geba per meninę veiklą išreikšti savo vaizdinius, jausmus, norus.
- Vysto rankų gebėjimus veikiant su medžiagomis, buitine technika, priemonėmis, prietaisais, įrankiais, techniniais prietaisais.
- Rodo domėjimasi įvairioms informacijos priemonėms (knygomis, laikraščiais, kompiuteriu, internetu, video, televizija, radiju).
- Ugdomi kritišką požiūrį į informacines komunikacijos technologijas (IKT) ir jos produktus.
- Supranta ekologinius aplinkos ir gamtos reiškinių tarpusavio ryšius, žmogaus veiksmų pasekmes.
- Įgyja žinių, kodėl ir kaip žmonės naudoja gamtą, jaučiasi atsakingas už gamtą.
- Ugdomi kūno judrumą, pasirengimą judėjimui, koordinacijos gebėjimus bei interesą sportinei veiklai.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Yra pasirengęs mokytis iš kitų.
- Suvokia, kad ugdymasis praplečia veiksmų ir sprendimų galimybes.
- Suvokia sėkmingų rezultatų ir nesėkmių priežastis, ieško klaidų priežasčių.
- Suvokia, kad atkaklumas veda į sėkmę.
- Ugdomi kantrybę kartojimams ir pratimų atlikimui.
- Įvertina laiko, reikalingo kažką nuveikti, poreikį ir paskirsto savo laiką.
- Suvokia tarpusavio priklausomybę ir ryšius tarp daiktų.
- Perkelia patirtį ir žinias iš vienos veiklos srities į kitą.
- Priima naujus sprendimus, pasikeitus nuomonei ar žinioms.
- Suvokia, kad galimi skirtingi sprendimų keliai.
- Suvokia, kad asmeninė nuomonė ir įsitikinimai ne visada būna teisingi, kad verta diskutuoti su kitais.
- Geba kooperuotis ir kartu dirbti prie bendro produkto.
- Žino daug būdų ir galimybių gauti reikiamą informaciją (bibliotekos, IKT, ekspertai, t.t.).
- Vysto laiko pojūtį, reikalingą užduotims atlikti.
- Atranda mokymosi džiaugsmą.

2.3.4. Tikslas – sveiko darželio kūrimas

Mūsų įstaiga nuo 1997 metų dalyvauja šalies vaikų sveikatos saugojimo ir stiprinimo programoje "Sveikata nuo mažens". Nuo 1997 m. įsitraukėme į Europos tarptautinį projektą „Sveikas darželis“. Esame sveiką gyvenimo būdą propaguojantis darželis. Sveikos gyvensenos ugdymo uždaviniai susilieja su mūsų ugdymo programa ir yra jos dalis.

Sveikas darželis, tai tokia ugdymo institucija:

- kurią noriai lanko vaikai, nes joje geras psichologinis klimatas: šilti ir draugiški vaikų ir auklėtojų, tėvų ir auklėtojų santykiai. Visi linki vieni kitiems gero ir visada pasirenkę padėti vienas kitam;
- kur visi gali jaustis laisvi, nevaržomi ir laimingi;
- auklėtoja dėmesinga vaiko jausmams ir mintims, atsiliepia į vaiko džiaugsmą, liūdesį, remia jo sprendimus, skatina leisti į nuotaikingą savižinos kelionę;
- vaikai gali laisvai judėti grupėje, salėje ir visose darželio patalpose žaisti ramius ir judrius žaidimus, tyrinėti, atrasti ir išreikšti save judesiais ir veiksmais;
- vaikai mankštinasi ryte gryname ore (šaltesniu metų laiku - salėje), ne mažiau kaip 3 kartus per savaitę organizuojamos fizinio ugdymo pratybos, 2 kartus per dieną - pasivaikščiojimai lauke (iš ryto ir po pietų), kurių metu sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui visapusiškai tenkinti judėjimo poreikį;
- racionaliai sudaroma dienvakė, kur kaitaliojamas aktyvus poilsis, fizinė veikla, žaidimai, miegas, atsižvelgiant į individualias vaiko ypatybes, organizmo poreikį ir norus;
- laikomasi švaros ir tvarkos, asmens higienos, nuolat vėdinamos ir valomos patalpos, žaislai, sporto įranga ir kt.;
- vaikai valgo sveiką ir subalansuotą maistą, daug vaisių ir daržovių, ugdomi teisingi maitinimo-si įgūdžiai ir įpročiai;
- vaikai mokomi sveikai gyventi, grūdinasi oru, saule, vandeniu, nuosekliai didinamas atsparumas aplinkos veiksniams ir siekiama, kad vaikai neperkaistų ir nesušaltų;
- parenkama patogī, higieniška, atitinkanti oro temperatūrą ir paskirtį apranga grupėje, lauke ir sportinė apranga (sportuoti salėje ir lauke);
- užtikrinama saugi ir sveika aplinka grupėje, sporto salėje, visose darželio patalpose, darželio kieme, sporto aikštyne;
- vaikai miega švariame, išvėdintame kambaryje, esant palankiam orui - prie atdaro lango arba atvirų orlaidžių, siekiame, kad oras būtų vėsus ir gaivus, nelabai sausas, patalynė švari, lova patogī, tvirtu pagrindu. Aplinka rami, be triukšmo;
- visi darželio darbuotojai yra įsitikinę, kad reikia stiprinti vaikų sveikatą ir elgiasi taip, kad ją stiprintų;
- medicinos darbuotojai ir auklėtojos stebi vaikų sveikatą ir ją analizuoja kartu su tėvais, 2 kartus per metus testuoja vaikų fizinį išsivystymą, parengtumą ir duomenis aptaria kartu su tėvais;
- sistemingai organizuojami sveikatos ir sporto renginiai: sveikatos valandėlės, sveikatos dienos, sporto šventės, sporto pramogos, judrieji žaidimai ir kt.;
- veikia sveikatingumo grupės (taisyklingos laikysenos ugdymo, plokščiapėdystės profilaktikos, kvėpavimo ligų profilaktikos ir kt.);
- veikia sporto būreliai (krepšinio, aerobikos, gimnastikos, šokių ir kt.), kuriuos gali lankyti visi norintys vaikai;
- propaguojama sveika gyvensena, dirbamas švietėjiškas darbas su tėvais.

2.3.5. Tikslas - pedagogų profesionalumas

„Mąstyti - reiškia ieškoti savarankiškai, reiškia laisvai kritikuoti, reiškia mokėti įrodyti, reiškia nebūti vedžiojamam už rankos. Mąstymas iškelia į pirmą planą laisvas dvasines galias, o ne prievartinį darbą ir nuogą kartojimą.“ /Jean Piaget/

Vaikų ugdymo, auklėjimo ir priežiūros specialistams keliami aukšti profesionalumo reikalavimai. Būti kompetetingam ugdytojui – reiškia turėti tiek atitinkamų pedagoginės srities žinių ir sugebėjimų, kad būtų galima konstruktyviai juos taikyti, sprendžiant iškilusius konkrečius pedagoginės praktikos uždavinius.

Auklėtojos ir auklėtojai dažnai patiria, kad dirba tokioje srityje, apie kurią visi gali kalbėti ir turi ką patarti ar nurodyti. Kaip tinkamai auklėti vaikus žino ne tik pedagogai ir tėvai, bet ir valdžia, politikai, dvasininkai, spauda.... Pedagogų atsakas - savo veiksmų profesionalumas, kompetencija.

Kompetencija – tai sugebėjimas veikti savo profesinėje srityje, profesionaliai spręsti pagrindinius darbo klausimus, išskylančius konkrečiu laiku konkrečioje situacijoje.

Mūsų įstaigos strategija bei ugdymo programa orientuojasi į profesionalumo didinimą. Profesionalūs veiksmai, profesionali veikla parodo, kaip žinios ir veiksmai susiejami dirbant su žmonėmis, ypač su vaikais. Auklėtojos veikla yra dvigubai atsakinga: prieš kiekvieną atskirai ir prieš visą visuomenę. Tos atsakomybės ji negali perkelti niekam kitam.

Profesionalumo pagrindą sudaro žinių atsargos, kurios atitinkamai remiasi mokslu ir kiekvieną kartą yra iš naujo pritaikomos bei papildomos. Tai pavyksta tik esant ypatingam santykiui su vaiku, grindžiamu pasitikėjimu. Ypatingas profesionalaus pedagogo elgesio pagrindas yra nuolatinis neužtikrintumas, kuris sukuria tam tikrą įtampą tarp bendrų dalykinių žinių ir situacijos, kurioje reikia veikti. Auklėtoja turi kasdien savo žinias ir veiksmus pritaikyti prie nuolat kintančių sąlygų, galimybių, berniukų ir mergaičių, už kuriuos jie atsakingi, skirtingų poreikių, klausimų, gebėjimų, sunkumų... Profesionalumas lemia gebėjimą ir pasirengimą iškęsti nuolatinį netikrumą, neužtikrintumą. Tai yra sunku dviem požiūriais: auklėtojai turi nuolat apginti savo veiksmus nuo išorės reikalavimų, standartizavimo, biurokratinės kontrolės. Tai pavyksta tik tuomet, kai nuosavi veiksmai (balansavimas tarp žinomo ir nežinomo) nuolat reflektuojami, analizuojami, pagrindžiami.

Suprantama, kad aukštas pedagogų profesionalumas neišsiugdo savaime ir atskirtyje. Lietuvoje sukurta ir pradėta diegti nauja vaikų ugdymo koncepcija, pagrįsta nauja samprata apie vaiką, humanizmo ir demokratijos principais, reikalauja ir pedagogų mentaliteto kaitos.

Vienas mūsų įstaigos strategijos prioritetų - pedagogo mentaliteto kaita, kitaip sakant, kultūrinio identiteto paieškos - atsispindi ir ugdymo programoje.

Siekdami šio tikslo ir vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintu mokytojo profesijos kompetencijos aprašu, iškeliame pagrindinius uždavinius:

- Atgaivinti pedagogų asmeninę iniciatyvą, aktyvumą, kūrybiškumą.
- Stiprinti pakantumą veiklos ir mąstymo įvairovei.
- „Nuvainikuoti“ automatizuotas pedagogines technologijas.
- Praktikoje atgaivinti kultūros pedagogikos idėjas plačiausia – vertybių aktualizacijos – prasme.
- Sistemingai plėtoti demokratiškus santykius ir darbo būdus.
- Ugdymo perspektyvų siekti vadovaujantis nauju požiūriu į vaiką.

Pedagogo profesijos kompetencijos apima bendrakultūrinę, profesines, bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas.

Bendrakultūrinė kompetencija – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos ir kitos asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą žmogaus veiklą konkrečioje(-se) kultūroje(-se).

Profesinės kompetencijos – ugdytojo žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai ir kitos asmeninės savybės, reikalingos sėkmingai bendrajai ugdymo veiklai, jos nespecifikuojant pagal ugdymo turinio sritis.

Bendrosios kompetencijos – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai, kitos asmeninės savybės, reikalingos pedagogo veiklai ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą.

Specialiosios kompetencijos – ugdytojo žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, požiūriai ir kitos asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą jo veiklą konkrečiame ugdymo turinio srityje.

Šiandienos ugdytojo pagrindinis uždavinys – užmegzti prasmingą ryšį tarp savarankiško, kompetentingo vaiko ir kitų grupės vaikų. Tokio klausimo sprendimas reikalauja iš ugdytojo ypatingo kompetencijų komplekto, kurį galima būtų pavadinti *integracijos* kompetencija.

Integracijos kompetencija yra sugebėjimas suformuoti integruotą ir integruojantį pedagoginį kontekstą. *Integruotą* – tokį, kuriame toleruojami vaikų skirtumai ir savitumai, kur užtenka vietos įvairių sugebėjimų ugdymui, o *integruojantį* – tai atvirą tam, kas nauja, kitoniška, netikėta. *Pats svarbiausias momentas* – tai *individualizuotas ir diferencijuotas požiūris į vaiką*. Nereikia norėti, kad visi būtų lygūs, bet reikia pripažinti, kad esama skirtumų ir kad jos labai svarbios, o individualumas ir specifiškumas apima daug galių.

Integracijos kompetencija skatina atsirasti daugeliui kitų kompetencijų, būtinų šiuolaikiniam pedagogui.

- *Proceso kompetencija* – leidžia planuoti pedagoginius procesus ir jiems vadovauti; taikyti adekvatyvius metodus ir priemones, leidžiančius pažinti vaiką, jį stebėti, planuoti, užrašyti ir įvertinti pedagoginius procesus.
- *Refleksijos, arba apmąstymo, kompetencija* – leidžia apibūdinti, analizuoti ir interpretuoti savo ir kitų žmonių veiksmus bei pagrįsti savo sprendimus.
- *Komunikacijos arba bendravimo kompetencija* – leidžia užmegzti dialogą su vaiku, jo tėvais, kolegomis ir kitais bendradarbiaujančiais partneriais; apima tiek žodinį, tiek bežodį bendravimą.
- *Kultūrinė kompetencija* – leidžia suvokti savo ir kitų kultūrą bei kultūrinės vertybes; leidžia išmanyti vaikų kultūros pasaulį, jo turinį ir formas; apima sugebėjimą pažinti, skleisti ir kurti kultūrą.
- *Bendradarbiavimo su kitais specialistais kompetencija* – apima bendradarbiavimą su kitais specialistais, kurie dirba su vaiku; norint ja naudotis, reikia gerai suvokti savo žinių ir gebėjimų ribas ir gebėti pasitelkti kitus žmones (specialistus, tėvus, menininkus...).

Pedagogui labai svarbu gebėti išvelgti ir suvokti pedagogines problemas, pamatyti visą jų kontekstą bei jas sukeliančias priežastis ir gebėti ieškoti galimybių jas spręsti. *Pedagogas*, norintis turėti kritinį (kartu ir kūrybinį) požiūrį į pedagoginę praktiką, turi *įgyti šiuos bendruosius gebėjimus*:

- Į problemas nukreiptą mąstymą
- Socialų, susietą su aktualiomis visuomenės reikmėmis pedagoginį darbą ir mąstymą
- Eksperimentinius ir pedagoginės plėtros darbo įgūdžius
- Profesinius ir vadovavimo sugebėjimus; bendradarbiavimo įgūdžius
- Tinkamos idėjoms atsirasti ir subjektyviai nuomonei reikšti aplinkos ir erdvės kūrimo įgūdžius
- Mąstymo lygmenimis įgūdžius (individas, grupė, institucija, visuomenė)
- Tarpdisciplininį mąstymą
- Analitinius gebėjimus, ypač gebėjimą vertinti savo paties ir kitų pedagoginio darbo praktiką
- Gebėjimą kurti kokybiškus problemas sprendimus
- Gebėjimą suvokti kritiką kaip konkrečias, konstruktyvias ir pagrįstas alternatyvas
- Gebėjimą plėtoti teorijas ir metodus
- Gebėjimą taikyti adekvačius pedagoginius darbo metodus
- Gebėjimą iškelti aktualius pedagoginio darbo tikslus
- Gebėjimą tyrinėti, analizuoti ir intuityviai suvokti pedagoginio klausimo esmę
- Išmanyti konkrečius darbo būdus ir turėti praktinių gebėjimų.

Vainikuojantis gebėjimas: į pedagoginį darbą ugdytojas turi žiūrėti kaip į savotišką žaidimą. Vadinasi, jis turi gerbti vaiko žaidimą, būti lankstus ir kūrybingas, smalsus ir atviras, pasirengęs spontaniškiems veiksams.

Tokių gebėjimų turintis pedagogas – mūsų siekiamybė.

2.4. UGDYMO METODAI

"Protas – tai ne indas, kurį reikia papildyti, o laužas, kurį reikia uždegti." /Plutarchas/.

Mūsų ugdymo sistema pagrįsta tuo, kad:

- vaikų suvokimo procesai glaudžiai susiję su kūno patirtimi, kuri įgyjama judant, bei sveikata, kurią suprantame kaip plačią fizinę, psichinę ir socialinę gerovę; kūno patirtis ir sveikata – kelias į vaiko pasaulio suvokimo procesus,
- ugdymas nesuvokiamas be socialinių santykių ir yra lemiamas kultūros,
- kalba mūsų visuomenėje yra dominuojanti informacijos priemonė, kuria mes komunikuojame vieni su kitais, sistematizuojame ir struktūruojame žinias, o be rašytinės kalbos ir kompetentingo gebėjimo elgtis su informacijos priemonėmis neįsivaizduojamas sėkmingas dalyvavimas ir orientavimasis žinių visuomenėje,
- estetiškas suvokimas ir meninė raiška yra savarankiškas kelias užmegzti santykius su tikrove ir ją suvokti,
- muzika su jos melodijomis, ritmu, skambėjimo spalvomis yra esminis jausmų ir skonio šaltinis bei drauge žymiai praplečia suvokimo galimybes bei kalbos ribas,
- matematika padeda vaikui sutvarkyti pasaulį, patirčių įvairovėje priėti prie apibendrinimų, rasti sąvokas, suvokti dėsnius,
- gamtamoksliniai stebėjimai ir gebėjimas elgtis su technika ir informacinėmis technologijomis iškelia ir padeda spręsti klausimus, žadina norą pagal vaikų galimybes eksperimentuoti, megzti ryšius su pasauliu, atrasti loginius dėsnius, tarpusavio priklausomybę.

Pagrindinis suaugusiųjų vaidmuo – padėti vaikams nugalėti kliūtis tobulėjimo kelyje.

Kiekvienai ugdymo sričiai *nusakomi tikslai*. Jie konkretizuojami *pagal kompetencijas* ir skirstomi į skirtus „Aš“ kompetencijai, socialinei, pažinimo ir mokėjimo mokytis kompetencijoms.

Kiekvienoje ugdymo srityje pateikiami praktinės veiklos *uždaviniai auklėtojoms*. Programoje jie pateikiami pavyzdžių, „minčių lietaus“ forma ir apima visą darželio praktiką, kuri prasideda nuo darbo lopšelyje ir išplėtojama tolimesnėse amžiaus grupėse. Auklėtojų darbas skirstomas į :

- kasdieninės veiklos darželyje organizavimą,
- žaidimų skatinimą ir žaidimų priemonės,
- projektinį darbą,
- aplinkos kūrimą ir aprūpinimą priemonėmis.

Visiškas visko įgyvendinimas nėra nei įmanomas, nei reikia jo siekti. Tačiau kiekvienos auklėtojos bei komandos tikslas ir užduotis yra programą konkretizuoti, dokumentuoti pagal įstaigos koncepciją bei atsižvelgiant į konkrečios vaikų grupės galimybes ir sąlygas.

Ugdymo sritys negali būti nagrinėjamos atskirai viena nuo kitos. Jos yra daugiabriaunės ir tarpusavyje susipynusios. Pvz., praktikoje vaikų maitinimo organizavimas paliečia visas ugdymo sritis. Taip pat vaikų žaidimai, projektai apima daugelį ugdymo sričių. Atskiras ugdymo sričių pateikimas tarnauja auklėtojų refleksijai planuojant bei vertinant savo darbą. Ar į visas ugdymo sritis kreipiamas pakankamas dėmesys? Ar stebint vaikus pakankamai dėmesio skiriama kiekvienos ugdymo srities iškeltiems uždaviniams? Uždavinių formulavimai pasikartoja atitinkamai ugdymo srityse. Vienas tikslas negali būti pasiektas ir realizuotas per vieną veiklą ir vienoje ugdymo srityje. Jis reikalauja įvairiapusės veiklos skirtingose ugdymo srityse. Tikslų pasikartojimas, jų formulavimo panašumai atskirose ugdymo srityse nėra nepageidaujami, tačiau priešingai – būtini ir norimi.

Kiekvienoje auklėtojų veiklos srityje joms keliami tam tikri pedagoginiai-metodiniai reikalavimai.

Pedagoginiai-metodiniai reikalavimai

Kasdieninės veiklos grupėje organizavimas

Vaikų darželyje gyvena, žaidžia ir ugdomi vaikai, besiskiriantys savo kultūrine kilme, amžiumi, lytimi, išsivystymo lygiu. Gyvenimas vaikų darželyje tampa socialinio elgesio mokymosi lauku. Kiekvieną dieną vaikai čia susitinka, atsisveikina, kartu veikia, dalijasi žaislais, miega, valgo, susiduria su naujais socialiniais reikalavimais, pritaiko savo įgūdžius ir gebėjimus. Kiekviena diena vaikų darželyje yra kupina pačių įvairiausių stimulų, todėl labai svarbu, kaip ji bus organizuota.

Pedagoginiai-metodiniai reikalavimai auklėtojoms, organizuojant kasdienę vaikų veiklą:

- Jos rūpinasi tokia dienos eiga, kuri atitinka skirtingų vaikų fizinius ir socialinius vystymosi poreikius.
- Jos atsižvelgia į kiekvienos amžiaus grupės ypatingus poreikius ir sukuria atitinkamas sąlygas vaiko patirčiai įgyti.
- Jos atsižvelgia į skirtingus vaikų gebėjimus ir ypač seka, kad vaikai turintys sutrikimų ar negalių dalyvautų kasdienėje veikloje.
- Jos suteikia vaikams emocinį saugumą, apsaugą, dėmesį ir yra asmuo, kuriuo vaikas gali pasitikėti.
- Jos yra dėmesingos vaiko norams, poreikiams ir jausmams ir žiūri į tai rimtai.
- Jos atsižvelgia į skirtingų vaikų aktyvumo panašumus ir ypatumus.
- Jos suteikia progą kitakalbiams, tarmiškai kalbantiems vaikams kas dieną vartoti savo kalbą.
- Jos švenčia tautines (valstybines, paprotines, religines) šventes, vaikų vardadienius ir gimtadienius.
- Jos siekia, kad grupėje būtų ugdymo medžiagų ir priemonių, pristatančių skirtingas kultūras.
- Jos sąmoningai ugdo savo pavyzdžiu ir sukuria grupėje tarpusavio pagarbos, teigiamo kito vertinimo atmosferą.
- Jos kuria ir naudoja ritualus, veiklos ritmus (dienos, savaitės, mėnesio), kurie stiprina vaikų bendruomeniškumo jausmą, padeda orientuotis dienos eigoje bei suteikia saugumo jausmą.
- Jos veda ryto ratus, kuriuose vaikai dalyvauja savanoriškai, ieško naujų jo formų.
- Jos įtraukia vaikus į kasdienio gyvenimo planavimą ir apipavidalinimą, suteikia vaikams galimybes, progas jiems išreikšti savo norus, pristatyti sumanymus ir pateikti idėjas.
- Jos skatina suprasti skirtingus vaikų, suaugusiųjų lūkesčius ir ieškoti kompromisų.
- Jos skatina vaikus padėti vienas kitam ir ieškoti kito pagalbos.
- Jos stebi vaikus ir bando išžvelgti kokie klausimai ir problemos jiems rūpi.
- Jos drąsina vaikus kelti klausimus ir remia juos ieškant atsakymų.
- Jos palaiko vaikišką smalsumą, mokymosi džiaugsmą ir parodo, kad ir suaugusieji mokosi.
- Jos remia vaikus atrasti savus mokymosi ir sprendimų ieškojimo kelius, atkakliai veikti iki galo, pasiekti rezultatą ir jį plėtoti, keliant naujus klausimus.
- Jos sukuria savarankiško tyrinėjimo, eksperimentavimo, raiškos erdves, kurios skatina žinių įgijimą, įgūdžių ir gebėjimų susidarymą.
- Jos pateikia vaikams aktualias temas, kurios yra svarbios augančiam žmogui.
- Jos suteikia vaikui tiek laiko kiek jam reikia, kad galėtų kažką išmokti, ir stebi, kad individualus mokymosi procesas nebūtų nutrauktas.
- Jos drąsina vaikus mokytis iš klaidų, nesėkmes vertinti kaip vertingą patirtį, kuri skatina vystytis.
- Jos skatina vaikus patiemis kurti kasdienines situacijas ir dienos aplinką, veikti grupėje ir dėl grupės, prisiimti atsakomybę, skatina vaikus pritaikyti jų turimas žinias, gebėjimus ir įgūdžius.
- Jos skatina vaikus perdirbti iš informacinių šaltinių gautus įspūdžius, išgyvenimus.
- Jos ragina vaikus savarankiškai ir sąmoningai tyrinėti savo gyvenamąją aplinką ir artimiausią darželio aplinką.
- Jos sukuria sąlygas įtampos ir poilsio, ramybės ir judėjimo kaitai bei skatina sveikos mitybos įpročius.
- Jos remia judėjimo džiaugsmą ir malonumą, skatina judėjimo įgūdžių ir gebėjimų formavimąsi.
- Jos vykdo įvairias akcijas, kurių metu patiriami bendri, ypatingi grupės išgyvenimai.

Žaidimų skatinimas ir priemonių pateikimas

Žaidimas – augančios asmenybės pagrindas, geriausias pasiruošimo gyvenimui ir veiklai būdas. Vaikai žaisdami išsaugo mūsų pačių vaikystės pasaulį, kurį dažnas jau esame pamiršę. Vaikai žaidžia mūsų gyvenimą: gydytojus, mokytojus, politikos veikėjus. Jie atkartoja tėvų kasdieninio gyvenimo situacijas ir jų žodžius. Pedagogų ir psichologų įrodyta, kad žaidimai padeda sukaupti patyrimą, susidaryti veiklos įgūdžius, imituoti suaugusių žmonių santykius, į juos įsijausti, vaizduote ir mąstymu pagilinti jutiminį tikrovės suvokimą. Su žaidimais siejamas vaikų specialusis ugdymas: asmenybės, komunikacinių gebėjimų, socialinės kompetencijos. Žaidimo elementais paremta ugdomoji veikla padeda vaikui plėtoti kalbą, lavinti muzikinę klausą, fizinius gebėjimus, pažinti aplinką. Žaisdami vaikai mokosi bendrauti, formuojamas valingas elgesys, žaidimas paspartina vaiko socializaciją.

Pedagoginiai-metodiniai reikalavimai auklėtojoms, skatinant žaidimus ir pateikiant priemones:

- Jos kartu su vaikais sukuria įvairius žaidimus skatinančią turtingą aplinką, numato laisvo žaidimo vietas.
- Jos pateikia vaikams laisvai prieinamas priemones tyrinėjimams, eksperimentavimams.
- Jos pateikia laisvam naudojimui kasdieninio gyvenimo daiktus, įvairaus naudojimo žaislus, įvairias informacines priemones.
- Jos stebi, kad pateiktos medžiagos, priemonės būtų prieinamos ir sutrikimų turintiems vaikams, atitiktų jų interesus ir skatintų veikti.
- Jos įgalina vaikus įgyti patirties su ugnimi, vandeniu, žeme ir oru.
- Jos skatina vaikus pačius nuspręsti ką, kada, kiek ilgai ir su kuo jie nori/gali žaisti.
- Jos drąsina vaikus vystyti savo žaidimo idėjas, jei reikia – pataria, bet nenurodinėja.
- Jos skatina vaikus pamatyti, išgyventi, patirti (taip pat ir iš įvairių informacinių šaltinių gautą informaciją) perkelti į žaidimą ir pritaikyti atitinkamai jų amžiui. Jos nenustato jokių tabu, tačiau susitaria su vaikais dėl ribų ir taisyklių.
- Jos pačios patiria žaidimų džiaugsmą ir pačios žino labai daug žaidimų.
- Jos pateikia įdomesnius žaidimų variantus, tačiau nepateikia dominuojančios žaidimo idėjos.
- Jos skatina, o dažnai ir reikalauja, kad vaikai patys susikurtų taisykles ir susitarimus ir veikdami jų laikytųsi, padeda spręsti konfliktus, ginčytinas situacijas.

Projektinis darbas

Projektų metodas skatina pedagogus iškelti problemas bei kūrybiškai jas spręsti, ieškoti naujų idėjų, eksperimentuoti. Svarbi sąlyga šio metodo sėkmei yra jo taikymo tęstinumas. Remiantis vieno projekto rezultatais, numatomi kito projekto tikslai ir institucijoje sukuriama pedagoginio plėtros darbo sistema.

Pedagoginiame plėtros darbe dalyvauja pedagogų komanda – mokomasi planuoti, veikti, analizuoti, numatyti perspektyvas kartu. Tvirtėja bendruomenė.

Ypatinga projekto metodo technologija leidžia naudoti būtent tą turinį, tirti būtent tą problemą ar objektą, kuris yra aktualus konkrečiai besimokančiųjų grupei. Svarbu pabrėžti, kad tai ir mokymo(si), ir veiklos metodas, puikiai tinkantis pedagoginės plėtros darbiui. Projektų metodas kaip yra labai tinkamas kompetencijoms ugdyti.

Projektų metodas pripažintas kaip pedagogų meistriškumo – kūrybiškumo ir interpretacinių gebėjimų – ugdymo būdas, padedantis atsisakyti vis dar gyvos akademinio ugdymo nuostatos.

Projektų metodas keičia į žinias nukreiptą, tradicinę pedagogų kompetencijų sampratą, plėtoja pedagogų kūrybiškumą, skatina aktyvumą ir kritinį mąstymą.

Pedagoginiai-metodiniai reikalavimai auklėtojoms, organizuojant projektinę veiklą:

⇒ Ištiria vaikų gyvenimo situaciją:

- Jos sistemingai ir kryptingai stebi, kokie yra vaikų interesai ir poreikiai, kokius kelia klausimus ir problemas, kokios „gyvenimo“ temos jiems yra aktualios.
- Jos išsiaiškina ir nuolat seka aktualias mokslo žinias apie vaiko vystymąsi.
- Jos seka visuomeninį ir kultūrinį vystymąsi ir atrenka, kas yra svarbu, reikšminga vaikui.

- Jos nusprendžia kokia projekto tema bus vystoma, ir užtikrina, kad vaikai praplės žinias ir bus skatinama jų socialinė atsakomybė, sąmoningumas, kompetencijos.

☞ *Numato konkrečius pedagoginės veiklos tikslus:*

- Jos pateikia bendrus projekto tikslus ir susieja juos su vaikų žiniomis, gebėjimais, įgūdžiais, kuriuos vaikai jau turi ir kurių jiems reikės, kad galėtų sąmoningai ir kompetentingai veikti.
- Jos diferencijuoja tikslus, kad jie atitiktų skirtingo amžiaus vaikų, bei vaikų su ypatingais poreikiais ugdymo uždavinius.

☞ *Apmąsto ir planuoja įgyvendinimą kartu su vaikais:*

- Jos renka medžiagą temai, t.y. be jokių apribojimų priima visas idėjas, požiūrius, klausimus, asociacijas, sąsajas, kurios tik kyla kitiems asmenims.
- Jos kartu su vaikais, tėvais, kolegomis analizuoja, kaip situacija atrodo iš jų požiūrio taško ir kokią patirtį galima įgyti.
- Jos planuoja ir organizuoja diferencijuotą veiklą atskiriems vaikams, mažesnėms ir didesnėms vaikų grupėms iki bendrai viso darželio.
- Jos yra vaikų partneriai ir pagalbininkai, padedantys realizuoti vaikams jų sumanymus.

☞ *Įvertina patirtį kartu su visais dalyvavusiais:*

- Jos reflektuoja, ar vaikai aktyviai dalyvavo, ar dalyvavimas buvo sėkmingas, ką jie iš to gavo.
- Jos stebi, kad refleksija ir kontrolė tarnautų atsakymams į klausimus, kokie tikslai buvo pasiekti ir ar teisingai buvo pasirinkta tema.
- Jos dokumentuoja visą projekto eigą ir įtraukia vaikus taip, kad visas procesas būtų tikslingas ir matomas vaikams ir tėvams. Tam panaudoja įvairias informavimo priemones ir būdus.

Aplinkos kūrimas ir aprūpinimas priemonėmis

Aplinkos kūrimas yra tikrovės formavimas. Aplinka yra visuomeninės-kultūrinės realybės išraiška, kuri gali veikti skatinančiai arba riboti santykius. Vaikai veikia aplinkoje, kurią jiems pritaikė suaugusieji. Aplinka pateikia vaikams laiko ir kultūros dvasią, atspindi istorinį, kultūrinį ir socialinį pasaulį. Ne veltui aplinka yra vadinama „trečiuoju auklėtoju“.

Diferencijuotas aplinkos įrengimas skatina vaikų suvokimus. Apgalvotas patalpų įrengimas skatina vaikų aktyvumą, orientaciją, komunikaciją, socialinį bendravimą, kūno patirtį ir estetinius jausmus. Patalpos vaikų darželyje turi būti eksperimentavimo ir tyrinėjimų salelės, kur vaikai pasitelkdami visus pojūčius galėtų kurti savo pasaulio vaizdą.

Aplinka turi skatinti gerą savijautą. Vaikai geriau jausis, kai patys prisidės prie aplinkos kūrimo.

Pedagoginiai-metodiniai reikalavimai auklėtojoms, kuriant aplinką ir aprūpinant priemonėmis:

- Jos kartu su vaikais vysto idėjas apie patalpų ir išorės kūrimą, apipavidalinimą taip, kad visi jaustųsi prisidėję.
- Jos siekia, kad aplinkoje atsispindėtų tautiškumas, tačiau nebūtų pamirštos kitos kultūros ir jų tradicijos.
- Jos kuria aplinką, suteikiančią vaikams ir tėvams naują kultūrinę patirtį.
- Jos skatina vaikų estetinius pojūčius per aplinkos apiforminimą ir priemonių parinkimą.
- Jos įgalina vaikus įgyti rūpinimosi augalais ir pagal galimybes gyvūnais patirtį
- Jos palengvina vaikams orientavimąsi renkantis veiklą, pateikdamos laisvai prieinamas priemones.

3 dalis UGDYMO SRITYS

APŽVALGA - KŪNAS, JUDĖJIMAS, SVEIKATA – SOCIALINĖ IR (TARP)KULTŪRINĖ PATIRTIS – KOMUNIKACIJA, KALBA, RAŠTAS - VAIZDUOJAMOJI VEIKLA – MUZIKA – MATEMATIKA – GAMTOS MOKSLAI IR TECHNOLOGIJOS

3.1 APŽVALGA

Mes orientuojamės į šias **ugdymo sritis**:

- Kūnas, judėjimas, sveikata;
- Socialinė ir (tarp)kultūrinė patirtis;
- Komunikacija: kalba, raštas, informacijos priemonės;
- Vaizduojamoji veikla;
- Muzika ;
- Matematika;
- Gamtos mokslai ir technologijos.

Kiekvienos **ugdymo srities pradžioje** pateikiame trumpą teorinį įvadą, kuriame paaiškiname šios ugdymo srities svarbą vaiko ugdymui. Kiekviena ugdymo sritis dalijama į tris dalis. Šis padalijimas atitinka mūsų ugdymo programoje pateiktą ugdymo sampratą: kalbame apie atskirą vaiką savo pasaulyje, apie jo buvimą vaikų bendruomenėje ir jo išgyvenimus bei patirtį.

Kiekviena iš šitų trijų dalių sudaryta vienodai. Pradžioje pateikiami analizės klausimai, padėsiantys išsiaiškinti kiekvieno vaiko gyvenimo situaciją. Po to dėstomi uždaviniai, aprašyti kaip kompetencijos. Ir galiausiai seka galimų ugdymo užduočių pristatymas – pedagoginės praktikos pavyzdžiai.

Pirmoje dalyje formuluojami klausimai, kurie nukreipia auklėtojų žvilgsnį į **kiekvieno vaiko pasaulį**, jo ankstesnę patirtį ir interesus kiekviename ugdymo srityje. Klausimai padės išsiaiškinti kiekvieno vaiko pradinį lygį, kad ugdymo procese būtų galima parinkti ir pritaikyti kiek įmanoma labiau vaiką atitinkančią individualią veiklą.

Atidžiai pažvelgus į vaiką, iškeliami **tiksiai**. Jie konkretizuojami antrame skirsnyje formuluojamose kompetencijose, kurias vaikas galės ugdyti(s) toje ugdymo srityje. Pedagoginis planavimas turi orientuotis į kiekvieno vaiko lygį – kiek vaikas yra išplėtojęs kompetencijas. Todėl yra būtinas nuolatinis, sistemingas ir tikslingas kiekvieno vaiko stebėjimas. Be to, tokie stebėjimai padeda išsiaiškinti kiekvieno vaiko ugdymosi eigą, rezultatus.

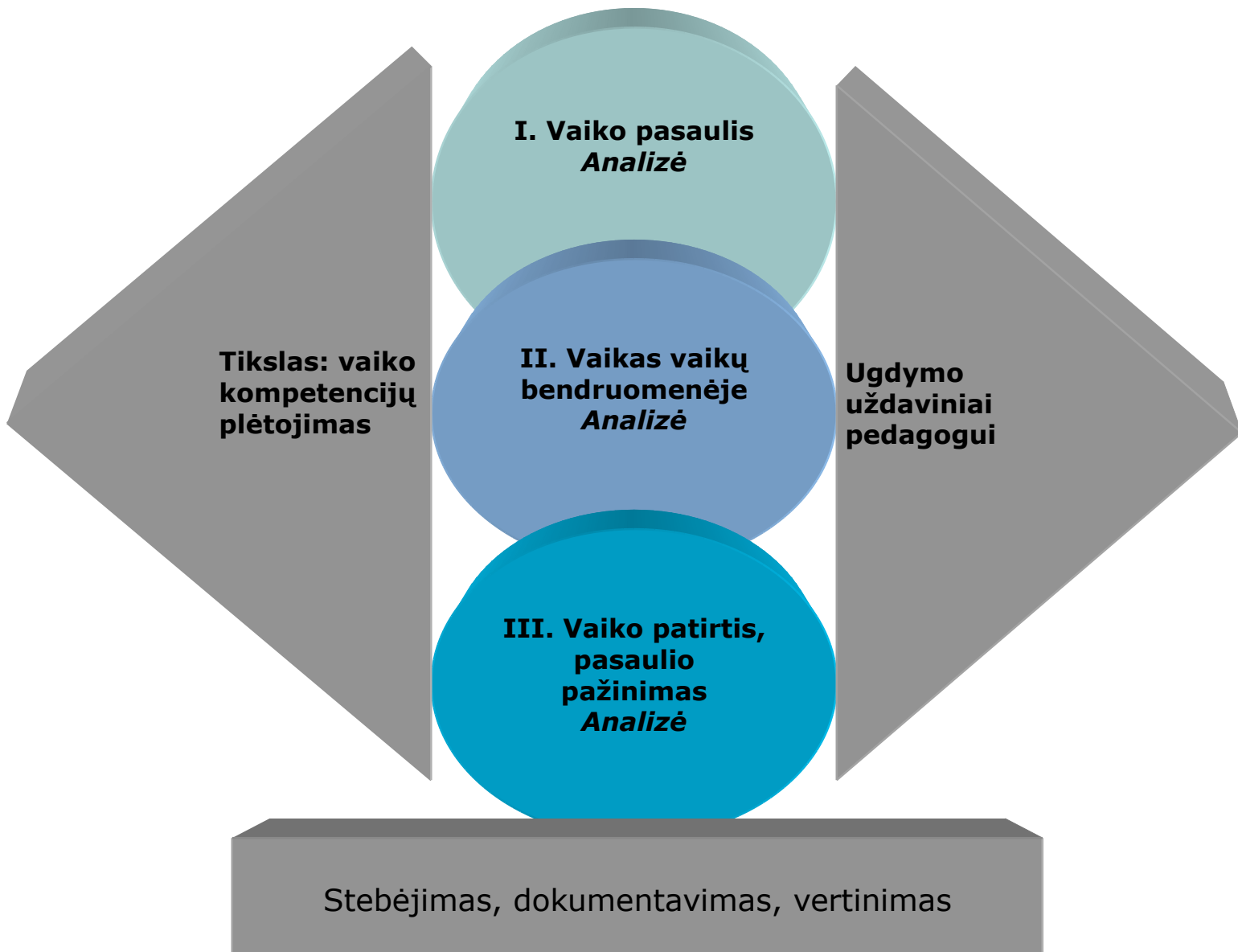
Auklėtojoms keliami uždaviniai pateikiami kaip laisvai pasirenkama pedagoginė veikla, skatinanti kiekvieną vaiką, esant skirtingai pradinei situacijai, kuo labiau pasistūmėti į priekį ugdant jo kompetencijas.

Antroje dalyje numatomi klausimai, uždaviniai ir užduotys, nukreipti į **vaiką vaikų bendruomenėje**. Čia diferencijuotai išnagrinėjama, kokia vaikų grupės sudėtis, kokie resursai tame slypi, ką tai gali suteikti ugdymo procesui, kaip gali padėti jį išplėtoti.

Trečioje dalyje pateikiami klausimai, uždaviniai ir užduotys, kaip, pradedant nuo darželio, ištyrinėti kuo daugiau aplinkinio pasaulio atkarpų, kuo geriau praplėsti **vaikų pasaulio pažinimo ir patyrimo** zonas. Analizės klausimais ir užduotimis auklėtojoms siekiama atrasti kuo daugiau ugdymo galimybių mieste, kuo labiau jas išnaudoti ugdymo procese.

Nors ugdymas padalytas į **septynias ugdymo sritis**, tačiau bendras jų pjūvis turi savo logiką. Realioje pedagoginėje veikloje ugdymo sričių turinys nuolat tarpusavyje persipina kasdienėje dienos veikloje, vaikų žaidimuose, teminiuose projektuose, aplinkos kūrime, naudojamos priemonėse. Todėl ugdymo sritis negali tiesiogiai rikiuotis viena paskui kitą. Daug kas priklauso nuo to, ar auklėtoja planuodama ugdymo turinį ir veiklą užtikrina pakankamai laiko atitinkamai visoms septynioms ugdymo sritims. Kiekvienas vaikas turi teisę susipažinti su visų ugdymo sričių turiniu. Tai yra auklėtojų užduotis ir atsakomybė – suteikti vaikams atitinkamas ugdymo galimybes.

Ugdymo sričių struktūra

3.2. KŪNAS, JUDĖJIMAS, SVEIKATA

„Judėjimas yra pagrindinė mąstymo forma“ (Gerd E. Šefer).

Kas riboja ir stabdo vaiko judėjimą, tas stabdo jo mąstymą.

Kūdikis iš prigimties gauna poreikį veikti ir judėti, tačiau žmogus tampa savimi per nuolatinį lavinimąsi ir begalinį tobulėjimą. Tai svarbus augimo ir brendimo veiksnys. Veiksmas leidžia realizuoti savąjį „aš“, lavinti protą, fizinius gebėjimus, fiziškai ar psichiškai bręsti.

Jei iš vaiko būtų atimtas veikimas ir judėjimas, tai pakenktų jo augimui, brendimui, lavinimuisi ir galbūt padarytų jį nelaimingą visam gyvenimui. Nors vaiko veiklinimas ir fizinis tobulinimas yra tik vienas lapelis to žiedo, kuris vadinamas sveikatingumu, bet jam nuvytus, ima vysti ir visa gėlė. Kad gėlė augtų vešli ir gražiai žydėtų, reikia ją rūpestingai prižiūrėti: laistyti, tręšti ir mylėti.

Judėjimas ir sveikata

- Vaikui judėjimas - įgimta savybė, troškimas veikti, būti aktyviam, išreikšti save, ką nors daryti.
- Judesiai ir veiksmai tobulėja vaikui judant. Judesius skatina aplinka ir vidinė vaiko paskata - noras veikti, judėti, žaisti.
- Judesių tobulinimas ir mokymas yra paties gyvenimo padiktuota būtinybė.
- Vaikystėje įgyjami gebėjimai atsiranda iš įgimtų judėjimo, regėjimo, girdėjimo, lytėjimo reakcijų, kurios vystosi ir tobulėja vaikui augant. Kuo tobulesnė veikla, tuo vaikų judesiai koordinuotesni ir tikslesni.
- Daugelis tėvų negali skirti pakankamai dėmesio ir lėšų vaikų laisvalaikiui organizuoti, todėl svarbus vaidmuo stiprinant vaikų sveikatą tenka ugdymo įstaigai

Fizinio krūvio reikšmė vaikui

Fizine veikla vaikai realizuoja visus svarbiausius savo poreikius - judėjimo, pažintinius, veikimo, bendravimo, saviraiškos, atskleidžia savo fizines išgales ir gebėjimus. Šiuolaikinė gyvensena teikia per mažai galimybių tenkinti vaikų prigimtinį judėjimo poreikį, kuris leistų jam įgyti patirties, suteiktų judėjimo džiaugsmą ir malonumą, leistų realizuoti savąjį „Aš“, duotų kūnui „sveikatos dozę“ (fizinio krūvio pavidalu), o psichikai - iškrova. Jei iš vaiko atimtume judėjimą, tai pakenktų vaiko augimui, brendimui, lavinimuisi ir galiausiai sveikatai. Šitas judėjimas ir veikimas pasireiškia įvairiais žaidimais, pamėgdžiojimu, bėgiojimu, savotišku išdykavimu, lenktyniavimu ir pan. *Natūralus fizinis aktyvumas ir nuolatinis veikimas yra kelias į tobulėjimą ir sveikatą.* Vaikas auga sveikas, stiprus, gyvastingas ir valingas galėdamas žaisti judriuosius žaidimus, sportuoti ir nuolat miklinti bei treniruoti savo kūną ir jo fiziologines funkcijas. Judėjimas - tai natūrali biologinė funkcija, reikalinga žmogaus sveikatai ir darbingumui. Žymiausieji pasaulio pedagogai įrodė, kad vaikui judrieji žaidimai, linksmos sporto programos, teikiančios optimalų fizinį krūvį, - stebuklingas raktelis, atveriantis duris į stiprybę, sveikatą, smagią vaikystę.

Mityba ir sveikata

- Judėjimas glaudžiai siejasi su mityba. Mūsų kultūros dalimi turi tapti įsitikinimas, kad judėjimo aktyvumas, derinamas su sveika mityba, padeda išsaugoti ir pagerinti sveikatą, o aktyvios laisvalaikio formos turi tapti neatskiriama žmonių gyvenimo dalimi ir įpročiu.
- Nepakankama mityba vaikystėje gali būti pablogėjusio vaiko fizinio vystymosi ir susilpnėjusių pažintinių gebėjimų priežastis.
- Per daug kaloringas maistas gali tapti antsvorio ir nutukimo rizikos veiksniu.

Sveikatos samprata PSO

Sveikata, kaip skelbiama PSO Konstitucijoje, tai visiška fizinė, psichikos ir socialinė gerovė, o ne šiaip ligos ar negalios nebuvimas. Ji susideda iš daugelio komponentų: kur žmonės gyvena, turi ar neturi darbą, kokiomis paslaugomis ir parama gali naudotis, kokios būklės yra jų aplinka. Sveikata - tai nėra veikla. Tai nėra liuoksėjimas, gera mityba, nerūkymas ar gyvenimas sveikoje aplinkoje, ar darbo turėjimas. Ji greičiau yra visos šios ir kitokios veiklos išdava. Žmonės yra daugiau ar mažiau sveiki pagal jų kasdieninio gyvenimo išteklius. Sveikata yra šių veiksnių visuma individų ir bendruomenių gyvenime.

Naujausiuose Pasaulio Sveikatos Organizacijos dokumentuose įdomios užklasinės veiklos organizavimas, tarp jų ir sportinės veiklos, laikomas svarbiausia priemone vykdant jaunų žmonių žalingų įpročių prevenciją. Vaikystėje susidaro fizinio aktyvumo įgūdžiai visam gyvenimui, todėl auklėtojai, sveikatos specialistai, socialiniai ir kiti pedagogai turėtų aktyviai bendradarbiauti populiarindami sportinę veiklą.

Vaikų sveikatos ugdymas

Vaikų sveikatos ugdymas nėra vien tik rankų plovimas, dantų valymas ar saldumynų vengimas. Jis apima visą vaiko kasdienybę. Jis apima įvairiapusio judėjimo skatinimą, sveiką mitybą, psichomotoriką, taip pat ramybės aspektus bei rūpinimąsi sveika ir saugia aplinka. Geriausias rūpinimasis sveikata yra „įgalinti žmogų patį rūpintis savo gerove ir sveikomis gyvenimo sąlygomis“ - ir tai yra svarbi užduotis vaikų ugdymo įstaigai.

Seksualinė vaiko sveikata

Į sveikatos supratimą įeina ir seksualinė vaiko sveikata, kuri nėra vien tik seksualinių problemų nebuvimas. Vaikas pakankamai anksti pradeda skirti, kad jis yra, berniukas ar mergaitė. Dar nepradėjęs eiti į mokyklą, vaikas jau gali pasakyti, kuo skiriasi vyras nuo moters. Dažniausiai įvardijami skirtumai yra skirtinga kūno sandara. Vaikai greitai atpažįsta, kad jie turi kitokias kūno dalis. Kitokias kūno dalis vaikai sieja su seksu. Vaikai taip pat anksti pradeda skirti savo seksualinius jausmus. Gal tik jų gali nemokėti įvardyti tinkamais žodžiais. Kol kas dėl religijos įtakos ir kultūrinių normų Lietuvoje vaiko seksualinis brendimas yra nestebimas, nėra kreipiama dėmesio ir nevertinamas *sveikas* vaiko seksualinis brendimas. Vaiko seksualinis elgesys daugiausia siejasi su draudimais, bausmėmis ir sutrikimais.

Labai nesunku vaikų seksualumą mūsų visuomenėje paslėpti, neleisti jam pasireikšti. Tačiau tai gali paskatinti vaiko jausmų sumaištį ir priversti jį „tyrinėti“ savo seksualumą ne tokiems skaidriems informacijos šaltiniams padedant. Su vaikais savo darbe susiduriantiems specialistams ypač svarbu žinoti kaip būtų galima stebėti ir identifikuoti tiek natūralią psihoseksualinę raidą, tiek elgesio nukrypimus nuo normos ir galimas jų priežastis.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Gerai jaučiasi savo kūne
- Patiria, kad jo poreikiai yra svarbūs ir rimtai priimami
- Patiria švelnumą
- Patiria, kad judėjimas teikia džiaugsmą
- Kuo nors mėgaujasi, ragauja
- Patiria, kad nepatogumus galima pašalinti ar atmesti
- Patiria, kad yra pajėgus įveikti naujus reikalavimus
- Patiria sėkmę ir nugalį
- Pralaimi, bet nepasiduoda

Reikalavimai auklėtojų veiksena

- Žino kiekvieno vaiko pagrindinius poreikius ir padeda juos patenkinti
- Su kiekvienu vaiku vartoja kuo įvairesnes bendravimo formas: mimiką, gestus, kalbą, kūno kontaktą
- Paskatina kiekvieną vaiką mėgti save
- Paskatina kiekvieną vaiką patenkinti savo švelnumo poreikį
- Paskatina kiekvieną vaiką patirti savo stiprumą
- Remia kiekvieno vaiko pastangas būti savarankiškam prižiūrint savo kūną ir įvaldant kūno funkcijas
- Kreipia dėmesį į kiekvieno vaiko ribas ir leidžia galioti „ne“
- Sukuria erdves judėjimui, savęs priežiūrai, globai
- Sudaro sąlygas įvairiapusiam judėjimui (balansavimui, lipimui, bėgimui, šuoliams, šokiams...), taip pat ir spontaniškam
- Pateikia vaikams priemones, skatinančias judėti ir žaisti
- Veikia kartu su vaiku, skatina jį būti aktyvų
- Kiekvienam vaikui suteikia drašos
- Kasdien bet koku oru išeina su vaikais į lauką
- Žino atsargumo priemones ir žingsnius, tačiau nenaudoja jų savo paties neužtikrintumui pateisinti
- Rūpinasi bendra maitinimosi kultūra: patogia maitinimosi vieta, padengtu stalu, estetišku pateikimu, stalo ritualais, kultūra
- Skatina vaikų maitinimosi savarankiškumą: ruošiantis, valgant, sutvarkant vietą
- Žino ir seka kiekvieno vaiko maitinimosi įpročius, eigą
- Kreipia dėmesį, kokį maistą mėgsta ar nemėgsta kiekvienas vaikas
- Neverčia vaikų valgyti, tačiau kiekvieną padrašina paragauti naujo ir neįprasto maisto

I.Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Atskiras vaikas

- Kaip vaikas atvyksta į įstaigą – pėsčiomis, automobiliu, kt.?
- Kaip vaikas juda savo aplinkoje? Kokioms judėjimo formoms teikia pirmenybę? Ar judėjimas jam teikia džiaugsmą? Ar juda užtikrintai/nepasitikinčiai? Kokiose situacijose tai pasireiškia? Ar greitai randa pusiausvyrą tarp judėjimo ir ramybės? Ar atsipalaiduoja ramybės būsenoje? Ar gali mėgautis ramybe?
- Kaip jaučiasi savo kūne? Kokie prisilietimai malonūs, kokie ne? Ar ieško švelnumo, ar gali juo džiaugtis? Ar mėgsta save, laiko save gražiu? Ar suvokia savo kūno pranašumus ir silpnąsias puses? Ar yra savarankiškas savitvarkoje? Kiek ir kaip įvaldęs savo kūno funkcijas?
- Ar veikia drašiai, pasitikinčiai, agresyviai/ nedrašiai, droviai, baugiai? Kaip elgiasi negaludamas? Ar dažnai serga?
- Kaip vaikas elgiasi valgdamas? Koks maitinimosi elgesys? Kaip išreiškia savo valgymo ir gėrimo poreikius, ar gali įvertinti alkį, troškulį, paprašyti gerti? Ar geba savarankiškai elgtis prie stalo, ar vikrus su įrankiais, įsipildamas, gerdamas? Ar gali aiškiai pasakyti, koks maistas jam skanus, koks ne? Ar maistas, kuriam teikia pirmenybę yra vienpusiškas, ar įvairus?

Vaiko socialiniai santykiai grupėje

- Kokiams judėjimo žaidimams vaikas teikia pirmenybę? Ką pasirenka savo partneriais? Ar skatina žaisti kitus vaikus?
- Ar rodo jausmus ar yra uždaras, atsiribojęs? Ar gali atsiverti kitiems? Su kuriuo vaiku yra švelnus, ieško kūniško kontakto?
- Ar noriai valgo su kitais prie stalo? Ar gali priimti kitų poreikius prie stalo ir atitinkamai elgtis?

Kultūrinė vaiko aplinka

- Kokie kūno priežiūros, higienos, švaros skiepavimo metodai praktikuojami šeimoje?
- Kokius miego ritualus naudoja namie? Koks miego ritmas namie?
- Kaip šeimos nariai reaguoja į vaiko seksualumo pasireiškimus?
- Kaip šeima mėgsta leisti laisvalaikį? Kam teikia pirmenybę? Kokią vietą užima sportas šeimos gyvenime?
- Kaip šeimoje elgiamasi ligų atveju? Kaip rūpinamasi savo sveikata?
- Kokios yra maitinimosi tradicijos šeimoje? Kam skiriama reikšmė darželyje, kokie mitybos pageidavimai?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Gerai jaučiasi savo kūne, geba išreikšti džiaugsmą, norą ir nenorą.
- Žino savo kūno galimybes.
- Jaučia džiaugsmą judėdamas ir išbandydamas savo kūno galimybes.
- Įgyja vikrumo ir koordinacijos gebėjimus, džiugiai domisi sportine veikla.
- Suvokia savo lytiškumą, jį priima
- Geba mėgautis valgymu, pasirinkti maistą, atmesti, kas neskanu, įvertinti alkį, troškulį, sotumą.

Socialinė kompetencija

- Noriai juda su kitais, bando sukurti savo taisykles, geba suvokti kitų taisykles.
- Pastebi kitų kūno gebėjimus ir ateina kitiems į pagalbą.
- Turi ir jaučia savo ribas bei įvertina kitų.

Pažinimo kompetencija

- Pavadina kūno dalis
- Supranta pagrindines kūno funkcijas.
- Suvokia lyčių skirtumus, jais domisi.
- Įgyja supratimą apie sveiką mitybą.
- Susipažįsta su skirtingų kultūrų mitybos įpročiais, elgesį su savo kūnu, seksualumą, sveikatą.
- Įgyja žinių apie tai, kas kenkia kūnui, kas naudinga.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Mokosi atsižvelgti į kūno signalus kaip savijautos matą.
- Žino, kad auga, nori būti stiprus.
- Suvokia, kad gerą savijautą galima pasiekti, o blogos išvengti.
- Įsisąmonina savo kūno vystymosi galimybes.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Pastebi atskirų vaikų judėjimo, ramybės poreikius, gerą savijautą ir negalavimus
- Inicijuoja individualų judėjimą, panaudoja tematiką: ko tu bijai? Ko tikiesi? Vaiką padrašina
- Kalbasi su vaiku apie tai, ką jis savyje mėgsta, ko nemėgsta.../kas jam skanu, kas ne, atsižvelgia į vaiko pomėgius valgant, neverčia valgyti, tik padrašina
- Gerbia individualius vaiko švelnumo poreikius: kas vaikui priimtina, ką mėgsta ?
- Lopšelyje vykdo globėjišką veiklą
- Sudaro galimybes vaikams grimuotis.

Žaidimų skatinimas, priemonės, pvz.:

- Prietaisai ir priemonės visų amžiaus grupių ir išsivystymo lygio vaikams: triratukai, paspirtukai, riedančios lentos, tramplinai, virvės, kamuoliai, laipiojimo sienelės, balansavimo priemonės, kurias vaikai gali panaudoti savarankiškai
- Mergaičių ir berniukų lėlės, priemonės vyrų ir moterų vaidmenims
- Knygos ir kita informacija apie kūną ir gimimą
- Jei yra kitų tautybių ar kultūrų vaikų, jų maisto pavyzdžiai (galima paprašyti tėvų).

Projektinis darbas, pvz.:

- Mano kūnas: kas man patinka, kas kelia baimę, nemalonu?
- Aš esu didesnis ar mažesnis už.../ aukštesnis ar žemesnis už.../ storesnis ar plonesnis už...
- Aš esu mylimas savo tėvų vaikas
- Aš esu sveikas, aš sergu. Aš pas gydytoją, aš poliklinikoje/ligoninėje
- Dantų priežiūra: mano dantukai, aš pas dantų gydytoją
- Ką aš mėgstu, ko nemėgstu?
- Aš esu ypatingas, nes.../gražus, nes... • Aš sugebu, galiu, moku...

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Viduje ir kieme daug galimybių vaikų įvairiapusiam judėjimui
- prausyklose priežiūros reikmenys kiekvienam vaikui
- stalo serviravimo priemonės, kurias vaikai gali pasirinkti
- šventinių pietų nuotraukos, kuriuose vaikas dalyvavo ir gali save atpažinti.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaikų bendruomenė

- Kokie yra akivaizdžiai matomi vaikų kūno skirtumai, ypatumai, gebėjimai?
- Kokie yra šeimų lūkesčiai, šeimų kultūrų skirtumai, panašumai ir kokį poveikį tai daro vaiko kūno, judėjimo ir sveikatos vystymuisi?
- Kaip kultūrų skirtumai pasireiškia elgesyje (prausiantis, einant į tualetą, rengiantis...)?
- Kaip kultūrinė įtaka atsispindi vaikų elgesyje su savo kūnu, judėjime, sveikatoje?
- Kurie vaikai noriai rūpinasi savo kūnu, kurie ne?

Socialiniai santykiai vaikų bendruomenėje

- Kaip vaikai elgiasi vieni su kitais? Koks elgesio tipas dominuoja: švelnumas, mušimasis, dūkimas?
- Kaip pasireiškia vaikų agresija, kaip į ją reaguoja kiti vaikai?
- Kokios specifinės žaidimų grupės pagal lytį formuojasi žaidžiant aktyvius judėjimo žaidimus patalpose, lauke? Kokioms aktyvumo formoms teikia pirmenybę berniukai, mergaitės?
- Kaip atsispindi kultūriniai skirtumai žaidžiant grupelėmis ir draugaujant?
- Kurie vaikai noriai, džiugiai rūpinasi savimi, prausiasi, valosi dantukus?
- Ar vaikai mieliau valgo prie mažų stalų, ar prie vieno ilgo stalo? Kurie vaikai valgydami nori sėdėti greta?

Darželio kultūra, šeima ir aplinka

- Kokios yra savarankiško, spontaniško judėjimo galimybės, taip pat atsitraukimo, ramaus žaidimo sąlygos mažoms vaikų grupelėms?
- Ar vaikų žaidimų vietose, lauko aplinkoje vaikai randa pakankamai galimybių įvairiapusiam pojūčių ugdymui ir patirčiai, ar gali įgyti skirtingą judėjimo patirtį veikdami su įvairiais prietaisais ir priemonėmis?
- Ar yra pakankamai vietos triukšmingam, daug erdvės reikalaujančiam judėjimui, taip pat ramiai veiklai ir atsitraukimui? Ar galima panaudoti judėjimui, žaidimui, lakstymui, važinėjimui su ratinėmis priemonėmis koridorius, rūbinėles, kitas erdves?
- Kokie kūno raiškos, elgesio, švelnumo įpročiai yra nusistovėję darželyje, grupėje tarp vaikų, tarp vaikų ir suaugusiųjų, kaip jie skiriasi nuo atsineštų iš šeimos?
- Kokios valgymo tradicijos puoselėjamos įstaigoje ir kaip skiriasi nuo šeimos tradicijų? Kokie valgymo įpročiai atsinešti į darželį? Kaip vaikai įtraukiami į stalo taisyklių, valgiaraščio, sėdėjimo plano kūrimą...? Ar gali vaikai darželyje laisvai kada nori atsigerti ar užkąsti?
- Koks tėvų požiūris į sveikatą ir mitybą, jų tarpusavio ryšį? Kokie tėvų požiūrio į sveikatą, mitybą skirtumai ir panašumai? Kodėl?
- Ar yra vaikų, turinčių specifinių reikalavimų maistui, pvz. alergiškų?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Išreiškia savo kūno poreikius, norus, jausmus, tariasi su kitais.
- Ieško kūno kontakto su kitais, natūraliai juo mėgautasi.
- Suvokia savo lytiškumą, kas jis yra, berniukas ar mergaitė.
- Mėgaujasi maistu, ugdomi valgymo kultūrą.

Socialinė kompetencija

- Teikia savo pasiūlymus ir sprendimo būdus judėjimo žaidimuose, atstovauja savo interesams, priima grupės taisykles, prisitaiko prie jų.
- Diskutuoja, derasi su kitais dėl taisyklių, ribų nustatymo, pageidaujamo ir nepageidaujamo kūno kontakto.
- Geba priimti kitų reikalavimus ir apriboti savo.

Pažinimo kompetencija

- Džiūgauja, kantriai susidorojęs su jam iškeltomis sudėtingomis judėjimo užduotimis.
- Žino sąvokas, geba išreikšti kūno pojūčius ir pasidalyti jais su kitais.
- Suvokia ir priima kitų ribas, skirtumus teikiant kam nors pirmenybę.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Įgyja esminį suvokimą, kad vaikai grupėje yra skirtingų kūno ir judėjimo galimybių – jaunesni ir vyresni, vaikai su negalia, specialiaisiais poreikiais.
- Žino, kad skirtingi žmonės galvoja ir jaučia skirtingai.
- Suvokia grupinius sprendimus, taisykles ir nori daryti jiems įtaką,

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Suteikia paskatų, impulsų judėjimui grupėje; kalba su vaikais apie jų individualias savybes, skirtingumus ir bendrumus
- Įtraukia vaikus į taisyklių kūrimą, remia ir stebi vaikus laikantis taisyklių
- Įtraukia, paskatina vaikus veiklai, perduoda mažus jų užsakymus grupei
- Kuria ir palaiko ritualus: kūno priežiūros (dantų valymo, rankų plovimo) bei nusiramavimo (pasakų sekimas, masažai, glostymai)
- Sudaro patrauklias valgymo, degustavimo situacijas, supažindina su maisto ir skonių įvairove: kas skanu, kas ne?
- Kalba apie sveiką gyvenimo būdą, sveiką maistą, vykdo akcijas, teikiančias vaikams džiaugsmą
- Leidžia vaikams patirti saulę, šilumą, vėją, lietu, sniegą...

Žaidimų skatinimas, priemonės pvz.:

- Natūrali gamtinė ir kt. medžiaga lytėjimui, uoslei, skoniui lavinti
- Priemonės persirengimui vyrų ir moterų vaidmenimis
- Lėlės – kūdikiai
- Knygos ir vaizdinė medžiaga apie kūną, judėjimą, mitybą, sveikatą, lytiškumą, skirtingą žmonių išvaizdą.

Projektinis darbas, pvz.:

- Judėjimo nuotykių, potyrių: kiek aš pasitikiu savimi? Kas man teikia džiaugsmo, baimės, o kas ir to, ir to?
- Kaip jaučiasi mano kūnas, kai aš esu linksmas, liūdnas, išsigandęs, įsiutęs?
- Kas yra mano viduje? Kas vyksta su maistu mano kūne?
- Sveikas maistas: kas teikia energiją mano kūnui?
- Kaip patenka maisto produktai į virtuvę? Iš kur „ateina“ pietūs?
- Šventės ir valgymo ritualai šeimose – kasdienybėje ir per šventes.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Šiltos ir šaltos medžiagos
- Vanduo, taškymosi ir terliojimosi patalpos
- Kūno muilai, losjonai, kremai kūno valymuisi ir prausimuisi
- Nišos, kampeliai nusiramimui, atsitraukimui nuo veiklos, pojūčių kambarėliai
- Vietos laipiojimui ir šokinėjimui
- Pojūčių lavinimo - vaikščiojimo basomis, lytėjimo takeliai, sienelės lauke ir viduje
- Aukščių skirtumai viduje ir lauke
- Statybos ir judėjimo vietos
- Patogiai įrengtos prausyklos
- Žinių apie judėjimą įgijimo, fiksavimo, dokumentavimo pagalbinės priemonės: metodinės knygos, grotuvai, kompaktinės laikmenos, muzika; videokameros, fotoaparatai...

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Artimiausia aplinka

- Kokios yra gyvenimo ir judėjimo sąlygos vaikų gyvenamosiose vietose, namuose, žaidimų aikštelėse, aplinkiniame darželio rajone?
- Kokį kelią vaikai gali nueiti vieni? Kur artimiausioje aplinkoje vaikai gali laisvai judėti? Su kokia rizika jie susiduria, ką turi žinoti?
- Kokie yra vaikų gyvenimo skirtumai priklausomai nuo jų gyvenamosios vietovės?
- Kokios yra galimybės praplėsti vaikų judėjimo ir sveikatos patirtį, pvz.: parkas, poliklinika, gydytojo praktika, ligoninė...? Ar išvyksta vaikai į mišką? Kaip galima surengti miško dienas žaliąsias dienas? Kokie vaikų pasiūlymai, ko jie pageidauja, ką gali pasiūlyti tėvai ir kaip galima įtraukti tėvus ir kitus šeimos narius?

Kūnas, judėjimas ir sveikata istoriniame ir kultūriniame kontekste

- Kaip juda kūdikiai, maži vaikai, mokiniai, jaunuoliai, suaugusieji, seni žmonės: kas skiriasi, yra kitaip, kas panašu, yra taip pat?
- Kaip vystosi ir keičiasi žmogaus kūnas nuo gimimo iki mirties?
- Ką ir kur yra sportavę tėvai, seneliai? Kaip anksčiau žmonės įveikdavo atstumus, pranešdavo naujienas? Koks buvo pasaulis be mašinų, traukinių, lėktuvų, centrinio šildymo, šaldytuvų, skalbimo mašinų, telefonų, mobiliųjų telefonų, kitų patogumų?

Darželio kultūra ir šeima

- Kokios judėjimo rūšys ir sporto šakos yra populiarios, mėgstamos pas mus? Kituose kraštuose? Kokie skirtumai ir kodėl?
- Kokias judėjimo ir sporto šakas mėgsta mergaitės/moterys ir berniukai/vyrai? Kokie skirtumai ir kodėl?
- Kokios sporto šakos dažniausiai rodomos per televiziją? Kodėl?
- Kiek dėmesio sportui darželyje gali skirti tėvai? Kokios sporto salės, aikštės, įstaigos yra netoliese, kaip galima su jomis bendradarbiauti?
- Kurie tėvai gali būti patarėjais sveikatos ugdymo klausimais?
- Kokias priemones ir informaciją galime panaudoti šviesdami tėvus sveikatos ir mitybos klausimais?
- Kokios galimybės užmegzti ryšius su sveikatos įstaigomis, kad padėtų stebėti, vystyti vaikų sveikatą?
- Kurie maisto produktai yra kilę iš mūsų krašto, o kas, ką aš mielai valgau, iš svetur? Kaip atkeliauja maisto produktai? Kaip jie pakinta juos transportuojant? Ką valgo žmonės kitose šalyse? Ar visi žmonės visose šalyse turi pakankamai maisto kasdien?
- Kokią nuomonę apie maistą, sportą ir sveikatą vaikai yra susidarę iš masinių informavimo priemonių? Kokias vertybes ir siekiamybes formuoja televizija, spauda, reklama ir ar tai tiesa?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Patiria nežinomo atradimo džiaugsmą.
- Suvokia savo lytiškumą kaip mergaitę ar berniuką ir tai atsispindi kultūriniame elgesyje.
- Vysto savyje gebėjimus ir pasirengimą įvertinti riziką aplinkoje ir mokėti jos išvengti.
- Įvertina oro sąlygas ir atitinkamai rengiasi, kad apsisaugotų nuo šalčio, karščio, drėgmės...

Socialinė kompetencija

- Nori dalintis su kitais savo išgyvenimais.
- Gerbia ir toleruoja kultūrinius, išvaizdos ir lyties skirtumus.
- Geba įsijausti į žmones, kurie kitaip jaučia ar išgyvena.

Pažinimo kompetencija

- Įgyja supratimą apie skirtingų pasaulio vietovių gyvenimo būdų skirtumus ir panašumus.
- Įgyja supratimą apie plačiai po pasaulį nusidriekusius ryšius, aprūpinant maisto produktais.
- Įgyja supratimą apie ekologinį ratą ir sveiką aplinką.
- Įgyja supratimą apie reklamos paskirtį ir funkcijas.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Patirtį ir žinias panaudoja kurdamas savą pasaulio vaizdą.
- Mato gyvenimo realybėje kultūrinius ir istorinius skirtumus.
- Mato realaus savo gyvenimo ir virtualaus kompiuterinio bei televizijos pasaulio skirtumus.
- Ugdosi smalsumą, žingeidumą, potyrių troškimą, norą praplėsti judėjimo ribas ir galimybes.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Supažindina, kokie žmonės kokiose pasaulio šalyse, vietovėse gyvena; palygina: kaip ir kur juda maži vaikai, mokiniai, jaunuoliai, suaugusieji?
- Atranda naujas judėjimo galimybes aplinkiniame rajone ir tolimesnėje aplinkoje
- Nuolat veda miško dienas, iškylas
- Aktyviai judant lauke, įdėmiai apžiūri, ištiria aplinką – galvoja apie vaikų saugumą.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Priemonės vaidmenų žaidimams – judėjimas anksčiau ir dabar, čia ir kitur
- Knygos ir kita informacija apie ankstesnių kartų gyvenimą
- tradiciniai kiemo žaidimai (gaudynės, slėpynės, žaidimai su kamuoliu), mergaičių ir berniukų tradiciniai žaidimai, skirtingų kultūrų žaidimai.

Projektinis darbas, pvz.:

- Metų laikų kaita: kaip tai veikia mano gyvenimą ir išgyvenimus?
- Judėjimo galimybės ir būdai žiemą/vasarą; įtaka kūno savijautai; apsauga nuo ligų
- „Laisvalaikis nuo žaidimų“: apsilankymai, išvykos į prekybos centrus, turgų, didelę valgyklą, gydymo įstaigą...

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Ankstesnių projektų dokumentinė medžiaga
- Miestų ir gamtos vaizdai, paveikslai įvairiais metų laikais, įvairiomis istorinėmis epochomis, skirtingų pasaulio klimatinė zonų vaizdai
- Foto knygos apie gyvenimo kasdienybę įvairiame kontekste
- Viskas apie žmogaus kūną
- Visos įmanomos techninės priemonės ankstesnėms temoms – kompaktinės laikmenos, kompiuteris, video.

3.3. SOCIALINĖ IR (TARP)KULTŪRINĖ APLINKA

„Vaikams reikia šaknų ir sparnų“ (J.W.Goethe) – šaknų, kad žinotų, iš kur jie atėjo ir sparnų, kad atrastų pasaulį.

Vaikystė - pagrindinių nuostatų perėmimo laikotarpis, pirminis socializacijos etapas. Pirminė socializacija siejama ne tik su asmens amžiumi, bet ir su socializacijos kokybe. Ji galima tik tada, kai asmuo turi visavertę šeimą ar globėjus ir kai procese gali pakankamai dalyvauti kiti socializacijos institutai, dėl kurių asmuo tampa visaverčiu visuomenės nariu, t. y. ikimokyklinės institucijos, mokykla, neformaliojo ugdymo institucijos ir kt.

Šeima – tai natūrali vaiko augimo ir gerovės aplinka, ir už vaiko auklėjimą ir vystymąsi visų pirma yra atsakingi tėvai. Ikimokykliniu amžiaus periodu pradeda formotis kai kurios su sveikata susijusios vertybinės nuostatos ir elgesio ypatybės. Tėvų gyvenimo būdas turi didelę įtaką vaiko gyvenimo formavimuisi. Prievarta vaikų atžvilgiu ir nesirūpinimas jais, smurtas šeimoje ir bendruomenėje – problemos, turinčios ne tik skaudžių fizinių, psichologinių, bet ir ilgalaikių psichikos sveikatos padarinių. Sociokultūrinė aplinka, kurioje gyvena vaikas, įtraukia jį į tam tikrus socialinius santykius, kurie padeda realizuoti bendravimo, pažinimo, savęs įtvirtinimo ir savirealizacijos poreikius.

Darželis – antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Vaikui darželio bendruomenė tampa artimiausia (po šeimos) socialine aplinka, kurioje pasireiškia jo gebėjimai, vyksta aktyvus socializacijos procesas. Jei įstaiga kartu su šeima skiepija vaikui teisingumo, padorumo, moralumo ir pilietines vertybes, tai vaikai, kurie ugdomi susitapatindami su suaugusiais, elgsis taip pat, priims tas pačias vertybes.

Ugdymas be socialinių procesų neišsivaizduojamas. Žmogaus socialinė raida glaudžiai siejasi su vieno ar kito krašto kultūra ir tradicijomis. Kultūra, suprantama plačiąja etnografinė prasme, yra ta kompleksinė visuma, kuri apima žinias, tikėjimą, meną, moralę, teisę, papročius ir visus kitus gebėjimus bei įpročius, įgytus žmogaus, kaip visuomenės nario.

Socialiniu ugdymu plačiąja prasme galime vadinti žmogaus gebėjimą gyventi kartu su kitais žmonėmis, išlaikant ir puoselėjant tas pačias kultūrinės, etnines normas, vertybes, perduodant iš kartos į kartą tradicijas, kultūrinės nuostatas.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Patiria, kas yra asmeniniai poreikiai, geba skirti, ko jis nori ir ko ne
- Gali pasakyti „ne“
- Patiria, kad savo norus ir poreikius galima išsakyti kitiems
- Patiria kitų dėmesingumą sau ir pats rodo dėmesingumą ir jausmus kitiems
- Patiria, kad kiekvienas žmogus yra nepakartojamas
- Patiria, kad visi žmonės jaučia džiaugsmą, skausmą, pasididžiavimą, baimę
- Patiria, kad į jo poreikius žiūrima rimtai ir jie patenkinami
- Supranta ir iškenčia, kad jo poreikiai ne visada gali būti patenkinti
- Patiria, kad žmonės gali susitarti dėl savo poreikių
- Įsitraukia į derybų ir svarstymų procesus, pvz. dėl grupės gyvenimo taisyklių ir normų
- Patiria, kad vaikai turi savo teises
- Patiria, kad galima ieškoti ir gauti pagalbą iš kitų ir pats geba suteikti pagalbą
- Prisiima atsakomybę už grupės bendrą gyvenimą
- Patiria, kad žmonės žino ir gali ne vienodai, kad kartu galima nuveikti daugiau
- Patiria, kad žmonės yra skirtingi: berniukai ir mergaitės, dideli ir maži ir t.t.
- Sutinka skirtingų žmonių
- Patiria, kad žmonės gali kalbėti skirtingomis kalbomis ir domėtis skirtingais dalykais
- Džiaugiasi, pažindamas kitas kalbas ir kultūras ir juos „išbandydamas“
- Patiria, kad šeimos kultūra, tradicijos, vertybės pripažįstamos vaikų darželyje
- Patiria, kad kai kurie vaikai ir suaugusieji kilę iš šeimų, turinčių kitas kultūrinės tradicijas ir vertybes.

Reikalavimai auklėtojų veiksenai

- Į kiekvieną vaiką žiūri rimtai ir dėmesingai, jį išklauso ir kantriai stebi jo pasaulio tyrinėjimus
- Padrąsina kiekvieną vaiką sprendžiant sunkias problemas ir, gerbdama vaiko orumą, paskatina jį savarankiškai spręsti problemas
- Gerbia vaikų ypatingumus ir savitumus
- Skatina vaikų savarankiškumą (per projekcinę veiklą, vidaus ir išorinės aplinkos tyrinėjimus, atardimus...)
- Įgalina vaikus patirti istorinius, kultūrinius, socialinius kultūrų skirtumus (per kitų tautų dainas, istorijas, šokius)
- Skatina bendravimą su bendraamžiais ir tos pačios lyties vaikais
- Leidžia vaikui pačiam nuspręsti su kuo, kur, ką ir kiek ilgai žaisti
- Pasiūlo pagal vaikų veiklą diferencijuotas patalpas, patalpų dalis.

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Artimiausia vaiko aplinka – šeima

- Kas priklauso vaiko šeimai? Ar vaikas turi seserų ir brolių? Kelintas vaikas yra šeimoje?
- Ar vaikas žino tik artimiausius šeimos narius, ar jam taip pat svarbūs ir kiti giminaičiai, draugai, kiti asmenys iš jo aplinkos?
- Ar tėvas/mama/kiti šeimos nariai yra dirbantys, bedarbiai, koks jų išsilavinimas?
- Kokia šeimos finansinė situacija? Ar šeimai reikia socialinės paramos?
- Kokia šeimos migracinė patirtis? Ar šeima yra atvykusi/buvo išvykusi? Iš kur/kur? Kiek laiko gyvena čia/gyveno kitur? Kokia kalba bendraujama šeimoje? Ar tėvas/mama dirbo užsienyje? Kiek laiko? Ar vaikas buvo paliktas senelių ar klitų asmenų globai ilgesnį laiką?
- Kaip šeimos nariai pasidalija vaikų auklėjimo, namų ruošos, šeimos išlaikymo, uždarbio pareigas? Ką veikiančius savo tėvą/mamą dažniausiai mato vaikas? Kuris šeimos narys yra pagrindinis palaikant ryšį su darželiu?
- Ar šeimoje yra kokių nors dalykų, ypatingų įvykių, kurie kelia rūpestį visai šeimai? Ar yra šeimoje ligonių ar turinčių negalią?
- Kokią reikšmę šeimos kasdieniame gyvenime turi televizorius, kompiuteris, internetas?

Vaiko gyvenimo sąlygos

- Kur ir kaip vaikas gyvena (butas, namas, sodas, gyvūnai, kartu gyvenantys seneliai...)? Ar vaikas turi savo erdvę? Kokios judėjimo galimybės?
- Koks yra eismas gyvenamoje aplinkoje?
- Kokią patirtį vaikas gali įgyti savo gyvenamojoje aplinkoje (žaidimų - judėjimo vietos, gamta, įdomūs žmonės, įdomios vietos, kultūros, švietimo įstaigos, bibliotekos...)?

Kultūrinė vaiko priklausomybė

- Kokios ypatingos tradicijos puoselėjamos šeimoje? Kiek svarbu vaikui ir šeimai, kad į šitas tradicijas būtų atsižvelgta darželyje?
- Kokie šeimos kultūriniai papročiai ir normos? Kuo jie skiriasi/panašūs nuo/į darželio auklėtojų?
- Ar šeima religinga? Kaip tai atsispindi šeimos kasdienybėje? Kaip tai daro įtaką tėvų keliamiems auklėjimo uždaviniams? Kuo jie skiriasi/panašūs nuo/į darželio auklėtojų?
- Ar yra kokie ypatingi specifiniai šeimų lūkesčiai, kilę dėl kultūrinių tradicijų? Kokią tai turi įtaką berniukų/mergaičių elgesiui?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Suvokia savo jausmus, reikalavimus, poreikius.
- Geba tinkamai išreikšti savo jausmus, interesus, poreikius.
- Ugdosi pasitikėjimą savo jėgomis.
- Jaučiasi priklausantis šeimai.
- Žino savo biografiją, šeimos istoriją, tradicijas, suvokia savo kultūrinę identitetą: pas mus yra taip, nes...
- Patiria prieštaravimus, riziką, lūžius, pereinamuosius laikotarpius, juos įveikia.

Socialinė kompetencija

- Suvokia ir geba priimti kitų lūkesčius, poreikius ir jausmus, yra jiems dėmesingas.
- Suvokia, kad vaikų darželyje veikia kitos taisyklės ir normos nei šeimoje, supranta, kodėl taip yra.
- Suvokia savo elgesio pasekmes.

Pažinimo kompetencija

- Geba diferencijuoti, suvokti panašumus ir skirtumus: kas yra panašu mano šeimoje ir darželyje? Kodėl taip yra? Ką aš galiu daryti namie, ką vaikų darželyje?
- Formuojasi apibendrinimus, sąvokas: ką reiškia šeima? Kas priklauso mano namams, kas darželiui? Kas yra mano gyvenamojoje aplinkoje: namai, gatvės, koks mano kelias pėsčiomis, žaidimų aikštelės, įstaigos, parduotuvės?

Mokymosi mokytis kompetencija

- Susistemina ir surikuoja patyrimus bei vaizdinius.
- Suvokia santykius, ryšius, tarpusavio priklausomybę tarp savo elgesio ir kitų elgesio.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Individualiai sutinka, pasveikina ir atsisveikina su vaikais ir tėvais
- Pusryčių ar ryto rato metu pasiteirauja, kaip prasidėjo diena, paprašo pagal pageidavimą pasidalinti svarbiais šeimos įvykiais...
- Kalbasi su vaikais apie juos slegiančias, rūpimas situacijas
- Įtraukia, priima šeimoje ar kitoje kultūrinėje grupėje praktikuojamas šventes
- Atsižvelgia į šeimos maitinimosi įpročius, nuostatas, jas pagal galimybes praplečia: pvz., sveiki pusryčiai, reikalavimai patiekalams, higienos supratimas.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Kūrybiniai žaidimai, savęs vaizdavimas, savęs suvokimo skatinimas: aš šiandien jaučiuosi kaip....
- Leidžia atsinešti savo žaislų, namų aksesuarų vaidybiniam žaidimams apie šeimą
- Žaidžia vardų žaidimus
- Tradiciniai vaikų žaidimai, eilės, rimai, dainos, šokiai, jei yra kitakalbių – jų gimtąja kalba.

Projektinis darbas, pvz.:

- Kaip aš atrodau? Ką aš mėgstu ir ko ne? Kas man teikia džiaugsmą, kas gąsdina? Kas man patinka ir kas ne? Kas mane įsiutina ir kaip aš tada elgiuosi?
- Mano šeima ir aš: kaip aš gyvenu ir ko man trūksta mano aplinkoje? Ko norėčiau atsikratyti?
- Mano gyvenamosios aplinkos istorijos pėdsakais: kur gyveno mano seneliai, kai buvo vaikai? Kas tuomet ir ten buvo kitaip nei šiandien ir čia?

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Šeimos nuotraukos grupėje
- Vaikų butų, namų nuotraukos, piešiniai, regiono planai, aplinkinio rajono nuotraukos, vaizdai
- Kitų kultūrų vartojami daiktai.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaikų grupės sudėtis

- Kokie vaikų bendrumai ir skirtumai grupėje (socialiniai, tautybės, odos spalvos, religinės ar etninės priklausomybės)?
- Koks berniukų/mergaičių santykis? Amžiaus skirtumai?
- Ar yra vaikų su fizine ar kitokia negalia ar kitais pakenkimais?
- Kokie bendrumai ir panašumai matyti iš šeimų anketų?
- Koks tėvų išsilavinimas ir profesijos? Kiek šeimų yra paliestos bedarbystės?
- Kokie socialiniai skirtumai yra grupėje? Kaip tai atsiliepia vaikų buvimui darželyje?
- Kokius pomėgius, gebėjimus turi vaikui artimi asmenys, tėvai, seneliai, kuriuos būtų galima įtraukti į darželio gyvenimą?

Socialiniai santykiai grupėje

- Kurie vaikai gyvena kaimynystėje vieni su kitais? Kurie vaikai bendrauja ir ne darželyje, kurių tėvai draugauja?
- Kokios yra draugystės, kokie interesų bendrumai ir skirtumai grupėje, grupelėse, pasireiškiantys žaidžiant, bendroje veikloje? Ar yra tarp vaikų/tėvų kažkokie prieštaravimai, atsiribojimai, nesutarimai? Kokios to priežastys?
- Kokie išryškėja bendrumai ir skirtumai susiję su lytimi, per kokią veiklą? Ar kyla tarp vaikų vertinimų susijusių su etnine-kultūrine, religine ar kitokia priklausomybe? Ar tai priveda prie atsiribojimo? Kokios to priežastys?

Darželio kultūra

- Kokios tradicijos puoselėjamos įstaigoje? Iš kur jos kilusios? Kaip jos skiriasi nuo šeimų tradicijų?
- Kokiai kultūrinei grupei priklauso auklėtojos, auklėtojų padėjėjos?
- Kokias tradicijas ir įpročius puoselėja auklėtojos? Kokie komandos bendrumai ir skirtumai? Kokie skirtumai ir panašumai lyginant su vaikų šeimomis?
- Ar kas nors laikosi griežtos religinės ar kitokio požiūrio orientacijos?
- Kaip atsispindi specifinė kultūrinė ar kita orientacija elgesyje ar išorėje?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Išreiškia savo poreikius, interesus, jausmus; išsako juos kitiems suprantamais žodžiais.
- Jaučia esąs grupės narys; suvokia, kuo skiriasi nuo kitų, kuo panašus, kuo gali būti naudingas kitiems, grupei.
- Turi ir reiškia savo nuomonę, atsižvelgia į kitų nuomonę.
- Suvokia, kad ir vaikai turi teises; gina savo teises, priešinasi neteisybei.

Socialinė kompetencija

- Geba išgirsti, pajauti kitą, atsižvelgia į grupės interesus, žino esąs grupės narys.
- Tariaisi dėl skirtingų lūkesčių, sprendžia konfliktus ir esant reikalui ieško kompromiso.
- Pats reiškia kritiką ir priima ją iš kitų.
- Tariaisi ir susitaria dėl buvimo ir gyvenimo darželyje normų ir taisyklių.

Pažinimo kompetencija

- Diferencijuotai priima kitų skirtumus ir panašumus: kas kituose vaikuose yra kitaip, kas panašu?
- Formuojasi apibendrinimai ir sąvokos: apie gyvenimo eigą darželyje, kitus svarbius dalykus darželio gyvenime, sąvokas perkelia į kitas sritis.
- Formuojasi veiklos su daiktais, įrankiais, medžiagomis gebėjimai ir įgūdžiai.
- Patirtus įspūdžius, patirtį perkelia į žaidimus.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Įgyja vis įvairesnę patirtį, keičia savo nuomonę, randa įvairius sprendimo būdus.
- Bendradarbiauja su kitais dirbdamas bendrus darbus.
- Yra pasiruošęs mokytis iš kitų.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Temoms pasirenka individualius vaikų polinkius, savybes: mėgstamus ir nemėgstamus dalykus, norus ir baimes - kas vaikuose bendra, kokie skirtumai?
- Kiekvienam vaikui suteikia galimybę išreikšti save, kiekvieną vaiką dėmesingai išklauso
- Išaiškina, apibrėžia žaidimų erdves ir ribas
- Jaunesniems vaikams nurodo aiškius dienos tėkmės orientyrus: kas, kur, kada ir su kuo ką veikia?
- Nuolat su vaikais aptaria, įvertina: ką vaikai patyrė vaikų darželyje? Kas patiko, kas suerzino, išgąsdino, nuliūdino? Tam parenka įvairias išraiškos formas
- Temoms parenka darželį lankančių šeimų vaikų praktikuojamas šventes.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Lėlės, atspindinčios vaikų asmenybes
- Vaikai kartu su tėveliais kuria lėles
- Kasdieniniai buities daiktai ir įrankiai iš vaikų šeimų gyvenimo
- Žaidimai ir jausmai, padedantys išreikšti vaikų jausmus, pvz. aš-noriu-man-ką-žaisti
- Namų ūkio buitiniai techniniai prietaisai ir techninės žaidimo priemonės.

Projektinis darbas, pvz.:

- Kiekviena šeima yra kitokia
- kur aš gyvenu? Kur gyvena kiti? Kas gyvena kaimynystėje – kaip gyvena žmonės mūsų apylinkėje? Kaip gyvena šeimos kitose šalyse? Kaip jie atrodo, ką ten veikia vaikai?
- Tėvėlių profesijos: apsilankymai tėvų darbovietėse
- Projektų eigos dokumentavimas, fotografavimas, filmavimas.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Kuria aplinką kartu su vaikais ir tėvais
- Knygos ir kitokios vaizdinės priemonės, kuriose vaizduojami jausmai: džiaugsmas, baimė, liūdesys, įsiūtis
- Įvairių rūšių įrankiai
- Įvairūs eksperimentai su įvairiomis medžiagomis
- Pakylos, scena vaidinimams
- Dideli audeklai.

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Kultūros įstaigos, kultūrinio gyvenimo įvykiai, kultūriniai renginiai artimiausioje aplinkoje

- Kokie žmonės gyvena kaimynystėje, kokia jų kultūra, ką jie turi bendro tarpusavyje, ką jie veikia kartu, kas juos skiria?
- Kokie kultūros ir kt. įstaigų pasiūla vaikams ir šeimoms apylinkėje (bibliotekos, muziejai, bažnyčios, sporto draugijos, parduotuvės vaikams, vaikų knygynai, vaikų kino teatrai, spektakliai...)? Kokio amžiaus vaikams jie įdomūs? Ką žino, yra matę tėvai, vaikai?
- Kokios istorinės reikšmės vietos yra aplinkui, vietos su paminklais, istorinės vertės kultūros paveldo objektai? Ką vaikai gali ten atrasti?
- Kokia vietos tradicijų ir švenčių įtaka vaikų kultūrai?
- Kokios erdvės, tinkamos ar skirtos vaikams, atsiranda, išnyksta, pasikeičia?
- Kokie kitų kultūrų, religijų reiškiniai, pavyzdžiai yra apylinkėje?

Gyvenamosios vietovės/miesto/krašto istorija

- Kaip kūrėsi, keitėsi socialinis ir kultūrinis gyvenamosios vietos gyvenimas? Koks jis buvo, kai augo vaikų tėvai, seneliai?
- Kas lėmė pasikeitimus? Kas tame dalyvavo?

Socialinis ir kultūrinis gyvenimas ir reikšmingiausi įvykiai kur nors kitur

- Kokią patirtį vaikai įgyja kitose vietovėse, miestuose, šalyse? Kokius skirtumus ir bendrumus vaikai pastebi keliaudami, dalyvaudami šeimos šventėse kitose vietovėse?
- Kas sieja vaikus su tėvų, senelių, giminaičių gimtine? Ką jie apie tai žino iš pasakojimų, tradicijų, gyvenimo būdo, naudojamų daiktų? Kas vaikams svarbu?
- Kokie pasaulio įvykiai vaikams yra reikšmingi, svarbūs? Kas sužadina vaikų smalsumą, nudžiugina ar nuliūdina? Kas sukelia nerimą, baimę? Kas sukelia užuojautą ir norą padėti?
- Kokią patirtį vaikai įgyja iš televizijos (karai, katastrofos, reklama, vartojimas...)? Kaip jie perdirba tą patirtį?
- Kaip informavimo priemonės praplečia vaikų akiratį (nepažįstami kraštai, kitokie gyvenimo būdai, nežinomų kalbų skambėjimas, raštas, egzotiški kraštai, gamtos vaizdai, gyvūnijos ir augmenijos pasaulis, gamtamokslinė patirtis...)?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Suvokia, kad kiekvienas žmogus gali kažkam daryti įtaką.
- Suvokia save kaip aktyvų bendruomenės narį
- Kelia idėjas, rodo iniciatyvą, žavi kitus, išsikovoja pripažinimą.
- Yra smalsus ir atviras patirčiai, informacijai, žinioms.

Socialinė kompetencija

- Suvokia ir priima skirtingumus, interesų įvairovę tarp vaikų grupėje bei tarp suaugusiųjų ir vaikų.
- Suvokia, kad skirtingų grupių žmonės gyvenamojoje vietovėje turi skirtingus interesus.
- Yra atviras skirtingiems gyvenimo būdams, priima žmonių religinius ir kultūrinius skirtumus, juos toleruoja.
- Suvokia televiziją ir internetą kaip bendravimo, informavimo ir komunikavimo priemones tarp regionų ir šalių.

Pažinimo kompetencija

- Įsisąmonina apibendrinimus ir sąvokas: praeitis, dabartis, ateitis; pagrindines geografines sąvokas.
- Išmoka saugaus elgesio taisyklių gatvėje, eismo, naudojimosi viešuoju transportu.
- Suvokia skirtumus tarp savo realaus gyvenimo ir produkuojamo televizijoje bei internete.
- Kitiškai vertina televizijos bei interneto pasiūlą.

Mokymosi mokyti kompetencija

- Ugdosi suvokimą, kad jo pažiūros gali būti neteisingos ir kad visada verta dėl to diskutuoti.
- Suvokia, kad technines informavimo priemones galima naudoti tikslingai ir naudingai (žinioms bei informacijai gauti).
- Sužino, kad mokymasis ir išsilavinimas praplečia veiklos ir pasirinkimų galimybes.
- Įgyja supratimą apie pasaulio istorinį vystymąsi

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Grupės veiklai ir gyvenimui reikalingus daiktus perka kartu su vaikais jiems žinomose prekybos vietose
- Aktyviai dalyvauja apylinkėje vykstančiose šventėse, renginiuose, rodo iniciatyvą
- Tyrinėja viešojo transporto priemones: su vaikais važiuoja iki galinės stotelės, palygina aplinką ten ir čia, stebi ir aptaria įdomias vietas pakeliui, atkreipia dėmesį į pavojus, išbando įvairius elgesio modelius
- Suteikia vaikams žinių: iš kur vaikai gali sulaukti pagalbos ištikus bėdai? Į ką gali kreiptis, atsiremti?
- Pasikviečia vietas politikus, atsakingus žmones pokalbiams su vaikais, kartu sugalvoja klausimus.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Miesto planai, krašto žemėlapiai, statybų ir konstravimo medžiaga istoriniams ir futuristiniams statiniams, konstrukcijoms kurti
- Vartojimo daiktai iš įvairaus kultūrinio ir istorinio konteksto
- Gausus priemonių pasirinkimas vaidmenų žaidimams
- Įvairios gamtinės ir kitokios medžiagos rinkiniai.

Projektinis darbas, pvz.:

- Tyrinėjimų stendai vaikų akių lygyje: kas čia įdomaus?
- Foto dokumentavimas
- Apsilankymai istorinėse vietose, muziejuose: kaip gyveno vaikai, kai tėveliai ir seneliai buvo maži, kas tada buvo, ko nebėra dabar, kas yra dabar, ko nebuvo anksčiau? Kas pasikeitė? Kodėl?
- Supažindina su kultūriniu paveldu, daro reportažus, panaudoja vietinį laikraštį, radiją
- Kuria ateities viziją: ko mes norime, kai būsime suaugę, kaip turėtų gyventi mūsų vaikai?
- Ką žada reklama, kaip ji veikia?

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Didelės plokštumos, statybinė medžiaga ateities architektūrinių projektų, maketų kūrimui
- Dideli kartono lapai, audeklų juostos
- Neįprastos architektūros, žinomų pastatų nuotraukos, vaizdai
- Techninės priemonės: telefonai, fotoaparatai, video, kompiuteriai su internetu
- Įvairių erdvių panaudojimas vaikų darbų parodoms, eksponavimui apylinkėje: viešųjų įstaigų fojė, visuomeninės patalpos
- Su vaikais kuria ir panaudoja plakatus: pritraukia rėmėjus ir juos reklamuoja.

3.4. KOMUNIKACIJA, KALBA, RAŠYMAS

"Mano kalbos ribos - tai mano pasaulio ribos." (L. Vitgenštainas)

Šių dienų vaiko ugdymas(is) – bendra jo ir suaugusiojo, jo ir kitų vaikų veikla, žaidimas turtingoje, nuolat keičiamoje aplinkoje, kuri nuolat provokuoja jo kritinį mąstymą, spontaniškumą, žaismę, teikia daug rankomis įgytinos patirties.

Tokios veiklos rezultatas – paties vaiko susikurtos, įgytos kompetencijos: žinojimas, mokėjimai, vertybės. Tarp jų ir komunikavimo kompetencija, leidžianti vaikui bendrauti, keistis išgyvenimais, patyrimu. Beje, ji laikoma vaiko mąstymo, gero mokymosi, sėkmės gyvenime pagrindu.

Vaiko kalbos raidos pradžia – motinos iščios. Naujausios dar negimusio vaiko ugdymo programos siūlo maždaug 6–7 nėštumo mėnesį nuolat kalbinti mažylį, skaityti jam pasakas, deklamuoti eiles. Gimę tokie vaikai būna prieraišesni, aktyvesni, linksmesni, išsiskiria greitesne fizine bei kalbos raida. Jei kūdikiui pirmaisiais gyvenimo mėnesiais trūksta bendravimo su motina emocijų, jei jis laiku negauna pakankamai kalbinių ir aplinkos stebėjimo dirgiklių, galima prognozuoti, kad jo kalba formosis vėliau arba jos raida bus sutrikusi.

Keturi laipteliai į kalbą

Tikslaus vaiko amžiaus tarpsnio, kada turi susiformuoti kalbos įgūdžiai, neakcentuojama. Yra vaiko biologinis ir realus amžius, todėl kalbos formavimasis gali būti ankstyvas arba vėlyvesnis. Bet visada išliks būdingi tie patys keturi etapai.

Pirmasis kalbos plėtros etapas paprastai prasideda, kai mažylis vienskiemenius be aiškių kontūrų žodžius ima skirti vienam konkrečiam objektui įvardyti. Tai atsitinka maždaug devintą kūdikystės mėnesį. Vaiko kalbos pradmenys glaudžiai susiję su jo rankų įgūdžiais. Per šį amžiaus tarpsnį mažylis privalo išmokti dėti vieną daiktą ant kito, versti knygos puslapius po vieną.

Antrasis kalbos plėtros etapas pasižymi itin aktyviu kalbėjimu dviskiemeniais žodžiais iš skirtingų skiemenų. Vaiko kalba pradeda įgyti sakinių iš dviejų žodžių kontūrus. Per šį etapą kūdikystėje formavęsis pasyvusis žodynas – įsisažmoninta suaugusiųjų kalba – ima veržtis į išorę. Šiuo laikotarpiu svarbu palaikyti vaiko norą kalbėti ir taip lavinti šnekamąją kalbą.

Trečias kalbos raidos etapas dažniausiai būdingas dvejų – pustrėčių metų vaikams. Tokio amžiaus mažylis jau galėtų išstarti visus pagrindinius garsus, bet jis vis dar linkęs keisti vienus kitais. Jis dabar ima kalbėti trijų žodžių sakiniiais. Dažnai šiame etape iki šiol tylėjusių vaikų kalba pasipila kaip iš maišo.

Ketvirtasis kalbos plėtros etapas užtrunka apie pusmetį ir baigiasi tuo, kad trejų metų vaikas jau gali bendrauti, valdydamas pagrindines gramatines formas. Tai laikotarpis, kai vaikas noriai priima į savo kalbą žodžius iš aplinkos, greitai juos įsimena, o kai jų pritrūksta – kuria savus pagal jam suprantamas kalbos taisykles. Tuo metu išryškėja esminis požymis, liudijantis baigiančią formuotis šnekamąją kalbą, – vaikas ima domėtis raidėmis, jas pažinti.

Ketvirtasis kalbos formavimosi etapas yra tas metas, kai išryškėja garsų tarimo nesklandumai. Dabar juos reikia nedelsiant šalinti, nelaukiant, kol vaikas galbūt iš jų išaugs.

Vaikui, kurio kalbos įgūdžiai formuojasi vėluodami ir su spragomis, dažniausiai stinga aktyvios ir jam įdomios veiklos. Piešimas, lipdymas, karpymas, kubelių dėliojimas, net lėlių vilkimas drabužėliais ar techninių modelių konstravimas yra svarbios pagalbinės priemonės sklandžios kalbos gebėjimams stiprinti. Vaikai, kalbos formavimosi laikotarpiu aktyviai žaidę tokius žaidimus, kuriems reikėjo vis sudėtingesnių rankos judesių, ne tik išvengia kalbos defektų. *Rankų lavinimas papildomai ugdo ir jų mąstymą.*

Ankstyvas supažindinimas su knyga – raštingumo (skaitymo ir rašymo) pradžia: jis skatina akių koordinaciją, padeda pastebėti knygelių, paveikslėlių, formų, spalvų panašumus ir skirtumus, skatina vaizduotę. Ikimokykliniais metais vaikai pajėgūs suprasti rašytinės kalbos ženklų sistemą taip pat lengvai kaip ir kalbėjimo ypatumus, nes kai tik susiformuoja vaiko psichinės veiklos struktūros, leidžiančios jam išmokti šnekamosios kalbos, tuo pat metu gimsta gebėjimas perprasti rašytinę kalbą.

Sakytinės ir rašytinės kalbos raidai svarbu, kad:

- Vaiką suptų „raštinga“ aplinka, kuri tuos jo gebėjimus skatintų.
- Nebūtų tikimasi iš visų vaikų vienodų veiksmų ir reakcijos, taip pat vienodo rezultato.

Raštingumas – vaiko gebėjimas orientuotis įvairių ženklų ir simbolių pasaulyje, jais koduoti savo patirtį, atpažinti. Raštingumas dažniausiai suprantamas kaip rašytinė vaiko kalba. Tačiau ji neturėtų būti atskiriama nuo sakytinės, nes yra su ja susipynusi. Raštingumą plėtoja individualūs suaugusiojo ir vaiko pokalbiai:

- suaugusysis kalba vienam – klausosi vieno;
- suaugusysis įdėmiai klauso, kai vaikas nori ką nors pasakyti.

Turtindami vaiko sakytinę kalbą, plėtojame ir vaiko pažintinę kompetenciją, skatintame socialinę bei emocinę jo brandą. Kartu klojame rašytinės jo kalbos pagrindus.

Rašytinė kalba yra paties vaiko veikla. Ją vaikas geriausiai supranta natūraliai veikdamas ir sužadinus jo poreikį užrašyti ir perskaityti. Rašytinę vaiko kalbą sudaro rašymas ir skaitymas – vaiko gebėjimai perduoti savo mintis, jausmus, patirtį ženklais (piešiniu, sutartiniu vaizdu (simboliu), raide, žodžiu), atpažinti grafinius vaizdus, simbolius, raides, žodžius bei sulieti juos su prasme – su tuo, kas matyta, girdėta, išgyventa, sužinota.

Mokydamiesi rašytinės kalbos jie visi žengia tuo pačiu keliu, natūralia seka:

- Rašyti pradeda vertikaliomis ir horizontaliomis keverzonėmis, apskritomis ir tiesiomis linijomis, karakuliais.
- Trečiaisiais ketvirtaisiais metais keverzodami vaikai parašo realių raidžių elementų, kopijuoja raides ir žodžius, rašo vardo raides ir vardą.
- Domisi raide ir garsu penktaisiais.
- Šeštaisiais metais pradeda kopijuoti, rašyti savo vardą ir kitus – prasmingus ir beprasmius – žodžius, raides, skaitmenis, apskritimus, piešti įvairių kombinacijų trikampių ir kvadratus.

Vaiko skaitymo kelias maždaug toks:

- knygių iliustracijose vaizduojamų objektų atpažinimas, įvardijimas;
- dėmesys paveikslėliams, o ne skaitymui trečiaisiais metais, o ketvirtaisiais metais – paprastų žodžių įsiminimas kam nors skaitant knygelę, dėmesys paveikslėliams ir „skaitymas“ – pasakojimas pagal juos;
- penktaisiais metais – kelių žodžių (savo vardo, televizijos užsklandų, reklamų ir kt.) atpažinimas, noras žinoti, kas parašyta;
- šeštaisiais metais – išstartų ir parašytų žodžių atpažinimas, paprastų žodelių, skaitinėjimas, dėmesys spausdintam žodžiui skaitant knygelę, tekstui, domėjimasis spausdintu žodžiu, kelių žodžių paskaitymas.

Vaikų kalbos lavinimo galimybės

Mažo žmogaus kalbą tiesiogiai veikia socialinė, kultūrinė patirtis. Kuo aplinka palankesnė, tuo geresnės sąlygos vaiko kalbos raidai. Lavinant kalbą, svarbu nepamiršti, kad vaikai yra skirtingi. Vieni ima kalbėti anksčiau, kiti vėliau. Vaikai iš mišrių šeimų vientiso kalbos pagrindo neturi, taip pat yra tokių, kurie turi ydingą kalbėseną, todėl negalima kelti visiems vienodų reikalavimų.

Kalbai ugdyti reikia turtingos kalbinės aplinkos. Anot Jean Piaget, vaikai pažįsta pasaulį megzdami ryšius su žmonėmis ir daiktais. Mokomasi veikiant. Todėl grupės aplinka turi atspindėti tikrovišką gyvenimą. Priemonės vaikams reikia parinkti pažįstamas ir patrauklias.

Kad vaikas skaityti ir rašyti mokytųsi remdamasis savo patirtimi ir darydamas atradimus, jo aplinkoje turėtų būti daug spausdintos medžiagos. Spaudinių turi būti visur – ne tik bibliotekėlėje ar knygu leidimo kampeliuose.

Auklėtoja turėtų nuolat modeliuoti, ką reikšmingo ir reikalingo vaikas galėtų su spaudiniais veikti ir kaip veikti. Arba veikti su juo kartu. Vaikams turi būti suteikta galimybė veikti taip, kaip jie patys sumano, nori, ir atsižvelgiama į jų interesus bei raštingumo lygį.

Grupėse steigiamos bibliotekos, kuriami lėlių teatrai, žaidimai, pokalbiai, diskusijos, pasakos... Bibliotekėlė turi būti jauki ir viliojanti; geriausia, jeigu joje būtų kilimėlis, kėdutės, pagalvėlės ir net minkštasuolis. Knygelės lentynose reikia išdėlioti tvarkingai ir patraukliai. Jos turi atitikti gebėjimo skaityti lygį: nuo paveikslėlių knygių mažyliams iki knygų pradedantiems skaityti.

Knygių gaminimo vietoje vaikai skatinami įsivaizduoti patys esą knygų autoriai. Čia turėtų būti popieriaus, sąvaržėlių, skylmušių, kištukų ir kitų priemonių, reikalingų knygelėms gaminti.

Įrašų klausymo daliai reikia parūpinti įrašų su pasakojimais, knygų, magnetofonų, ausinių. Auklėtojos gali įrašyti vaikų deklamuojamus eilėraštukus ar pasakojimus. Čia turi būti daugybė įrašų su įvairių tautų pasakomis, mitais ir dainomis.

Vaikams reikia daug kalbėti, tačiau taip pat svarbu kalbėtis su jais. Auklėtojų pareiga - sugrąžinti vaizdingą, sklandžią kalbą į vaiko pasaulį.

Viena iš rašymo ir skaitymo sąlygų yra vaiko patirtis. Kuo ji turtingesnė, kuo dažniau jis skatinamas ją išsakyti žodžiais, reikšti įvairiais simboliais, tuo lengviau vaiko kalba skatina jo raštingumo saviraidą.

Reikėtų garantuoti, kad vaikas gaus įdomios asmeninės patirties, šiuolaikinio gyvenimo problemas atspindinčios informacijos, įdomių nutikimų, apie kuriuos jam norėtųsi kalbėti. Pedagogui svarbu kalbėtis su vaiku „čia ir dabar“ nuolat plečiant jo sakininės kalbos horizontus. Pagrindiniu kalbos ugdymo metodu turi tapti kasdieninis bendravimas įvairios veiklos metu.

Kiekvienas vaikas darželyje komunikuoja, išbando raiškos būdus, mokosi kalbėti. Auklėtojos atsakingos už tai, kad vaikai vaikų darželyje rastų kuo daugiau progų turiningam ir įvairiapusiam bendravimui. Auklėtojos turi būti dėmesingos kiekvieno vaiko verbalinei ir neverbalinei raiškai, ją pagarbiai priimti. Taip jos ugdo dėmesingą ir pagarbią vaikų laikyseną bei požiūrį į kitą. Auklėtojos žino, kad jos yra pavyzdys, tad tokią pat laikyseną palaiko ir su kolegomis, tėvais bei kitais suaugusiais. Jos taip pat seka, kad rašto pavyzdžiai pasiektų kiekvieną vaiką – per simbolius, ženklus, užrašus, patalpų apipavidalinimą.

- Ugdant vaikų kalbą, turėtų vyrauti žaidimo principas.
- Vaikai nuolat turi girdėti gražią, taisyklingą kalbą. Suaugusiųjų kalba, tampanti vaikui pavyzdžiu, yra viena svarbiausių ugdymo priemonių.
- Svarbu plėsti ugdytinių supratimą apie įvairius bendravimo ir pasaulio pažinimo būdus. Tai būtų bendra veikla: įrašų klausymas, knygų žiūrėjimas, spektaklių, filmų, parodų, muziejų lankymas.
- Svarbu formuoti tarpusavio bendravimo, taip pat su suaugusiais įgūdžius, skatinti pasakojimo, diskutavimo, informavimo pradmenis.
- Kalbos vystymuisi ypač vertingas bendravimas su kitais žmonėmis.
- Rekomenduojamas vaikų kalbos klaidų, netikslumų taisymas, kai auklėtojas pasako vaiko ištartą žodį ar sakinį taisyklingai, neprašydamas jo pakartoti.

Vaiko kalbinė kompetencija neturėtų būti atskiriama nuo pažintinės, kiekviena diena ugdymo institucijoje turėtų padėti kaupti patirtį, geriau pažinti aplinką, atverti sudėtingą ir įvairių kalbinės raiškos pasaulį. Kalbinei raiškai įtakos turi įvairiausia vaiko veika.

Žinojimas gimsta vaikui praktiškai ką nors veikiant. Pavyzdžiui, leidžiant savo knygelę. Šio tikslo grupėje siekti galima įvairiais būdais, siūlančiais vaikui mėgautis rašymu ir skaitymu, ugdančiais jo pasitikėjimą savimi. Bet tik tada, kai vaikas gali rašyti (kopijuoti) ir skaityti apie tai, kas jam svarbu. Tai galėtų būti: visos grupės vaikų knyga, asmeninė vaiko knyga, vaiko knygos apie daiktus, augalus, gyvūnus, žmones, taip pat galima leisti su vaikais knygeles apie miestus, vietas.

Vaikai ir internetas

Vis labiau plintant interneto vartojimui kasdieniniame gyvenime, didėja jo reikšmė ir poveikis mums. Retas kuris imtų ginčytis dėl interneto teikiamos naudos, tačiau be teigiamų savybių, kartu čia tyko daug pavojų. Jų neišvengia ir mūsų mažiausieji interneto vartotojai. Vaikai reikalauja daug dėmesio ir priežiūros. Vaikus jų nežinojimas, nesupratimas, neturėjimas gero elgesio pavyzdžio gali įvelti į labai pavojingas situacijas.

Žinoma, dauguma pritaria, kad kompiuteris ir internetas teikia vaikams didelę naudą. Tai, kad jau nuo mažens vaikai tampa aktyviais informacijos ieškotojais ir nesišlaisto gatvėmis, tėvelius ramina. Bet retas kuris susimąsto, kad ir ten vaikų tyko pavojai. Jų smalsumas gali privesti ne prie gero. Internete lengvai pasiekiami netinkamo turinio puslapiai, pilni pornografijos, smurto. Tai labai iškreipia asmenybę jauname amžiuje ir gali būti viena iš padidėjusio vaikų nusikalstamumo priežasčių. Netinkamo turinio internetiniai puslapiai (pornografija, žiaurybės) gali pakenkti vaiko asmenybės vystymuisi.

Kartais jaudinamasi, kas gali nutikti vaikams, vieniems išėjusiems už namų ribų, tačiau nepagalvojama, kas tyko jų ten, kur, mūsų nuomone, jiems visiškai saugu. Internete mažieji

suranda ne tik naudingos informacijos, bet ir susiduria su daugybe pavojų ir jų neišvengsime, jei laiku nesusirūpinsime.

Ypač vaikams reikia išaiškinti ne tik interneto galimybes, bet ir jame tykančius pavojus bei jo trūkumus. Vaikas turi suvokti, kad jam tapti interneto auka yra itin didelė tikimybė, jei nesisaugos. Dėl to labai svarbu vaikus įspėti, suteikti jiems naudingos informacijos bei patarti, kad, net ir palikus vienus be priežiūros prie interneto, galėtume nesibaiminti.

Kartu mes turime siekti išugdyti naują pilnavertę informacinės visuomenės kartą.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

Kalbą, komunikaciją ir santykius suvokia visais pojūčiais

- Pajaučia suaugusiųjų ir vaikų dėmesį
- Suvokia balsų skirtumus, juos pažįsta
- Suvokia lietuvių kalbos garsų, žodžių skambesį, sakinių melodiją, ritmiką
- Patiria, kad kalba galima išreikšti jausmus (teigiamus ir neigiamus)
- Patiria, kad suaugę ir vaikai per kalbą išsako savo norus ir išgirsta kitų
- Patiria suaugusiųjų ir vaikų pripažinimą ir įvertinimą
- Geba orientuotis įvairiose erdvėse, įvairiose situacijose
- Vartoja kalbą žaidimuose ir vaidinimuose
- Patiria dainų, eilių, įvairių skambesių grožį
- Klausosi pasakojamų istorijų malonioje aplinkoje.

Išreiškia save ir tikslingai bendrauja

- Savo jausmus ir mintis išsako kalba ir išreiškia nekalbiniais būdais
- Tinkamai išreiškia savo poreikius
- Aktyviai (kalba pats) ir pasyviai (klauso ir supranta) dalyvauja grupės pokalbiuose
- Atkreipia vaikų ir suaugusiųjų dėmesį į save ir tikslingai kalba
- Vartoja tinkamus žodžius norimai minčiai išreikšti
- Jausmus, potyrius, objektus apibūdina tinkamais posakiais
- Atkreipia dėmesį į kitų kalbėjimą ir įdėmiai klausosi
- Laikosi savo pozicijos, nesileidžia be reikalo sugluminamas
- Savo poziciją, požiūrį pagrindžia argumentais
- Savo poziciją derina su kitais, apsvarsto, apgina.

Raštą ir ženklus suvokia kaip kalbos reprezentaciją

- Patiria, kad yra ženklų, simbolių, paveikslų, knygų, tekstų ir IKT įvairovė
- Patiria, kad kiekvienas gali palikti pėdsakus
- Patiria, kad simboliai turi prasmę ir kažką žymi
- Patiria, kad pats gali bet ką apibūdinti
- Patiria, kad suaugę domisi jo ženklais (piešiniais, pėdsakais, bandymais rašyti ir t.t.) ir aiškinasi jų prasmę
- Pasiima informaciją iš paveikslų, knygų, tekstų, medijos ir panaudoja ją savo reikmėms ir tikslams
- Skaito ir rašo savo vardą

Kalbą ir raštą suvokia kaip socialinių ir (tarp)kultūrinių ryšių priemonę

- Patiria, kad žmonės kalba įvairiomis kalbomis
- Sutinka žmonių, kurie kalba kitomis kalbomis ir gyvena kitose kultūrose
- Patiria, kad ir pats gali reikšti mintis skirtingomis kalbomis
- Patiria, kad kalba ir raštas naudojami įvairiose situacijose ir už darželio ribų

Reikalavimai auklėtojų veiksenai

- Nuolat kalbasi su vaikais grupelėmis ir individualiai
- Nuolat savo veiksmus lydi kalba, kalba aiškiai ir gramatiškai taisyklingai
- Naudoja tinkamas ir suprantamas sąvokas
- Kasdien pakalba su kiekvienu vaiku
- Kasdien naudoja kalbos ir žodžių žaidimus
- Individualiai su vaikais pakalba apie kasdienes situacijas
- Pateikia vaikų naudojimuisi didelį pasirinkimą įdomių knygų, taip pat ir kitomis kalbomis
- Kasdien paskaito vaikams individualiai arba mažomis grupelėmis bei sukuria grupėje jaukią ir skatinančią pokalbių atmosferą
- Išklauso vaikus
- Dėmesingai bendrauja su vaikais, juos sudomina ir skatina

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaiko patirtis ir prioritetai

- Kokia gimtoji vaiko kalba?
- Ar jis daug ir mielai kalba? Ar reikšdamas mintis naudoja rankas ir kojas? Ar dažniau būna stebėtojas ir susilaiko?
- Kokiose situacijose vaikas linkęs kalbėti, komunikuoti?
- Ar teikia pirmenybę tam tikriems suaugusiesiems ar vaikams kaip bendravimo partneriams?
- Ar jam patinka eilės, rimai, eilėraščiai, žodžių žaidimai?
- Ar mėgsta klausytis, kai jam skaitoma, sekamos istorijos, ar mėgsta klausytis šeimos istorijų?
- Kokias knygas mėgsta ypatingai? Kokių kasečių mėgsta klausytis/ apie kokius filmus pasakoja?
- Kokie filmukų herojai jam įdomūs, aktualūs? Kodėl?
- Ar vaikas mato skirtumą tarp reklamos ir laidos?
- Ar vaikas piešia, pasakoja įspūdžius iš filmukų, kompiuterio?
- Kaip reaguoja į kitas kalbas? Jei yra kitakalbių, kaip juos priima?
- Ar žino, ko nori? Ar nori kalbėtis su kitais?
- Ar žino savo vardo reikšmę?

Patirtis ir sąlygos šeimoje

- Kokia kalba kalbama šeimoje? Su kuo kokia kalba vaikas bendrauja?
- Ar yra gimę linksmų istorijų, anekdotų apie vaiko vystymąsi? Ar yra savotiškų posakių, reiškinių aiškinimo?
- Kaip tėvai vertina savo vaiko kalbos vystymąsi, kalbos atradimo džiaugsmą?
- Kokiomis IKT priemonėmis naudojasi vaikas? Ar naudojasi kompiuteriu?
- Kokia reikšmė teikiama IKT priemonėms vaiko šeimoje? Kam teikiama pirmenybės? Kokia vaiko dienos struktūra?
- Kiek laiko vaikas praleidžia prie televizoriaus, kompiuterio? Ar tėvai kontroliuoja, ką mato, žiūri, kokius žaidimus žaidžia?
- Ar egzistuoja taisyklės naudojantis IKT priemonėmis? Kas jas nustato ir kaip jų laikomasi? Kaip dėl jų tariamasi?
- Ar tėvai dokumentuoja vaiko vystymąsi (foto, video)?
- Ar kitakalbiai naudojasi informacijos priemonėmis gimtąja kalba?

Patirtis ir sąlygos vaikų darželyje

- Kokia kalba komunikuoja auklėtojos su kitakalbiais tėvais? Ar kitakalbių gimtoji kalba randa vietą vaikų darželyje?
- Ar vaikai randa vaikų darželyje skirtingų kalbų rašmenų pavyzdžių?
- Kokios IKT priemonės naudojamos darželyje?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Praneša kitiems žodžiu; aš noriu tau kai ką pasakyti.
- Džiaugiasi kalba ir kalbėjimu, pasitiki savo kalbiniais gebėjimais ir juos plėtoja.
- Atranda domėjimąsi knygomis, skaitymu, istorijomis.
- Gimtąją kalbą suvokia kaip dalį savo identiteto.
- Susikuria savęs vaizdą, žino „kas aš esu“.
- Išreiškia patirtus įspūdžius ir iš to kilusius jausmus (taip pat ir media - įspūdžius).

Socialinė kompetencija

- Supranta kitus: dėmesingai išklauso, reaguoja komentarais, veiksmais ir klausimais.
- Pokalbiuose kalba savo iniciatyva, gina savo interesus.
- Žino, su kuo kaip gali kalbėti.
- Sprendžia konfliktus.
- Kooperuojasi, tariasi dėl naudojimosi IKT priemonėmis.

Pažinimo kompetencija

- Priima, suvokia, ir pakartoja kalbos posakius.
- Skiria balsus, garsus, garsų junginius, juos atkuria pats.
- Atpažįsta kitas kalbas iš jų skambesio.
- Rašo savo vardą.
- Eksperimentuoja naudodamasis piešimo ir rašymo reikmenimis.
- Perpasakoja įvykius, pats kuria istorijas, rimuoja, kalba apie savo planus, sumanymus.
- Korektiškai ir rūpestingai elgiasi su technikos prietaisais.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Klausia žodžių ar sakinių reikšmės paaiškinimo.
- Žino, kad skirtingose situacijose reikia skirtingai bendrauti.
- Žino, kokias galimybes suteikia įvairios media priemonės, tai nusako.
- Išreiškia savo poreikius, jausmus, interesus.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Pasisveikina su vaiku jo gimtąja kalba
- Kalba su vienu vaiku ar maža grupele vaikų pasiūlytomis temomis, taip pat ir apie IKT patirtį
- Išklauso vaikus ir gerbia jų sprendimus
- Pasiūlo vaikams sąvokų jausmams išreikšti
- Pateikia save kaip pokalbių partnerę, bet ne kaip nurodinėtoją
- Savo veiksmus palydi kalba, ypač su mažais vaikais
- Puoselėja kalbinius ritualus
- Naudoja daineles, rimuotas eiles, pirštukų žaidimus, skaičiuotes, vardų žaidimus, taip pat ir gimtąją kitų vaikų kalbą
- Bendrauja su vaikais prie pietų stalo
- Kasdien vaikams paskaito
- Dokumentuoja vaikų kalbos vystymąsi ir apie tai kalba su vaikais.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Ritminiai žaidimai visų vaikų gimtosiomis kalbomis
- Rankų lėlės su biografija
- Skatina vaikus suvaidinti iš IKT patirtus įspūdžius
- Kuria scenarijus su žaidimų figūromis, įgalina vaikus suvaidinti skirtingus vaidmenis
- Kuria žaidimus, pvz. iš vaikų nuotraukų (dėlionės ar atminties žaidimus)
- Žaidimų dokumentavimui naudoja foto, video ir IKT priemones.

Projektinis darbas, pvz.:

- Mano vardas : kilmė, reikšmė, tarimas, rašymas, dokumentavimas kartu su tėveliais
- Mano kalba (os): asmeninė kalbos biografija remiantis tėvelių stebėjimais ir pasidalijimais: „Kas aš esu?“, „Kuom aš noriu būti?“ rašyti, kurti knygas, dokumentuoti kompiuteriu, rašyti istorijas, rinkti ateities svajones
- Mėgstamos vietos: kur patinka ir kodėl? Vaikai piešia, fotografuoja, vaikų posakiai užrašomi
- „Monstrų“, „siaubo“ paveikslai: Ko aš bijau? Ką laikau šauniu? Pokalbiai apie monstrų, siaubo personažus.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Erdvės, kampeliai pokalbiams mažomis grupelėmis
- Užrašai ant durų, baldų ir įvairių žaidimo vietų vaikų akių aukštyje jų gimtąja kalba
- Asmeniniai daiktai, gimtadienių sąrašai, rūbinėlės su vaikų vardais ir foto
- Vietos rašymui ir skaitymui (rašymo stalai, kompiuteriai, rašymo mašinėlės)
- Knygos, kur vaikai gali rasti save ir savo šeimos kultūrą.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Sąlygos vaikų komunikavimui grupėje

- Kiek šeimų yra kitakalbės (daugiakalbės)? Kokias vartoja kalbas? Kokia kalba kalbasi tėvai ir vaikai namie, vaikų darželyje?
- Ar kitakalbiai vaikai turi žaidimų partnerį, su kuriuo galėtų bendrauti savo kalba?
- Ar yra tėvų ar vaikų, vartojančių gestų kalbą ar aklųjų raštą?
- Kokia tėvų, seserų, brolių ar senelių, kurie gali būti įtraukti į darželio gyvenimą, kalbos kompetencija?
- Ar yra grupėje priemonių vaikams, kalbantiems kitomis kalbomis? Ar jie gali laisvai jomis naudotis?

Komunikacija grupėje

- Kokia kalba (kalbomis) bendrauja vaikai grupėje? Kas su kuo kokia kalba kalbasi? Ar egzistuoja „žaidimų kalba“?
- Ar yra vaikų, kurių kalba dominuoja, ir tokių, kurie paprastai tik stebi?
- Kokias komunikacijos formas galima pastebėti tarp vaikų?
- Apie ką kalbasi vaikai? Ar jie kalbasi tarpusavyje apie jiems „svarbius gyvenimo klausimus“? Ar keičiasi paslaptimis, kurios neatskleidžiamos suaugusiesiems?
- Kaip vaikai išsprendžia tarpusavio ginčus ir nesutarimus? Ar jie tariasi, derasi?
- Ar vaikai džiaugiasi, mėgaujasi kalbėdami ir užsikrečia vienas nuo kito (skaičiuotės, eilėraštkai, greitakalbės, svetimos kalbos...)?
- Ar yra vaikų, kurių kalba ir kalbos supratimas ribotas? Ar erzunami vaikai, turintys kalbos sutrikimų?
- Ar vaikai išreiškia savo per media priemones patirtus įspūdžius? Ar žaisdami vaidina istorijų, media personažus?
- Kurie vaikai žino tematizuojamą media turinį iš savo patirties, o kurie tik pamėgdžiodami draugus?
- Kurie vaikai tematizuoja media įspūdžius ir kokią tai turi įtaką vaiko padėčiai grupėje?
- Koks iš media priemonių sklindančios prievartos atspindys vaikų žaidimuose ir grupės gyvenime?

Komunikacija ir rašto kultūra vaikų darželyje

- Ar įstaigoje vyrauja komunikavimo atmosfera? Kaip tai pasireiškia?
- Iš ko matyti, kad įstaigoje vertinama vaikų kalbos kompetencija ir daugiakalbystė?
- Ar vaikų kalbinė raida kaip nors dokumentuojama ir skelbiama?
- Kaip įstaigoje žadinamas, skatinamas ir ugdomas vaikų smalsumas raštui?
- Kaip suaugę komunikuoja tarpusavyje įstaigoje? Ar jie pateikia vaikams gerą pavyzdį?
- Kokias kalbas moka auklėtoja? Kaip ji keičiasi informacija su tėvais, nekalbančiais lietuviškai?
- Kokios media priemonės naudojamos darželyje (knygos, foto, video, grotuvai, kompiuteriai...)?
- Ar įstaigoje yra media priemonių kitomis kalbomis? Ar vaikai gali jomis pasinaudoti?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Kitiems išsako savo norus ir jausmus, saugo savo ribas, perspėja, kai jos peržengiamos, pasako, kai žodžiai užgauna.
- Skelbia ir pagrindžia savo nuomonę.
- Verbalizuoja savo idėjas ir jas skelbia, reklamuoja.
- Suvokia savo priklausomybę tam tikrai kalbinei grupei.
- Ugdosi kalbos vartojimo, sąmojų supratimo džiaugsmą.

Socialinė kompetencija

- Užmezga ir palaiko santykius su kitais.
- Įsijaučia, persikelia į kito situaciją, nori suprasti.
- Klausosi, apgalvoja ir įgyvendina kitų idėjas, mintis.
- Prisideda prie sėkmingo susitarimo, susikalbėjimo (tarpininkauja konfliktuose, palaiko kažkieno pusę).
- Konstruktiviai dalyvauja diskusijose.
- Pripažįsta skirtingas kitas kalbas kaip lygiavertes.
- Netoleruoja, kai kas nors yra erzinas, žeminamas ar diskriminuojamas dėl jo kalbos ar kalbos trūkumų.
- Perduoda kitiems savo žinias ir bendradarbiauja.
- Aptaria su kitais media įspūdžius ir žaidžia, derasi su kitais dėl vaidmenų ir jais keičiasi.

Pažinimo kompetencija

- Įvaldo kalbinius ir nekalbinius susitarimo būdus.
- Skiria kitas kalbas ir raštą.
- Geba naudotis su rašymo prietaisais, kompiuteriu, fotoaparatu ir kt. priemonėmis.
- Teisingai ištaria kitų vaikų vardus ir juos „perskaito“.
- Apibrėžia taisykles ir dėl jų susitaria.
- Perpasakoja įvykius, išgalvoja ir pasakoja istorijas, kalba apie praeitį, dabartį, ateitį, skaito „knygas“.
- Parodo jausmus, poreikius, atskleidžia temas pasinaudodamas IKT.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Klausia, kai ko nors nesupranta
- Keičiasi žiniomis su kitais.
- Naudoja IKT priemones kaip informacijos šaltinį

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Veda pokalbius, valandėles apie kasdieninį elgesį, aktyvumą, tvarką..., būtinai laikosi priimtų nutarimų
- Su vaikais nustatomos pokalbių taisyklės ir jos įgyvendinamos
- Kasdien paskaito vaikams ar grupei mokančius tėvus, šeimos narius, kolegas, nuolat vartoja skirtingų kalbų žodžius
- Nuolat papildo vaikų žodyną, naujus rečiau vartojamus žodžius užrašo tėvų lentoje
- Panaudoja eiliuotus posmus, skaičiuotes, greitakalbes, juokus, kartu su vaikais eiluoja ir padalija
- Kartu su vaikais dokumentuoja kasdieninį gyvenimą (fotografuoja, filmuoja, veda kalendorių, dienoraštį)
- Sergantiems vaikams rašo laiškus, siunčia nuotraukas, paveikslukus, piešinius, paskambina telefonu.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Vaizduoja, scenoje vaidina savo jausmus, veda apie tai pokalbius: kada tu taip jautiesi?
- Savo ir vaikų veiksmus, veiklą sutapatina su tema
- Naudoja tinkamas temos atskleidimo galimybes (judrieji žaidimai, visų rūšių vaidinimo priemonės, „kovos“ ritualai su taisyklėmis ir teisėjais).

Projektinis darbas, pvz.:

- „Mūsų eilėraščių knyga“: kurti eilėraštukus, juos užrašyti, perteikti tėvams per „poezijos skaitymus“
- „Šitų žodžių aš klausausi mielai, o šitie mane skaudina!“: surinktus keiksmažodžius uždaryti „gėdos dėžėje“, malonius žodžius į „gėrio dėžutę“, esant reikalui ištraukti ir panaudoti
- „Mes patys kuriame žaidimus“: pasinaudodami fotoaparatu, kompiuteriu, kamera, grotuvu (atminties žaidimai, triukšmų, šlamesių įrašai/žaidimas „Kokie garsai yra mūsų darželyje?“, foto-mįslės „Kur tai yra mūsų darželyje?“)
- Kuriame savo filmą: pasirenkame temą, rašome scenarijų, suplanuojame filmavimo darbus, juos realizuojame, apipavidaliname programą...

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Rami vieta taukšti nesąmonėm
- Biblioteka: paveikslėlių knygos, dalykinės knygos įvairiomis kalbomis, raštais, bendro gyvenimo dokumentai
- Rašymo kampeliai su priemonėm: rašomoji mašinėlė, kompiuteris su pritaikyta įranga, telefonas, laiškų popierius, pieštukai, antspaudai, adresų bloknotai, skylamušis, segtuvai, lapeliai užrašams, padėklas...
- Laiškų dėžutės kiekvienam vaikui tarpusavio bendravimui (laiškų paslaptis); videokamera, mikrofonas, fotoaparatas, apšvietimas...

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Kalbinė bei kalbinės įvairovės patirtis ir vaiko aplinka

- Kokia vaiko kalbinė patirtis už darželio ribų?
- Ar atsispindi kultūrinė įvairovė ir daugiakalbystė darželio kasdienybėje, apipavidalinime, priemonėse?
- Kokiais būdais žmonės gali suprasti vieni kitus: aklujų raštas, kurčiųjų gestai; pantomima; piktogramos.
- „Skaitymas“: pagal paveikslėlius, komiksus, iš delno, natų, brėžinių, žemėlapių, miesto planų...

Rašto formos vaiko aplinkoje

- Ar vaikai domisi tekstu – ar atpažįsta žodžius kitomis kalbomis? Kokius?
- Kur aplinkoje vaikai aptinka rašto ženklus? (Signalai, simboliai, rašytiniai reklaminiai ženklai, kuriuos vaikai gali „skaityti“...)
- Ar naudoja raides ir antspaudus, štampos? Ar „rašo“ kompiuteriu? Ar kuria „norų raštėlius“?
- Ar turi priėjimą prie informacijos šaltinių? (dalykinės knygos, enciklopedijos, atlasai, žodynai, ugdimosi programos, internetas)
- Ar vaikai žino vietas, kur galima rasti knygų, ar jomis naudojasi? (Bibliotekos ir knygynai)
- Ar suvokia kalbą kaip literatūros ir meno formą? Ar lankosi teatre ir kinoteatre?

Informacinė vaikų patirtis

- Kokias informacines priemones vaikai žino? Kokias naudoja darželyje ir už jo ribų? (Knygos, įrašai kasetėse, cd, filmai, televizija, kompiuteris...)
- Kokia vaikų informacinė patirtis ir betarpiški išgyvenimai?
- Kur, kaip ir kada vaikai išsiaiškina nežinomus jiems klausimus?
- Kokiems įrašams (kasetėse/CD) vaikai teikia pirmenybę? (Pasakos, gyvenimiškos istorijos, veiksmo istorijos...)
- Kokioms TV laidoms vaikai teikia pirmenybę ir ką apie jas pasakoja? (Reklamos, filmukai, veiksmo filmai, žinios, TV žurnalai)
- Ar vaikai žino skirtumą tarp reklamos ir programos?
- Kam vaikai panaudoja savo kišenpinigius? Kaip darželyje vaikai įtraukiami į apsipirkimą?
- Ar įstaigoje vaikai turi galimybę komunikuoti telefonu, faksu, internetu, el.paštu? Ar jie tuo domisi?
- Kaip naudojamos modernios IK technologijos naujoms žinioms įgyti?
- Ar darželyje vaikai gali naudotis kompiuteriu su jiems tinkama žaidybine ir mokomąja programine įranga?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Plėtoja mintis ir idėjas, išsako ir sudomina kitus.
- Atranda kalbos(ų) ir rašto(ų) grožį.
- Džiaugiasi, didžiuojasi savo žiniomis, atradimais ir mąstymo bei veiksmų nepriklausomumu.
- Formuoja savo skonį, įgyja suverenitetą.

Socialinė kompetencija

- Kartu su kitais planuoja ir įgyvendina sumanymus.
- Gerbia kitų raiškos būdus ir pomėgius.
- Patiria komunikavimo per atstumą galimybes (pavyzdžiui bendravimas internetu su kitų šalių ir kultūrų vaikais).

Pažinimo kompetencija

- Perteikia kitiems, ką sužinojo vienu ar kitu klausimu.
- Žino, kad rašmenys turi reikšmę, skaitymą suvokia kaip raktą į pažinimą.
- Skiria pirmus garsus, atpažįsta vienodas pirmąsias raides.
- Atpažįsta ženklus, simbolius, piktogramas.
- Sukuria ir naudoja simbolius, darosi užrašus
- Skiria realius ir virtualius išgyvenimus.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Gauna, semiasi informacijos iš įvairių šaltinių (pokalbių, knygų, interneto...)
- Iš informacijos gausos atsirenka, kuri jam yra svarbi ir reikalinga.
- Yra pasiruošęs mokytis iš kitų.
- Žino, kad yra svarbu klausinėti apie dabarties ir praeities žmonių veiklą ir jos reikšmę, prasmę.
- Suvokia ženklų ir simbolių sistemų principus.
- Remiasi turima informacija.
- Informacinius produktus suvokia kaip sukurtus žmogaus.
- Suvokia, kad mašinos be žmogaus yra „kvailos“

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Nuolat rodo vaikams skaitymo ir rašymo pavyzdį
- Užrašinėja, ką diktuoja vaikai, veda kartu su vaikais bendrą dienoraštį, pateikia jį kasdieniam vaikų ir suaugusiųjų registravimuisi
- Kartu su vaikais skaito laikraščius, aptaria aktualius gyvenimo įvykius
- Kartu žiūri vaikų laidas aktualiomis temomis ir jas aptaria
- Veda su vaikais filosofinius pokalbius apie Dievą ir pasaulį, karą ir taiką, gyvenimą ir mirtį
- Kartu su vaikais skolinasi iš bibliotekos knygas, kasetes, kompiuterinius žaidimus ir kartu aptaria patirtus įspūdžius
- Skatina „slaptas“ kalbas ir „slaptus raštus“.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Keliavimas po gaublių pirštu; kelionės mintyse ir „iš tikrųjų“
- Vaikų, gyvūnų balsų įrašai: jų klausymas, atpažinimas, imitavimas
- Garsų tapymas: niūrūs, šviesūs, žaibas ir griautinis, krebždesiai, triukšmai, palaimą teikiantys – iš kur kyla šios sąvokos?

Projektinis darbas, pvz.:

- „Informacinės technologijos, jų gamyba“: laikraščiai, vaikų naujienos, reklaminiai klipai, muzikiniai klipai, žaidimų ir triukų filmai, garso ir video įrašai, foto istorijos, tiesioginės transliacijos
- „Mes leidžiame knygą“: vaikai diktuoja istorijas, jos išverčiamos į kitas kalbas, vaikai piešia iliustracijas, įriša
- „Kalbos mūsų šeimoje“: vaikai sužino, teiraujasi tėvų apie jų kalbų mokėjimo ir migracijos patirtį
- „Rašto menas“: sužino kaligrafijos pavyzdžių, rašo savo vardą arba mėgstamą žodį kaligrafiškai, meniškai, eksponuoja rašytinius meno kūrinius
- „Pirmieji žmonių raštai“: sužino apie pirmąsias piešinius, eksperimentuoja rašydami hieroglifus, gyvūnų atvaizdus anglimi ir kt.
- „Fotoreportažas“: su fotoaparatu išvalgo savo aplinką, kelią į darželį, vėliau įterpia foto į savo aplinkos planą
- Fotoreportažas“: su fotoaparatu išvalgo tėvų darbo vietas ir dokumentuoja nuotraukomis.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Įvairūs alfabetai ir garsų tarimo lentelės rašymo kampelyje
- Projektoriai, diktofonai, grotuvai; gaubliai, atlasai, žvaigždžių žemėlapiai; stovai, segtuvai, dideli lapai, laminavimo prietaisai; fotolaboratorija, kompiuteris, pritaikytos mokymosi ir žaidimų programos
- Rezultatai, atradimai, tyrinėjimai dokumentuojami ir eksponuojami

3.5. VAIZDUOJAMOJI VEIKLA

„Vaizdavimo procesas yra pažinimo procesas“ /Kurtas Levinas/

Vaikas moka 100 kalbų, jis vystosi pasitelkęs jį supančio pasaulio pažinimą, mąstymą, daugybę estetinių priemonių, įgyja estetinę patirtį ir žinias, atitinkančias jo amžių ir socialinę situaciją.

Kūno kalba yra pirmojo mamos kalba, per kurią ji kasdien perteikia vaikui pasaulį, kai mimika piešia paveikslus, suteikia išraišką įspūdžiams.

Auklėtoja turi siekti kaip galima greičiau praplėsti vaiko estetinę ir jutiminę patirtį, leisdama eksperimentuoti su skirtingomis medžiagomis, priemonėmis, savo kūnu.

Savo bandymuose pažinti ir suprasti pasaulį vaikai nueina kiekvienas savo kelią ir griebiasi įvairiausių priemonių. Tuo metu kai vaikas piešia, tapo, daro koliažus, minko, lipdo, eksperimentuoja su popieriumi, vandeniu, vielomis..., jis aktyviai bendrauja su pasauliu ir patiria naujus išgyvenimus ir įspūdžiai įgyja naują išraišką. Italų pedagogai sako: „Nieko nėra sąmonėje, ko prieš tai nebuvo pojūčiuose“. Intensyvūs pojūčiai gausi jutiminę patirtis bei aktyvi kūrybinė vaiko veikla glaudžiai susijusi su pasaulio supratimu. Piešdamas vaikas struktūruoja savo suvokimus, kitaip sakant, „pavaizduoti reiškia išsiaiškinti“.

Kūrybinė vaikų veikla vienu metu apima suvokimo ir jutimo lygmenis. Kurdami vaikai ne tik mokosi, bet ir patiria nuostabą, atradimo džiaugsmą. Vaikystėje nėra vienas užsiėmimas neteikia tiek džiaugsmo ir laisvės fantazijai, kaip piešimas. Visi vaikai nuo mažens turi poreikį piešti. Tai dar vienas būdas pažinti supantį pasaulį, pastebėti linijų, dėmių, spalvų žaismą bei įvairovę.

Vaikų piešinys – yra puikus dokumentas ugdytojams ir tėvams, kurie nori giliau suprasti savo auklėtinių asmenybę. „Vaikų piešinių paslaptys“ knygos autorė Inger Brochmann teigia, kad „piešimas vaikui reiškia tą patį kaip ir fizinė branda“. Pakėlęs galvutę, išmokęs šliaužioti, vaikščioti mažylis jaučia pasitenkinimą savo sugebėjimais. Šis procesas prilygsta atradimui, kažko naujo patirtis. Vaikui piešinys – minčių, aplinkos vaizdinių, emocijų išgyvenimų išraiškos priemonė. Anot S. Boldyrevos, „vaiko piešinys – tai jo siela popieriaus lape“.

Kaip ir vaiko fizinė taip ir piešinio raida turi tam tikrus dėsningumus. Visai neverta stebėtis, kad pirmieji piešiniai turi daug panašumų, todėl nėra sunku nustatyti tam tikrus raidos etapus.

Normalios raidos vaikas pakankamai anksti pajunta poreikį piešti. Šis procesas aiškiai mažyliui patinka ir tik pastvėręs pieštuką ar flomasterį prikreivoja pilną lapą įvairiausių ratilų, spiralių, vingių, zigzagų. Piešimas primena žaidimą, o žaisti mėgsta visi vaikai. Pieštuko paliktos žymės stebina mažąjį menininką, sudomina. Todėl tik turėdamas galimybę vaikas prikreivoja ant sienų, tapetų, grindų, knygų. Žinoma, kyla troškimas piešimo priemonės išbandyti visais jutimo organais, todėl neretai vaikas popierių glamžo, ragauja pieštuką, beldžia juo į stalą. Tokia elgsena parodo, kad tuo metu pats piešimas kūdikiui dar nepažinta, neištirta veiklos sritis.

Piešdamas vaikas realizuoja dideles galimybes, tobulinančias visą jo psichofizinę struktūrą. Piešimas padeda lavinti ne tik regėjimo, bet koordinacinius ir kinestezinius (kūno jutimo) jausmus, formuoja sudėtingesnius vaiko santykius su aplinka. Be to, piešimas lavina vaiko vizualinį suvokimą, moko jį atidžiai stebėti daiktus, gamtą, jos reiškinius, labiau jausti erdvę ir formas, padeda geriau orientuotis aplinkoje.

Meninio ugdymo atstovai teigia, kad piešimas ir kita meninė veikla padeda vaikams lavinti savo loginį, erdvinį pasaulio pažinimą, kompensuoja sutrikusias funkcijas, formuoja bendravimo įgūdžius, stiprina socialinę adaptaciją. Taip pat ši veikla padeda atrasti naujų saviraiškos ir tobulėjimo formų, leidžia kiekvienam pasijusti reikšmingam, pilnaverčiam, panaikina baimę būti savimi.

„Visos meninės išraiškos priemonės (rašymas, tapymas, piešimas, skulptūra ir t.t.) yra labai tinkamos ieškant būdų išreikšti save, patenkinti savąjį begalinį troškimą kurti.“ (K.O. Polukordienė, „Meno terapija“, 1998).

Reikalavimai auklėtojos elgsenai

Nepriklausomai nuo vaikų amžiaus grupės, pedagogas turi laikytis šių pedagoginės elgsenos reikalavimų:

- Jei vaikas piešia ne tai, ką mato, jokiū būdu nekoreguoja jo darbėlių pagal savo, suaugusiojo žmogaus, pasaulio supratimą.
- Priima rimtai kiekvieną vaiką, kokiame išsivystymo lygmenyje jis bebūtų. Kelias eina ne nuo prastesnio prie gražesnio piešimo, tačiau nuo mažiau diferencijuoto prie daugiau diferencijuoto.
- Yra smalsios, teiraujasi, ką vaikas nori pasakyti savo piešiniu. Tai yra daugiau, nei galime suvokti.
- Vaikai galvoja apie daiktų esmę. Jie įsijaučia ir daug labiau nei mes, jie yra pasaulio viduje. O mes esame išorėje, stebėtojai, kritikai, žiūrovai. Pabandykite kartais pakeisti savo požiūrio tašką.
- Nereikalauja iš vaikų taupyti. Leidžia jiems būti išlaidiems. Vaikui reikia daug laiko ir priemonių. Juk šiandien vaikams taip trūksta vietos ir laiko jų fantazijai ir kūrybiškumui pasireikšti.
- Atranda ir užkariauja pasaulį kartu su vaikais. Įgytos žinios nebūtinai turi būti panaudojamos DABAR, nes mokomasi ateičiai. Tačiau vaikai turi teisę į akimirkos džiaugsmą ir dalyvavimą šiandien.

Reikalavimai auklėtojų veiksena

Kiekvienas vaikas naudojasi ir domisi šimtu kalbų, kad galėtų išreikšti save. Auklėtojos atsakingos už tai, kad vaikas nuolat rastų ir galėtų naudotis įvairių rūšių medžiagomis ir priemonėmis, kad vaikų aktyvumas būtų paremtas stimuliuojančia aplinka.

- Aktyvumą paskatina žodine ir kūno kalba
- Kelia suprantamus klausimus
- Klausia kitų vaikų nuomonės
- Rūpinasi, kad vaikai gautų panašias temas
- Leidžia, siūlo bendrai ieškoti temų
- Suteikia vaikams atsakomybę rūpintis darželio, grupės aplinkos vaizduojamaisiais elementais, puošyba
- Skatina vaikus išbandyti darbėlių, veiklos įvairius variantus ir plėtotes, nurodydama kitas technikas, medžiagas, priemones
- Diskusijoje išaiškina kiekvienos temos iliustravimo būdus
- Nurodo kultūrinius pavyzdžius knygose
- Kreipiasi patarimo į labiau patyrusias koleges
- Aplanko muziejus, parodas arba meno specialistus
- Pasikviečia menininkus ar meno pedagogus
- Vaikų darbėlius, rezultatus fotografuoja
- Rengia parodas
- Prie darbėlių pateikia komentarus, kuriuos užrašo
- Darbėlius tinkamai eksponuoja, įrėmina, numato tam tinkamas erdves (sienas, vitrinas)
- Į parodas pakviečia tėvelius
- Darbėlius renka ir saugo
- Grupėje įrengia vietas, ateljė, kampelius, kur vaikai gali laisvai ir spontaniškai veikti su spalvomis, dažais, pieštukais ir kitomis medžiagomis
- Paruošia naudojimui įvairių rūšių popieriaus, dažų (akvarelės, aliejinių dažų, guašo, pirštų dažų ir kt.)
- Paruošia naudojimui modeliavimo medžiagų (molio, plastilino, vaško ir kt.)
- Paruošia naudojimui gamtinės medžiagos (medžio, akmenukų, pagaliukų, juostelių, bintų, audinių, laikraščių, vielos...)
- Suteikia tinkamas laikymo sąlygas atsineštoms medžiagoms (kriauklelėms, sagoms, plunksnoms, karoliukams, lapams...)
- Paruošia naudojimui įvairių rūšių įrankius (pieštukus, teptukus, kempinėles, žirkles ir kt.)
- Pateikia naudojimui žymių menininkų knygas (tapytojų, grafikų, skulptorių, architektų, dizainerių ir kt.)
- v į darbą įtraukia meno pedagogus ir menininkus
- Darbų eksponavimui suteikia ypatingą formą ir vietą (sienos, vitrinos, rėmai)

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Vidinę ir išorinę darželio aplinką patiria kaip žadinančią, stimuliuojančią ir turtinančią pojūčius
- Patiria kūrybiškumo, originalumo ir asmeninės išraiškos įvertinimą, pripažinimą
- Patiria, kad vaikų darželio kasdieninė veikla žadina visus pojūčius
- Turi pakankamai laiko ir erdvių, kur gali kažką išbandyti, išvystyti savo idėjas ir nebūti sutrukdytas
- Patiria sėkmę ir yra pagiriamas
- Laisvai pasirenka ir naudoja įvairias priemones, įrankius, medžiagas
- Palieka pėdsaką darželio aplinkoje
- Patiria, kad jausmus, mintis, idėjas galima išreikšti įvairiausiais būdais
- Patiria, kad aplinka, kurioje gyvena, yra sukurta žmogaus
- Patiria, kad pats gali kurti aplinką, pasaulį
- Patiria kitų kultūrų poveikį (per kitataučius vaikus, lankančius darželį bei suaugusiuosius)
- Patiria, kad suaugusieji yra kūrybiški, geba vaizduoti, dalyvauti, veikti kartu su vaiku
- Susitinka su menininkais (dailininkais, aktorais, šokėjais, liaudies menininkais...) ar meno pedagogais ir kartu su jais kažką veikia, gamina, vaizduoja
- Patiria, kad jo kūryba, asmeniniai pasiekimai, gaminiai, vaizdavimai, inscenizavimai yra labai vertinami
- Patiria, kad paveikslai, meno kūriniai, objektai turi prasmę, reikšmę ir neša kažkokią informaciją
- Patiria, kad kitose kultūrose ar kitiems žmonėms tie patys kūriniai ar objektai gali turėti kitą prasmę.

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Kas vaikui daro įspūdį?

- Kokias spalvas mėgsta vaikas: ant savęs, pas kitus? kokias spalvas mėgsta gamtoje, patalpose, paveiksluose, simbolių kortelėse (vardų kortelėse ar paveikslėliuose rūbinėse, prausykloje...)?
- Ar pastebi vaikas šviesos, apšvietimo pokyčius patalpose, lauke? kokia šviesa jam priimtina, kokia ne?
- Ar skiria vaikas įvairias šviesos spalvas: šiltą šviesą, akinančią šviesą, prietamą, šešėlius, tamsą?
- kokias medžiagų paviršiaus savybes nustato vaikas: lygus, slidus, šiurkštus, kietas, minkštas, elastingas...?
- Kokios figūros, formos ir spalvos domina vaiką: minkštos ar kietos, apvalios ar kampuotos, natūralios ar dirbtinės, harmoningos ar provokuojančios figūros, spalvos ir formos?

Kokia veikla vaikui mieliausia?

- Ar vaikas mielai dirba rankų darbus?
- Ar mielai stato ir konstruoja?
- Su kokia statybine medžiaga vaikas mieliau dirba: moliu, plastilinu, vašku, medžiu, žieve, gilėmis, kaštonais, viela, akmenukais, audiniais, vilna, popieriumi, kartonu...?
- Kas labiausiai vaikui patinka: kirpti, plėšyti, drožinėti, pjauti pjūklą, lupti, lukštenti?
- Kokios rūšies spalvos vaikui labiausiai patinka: pieštukai, kreidelės, anglis, vandeniniai dažai, plakatiniai dažai, rašalas, tušas, guašas, pirštų dažai?
- Su kokiais įrankiais vaikas mieliausiai dirba: lazdelėmis, teptuku, plunksnomis, žirkklėmis, pjūkleliu, peiliu, gražtu, plaktuku, siuvimo priemonėm...?
- Vaikas piešia, braižo, tapo ar keverzoja? ar mieliau piešia sėdėdamas, gulėdamas ar stovėdamas?
- Ar vaiko patirti įspūdžiai tiesiogiai susiję su jo kūrybine veikla?
- Ar vaikas žino skirtumą tarp plėšymo ir kirpimo, lankstymo ir glamžymo, sulankstyto ir išlankstyto? Ką iš šių veiklų vaikas atlieka mieliausiai?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Suvokia savo pojūčius, patiriamus iš gamtos ir meno: mėgautis nustebimu.
- Suvokia savo išraiškos galimybes: aš galiu piešti/ tapyti/ aplikuoti / formuoti.
- Ugdosi pasitikėjimą dirbdamas su įvairiomis medžiagomis.
- Skirtingas spalvas ir formas renkasi priklausomai nuo savo emocijų.
- Brangina savo kūrinius.
- Atranda savo mylimas spalvas ir jas įvardija.

Socialinė kompetencija

- Vertina kitų vaikų ir suaugusiųjų kūrinius, darbus, gaminius.
- Sužino ir išbando praktikoje daugybę įvairių apipavidalinimo, aplinkos kūrimo būdų.

Pažinimo kompetencija

- Susipažįsta su įvairiomis medžiagomis ir jų panaudojimo būdais.
- Sužino skirtumus taro minkšto – kieto, šiurkštaus – lygaus, nelankstaus – lankstaus, tiršto – skysto, pūrusio – sustingusio ir t.t.
- Susipažįsta su įvairiausiomis spalvomis ir atspalviais.
- Geba kirpti, jei užduotis reikalauja – drožinėti, atgnybti vielą su žnyplėmis.
- Įgyja patirties dirbdamas su medžiu, sužino medžio savybes.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Įgyja patirties dirbdamas su įvairiomis medžiagomis ir geba ją perkelti į naują užduotį.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Įrengia atelžė ar patalpos dalį, skirtą dirbti su dažais, spalvomis ar kita vaizduojamąja medžiaga
- Kasdien numato laiką vaizduojamajai veiklai ir užtikrina šios veiklos nenutrūkstamumą, stebi vaikų veiklą ir fiksuoja
- Įtraukia į darbą meno pedagogus ir menininkus.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:
(Žiūrėti sk. „Aplinkos kūrimas“).

Projektinis darbas, pvz.:

- Pažintis su žeme, ugnimi, vandeniu, oru
- ankstyvojo amžiaus vaikams - pirma patirtis su viena kokia nors medžiaga, pvz. intensyvus tapymas viena spalva
- Palieka rankų ir kojų pėdsakus, antspaudus
- Šviesos stebėjimas ir patalpų apšvietimo bandymai
- Tapymas įvairiais teptukais, pagaliukais, abiem rankom, ant molbertų ir stalų
- Temų nagrinėjimas, vaizdavimas, pvz. portretų kūrimas, savo veido išraško vaizdavimas (liūdnas, linksmas, piktas, laimingas)
- Inscenizuoja mažus teatrinius kūrinius su vaikais ir suaugusiais.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Įvairių rūšių popierius ir spalvos (vandeniniai dažai, aliejiniai dažai, pastelė, guašas...)
- Kartonas, vaškas, lipdymo medžiagos
- molbertai, darbo stalai, apšviestos darbo vietos, veidrodiniai paviršiai
- Nuolat renkamos ir siūlomoms įvairios natūralios medžiagos (kriauklelės, džiovinti vaisiai, žievelės...)
- Vaikų surinkti „lobiai“ (perlai, karoliukai, blizgūs akmenukai, plunksnelės...) laikomi dėžutėse, eksponuojami
- Sukuriamos eksponavimo erdvės: sienų paviršiai, paveikslų rėmai, vitrinos
- Kompiuteris, skaitmeninis fotoaparatas, videokamera.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaiko savijauta vaikų bendruomenėje

- Kokie vaikai ką mieliau veikia: stato, piešia, lipdo?
- Su kokiomis medžiagomis kurie vaikai mieliau dirba: su medžiu, su plastinėmis medžiagomis, su metalu, su popieriumi, kartonu?
- Kokia apdirbimo patirtis domina vaikus: formuoti ir performuoti, sujungti, išardyti...?
- Ar vaikai įpratę dirbti kartu prie bendro produkto?
- Kokiems pavyzdžiams vaikai teikia pirmenybę? Kas jiems gražu, kas juo gąsdina, kas patraukia, kas atstumia?
- Ar geba vaikai atrasti save, panašius į save (Išvaizdos prasme) darželyje naudojamose paveikslėlių knygosė , paveiksluose, nuotraukose?
- Ar naudojamose knygosė ir paveikslėliuose sutinkami įvairių rasių, skirtingos odos spalvos, išvaizdos, turintys negalią žmonės?

Veiklos galimybės vaikų darželyje

- Kokias veiklos galimybes suteikia aplinka, patalpos, turimas laikas?
- Kaip dažnai ir kokioje aplinkoje vaikai gali tobulinti savo gebėjimus, kuriems jie teikia pirmenybę?
- Ar priimami į darželį šeimų kultūros elementai iš namų (paveikslai, namų daiktai)?
- Ar grupė turi savo logo, kuriame atsispindi vaikų grupės ir jų šeimų bendrumai? Kaip tai apibrėžta?

Šeimos situacija

- Ką vaikai mėgsta savo namuose ir ko jie pasigenda vaikų darželyje?
- Gal būt yra šeimose „lobių“, kurie galėtų būti panaudoti darželyje? Ypatingi daiktai, papuošalai, paveikslai, knygos?
- Ar yra šeimose menininkų, amatininkų, meistrų? Kaip jie galėtų būti įtraukti į darželio veiklą?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Žino kitų vaikų kūrinius ir įvertina: „Taip pieši tu, o šitaip aš“.
- Susipažįsta su kitų šeimų aplinka: o kaip atrodo pas jus?

Socialinė kompetencija

- Supranta kitų žmonių išraiškos formas.
- Vertina kitų gaminius, darbus, kūrinius.
- Geba komunikuoti su kitais vaikais apie dirbinius ir veiklą.
- Keičiasi su kitais vertinimais „gražu“ arba „negražu“: kas patinka kitiems, kas jiems tinka?

Pažinimo kompetencija

- Žino apipavidalinimo technikas ir jas panaudoja
- Žino platų spalvų, dažų, medžiagų repertuarą ir jų panaudojimo galimybes
- Įgyja ekologines žinias; kokios medžiagos yra kenksmingos? Žino apie saugumo priemones ir geba jų imtis
- Įrankius naudoja pagal paskirtį
- Žino kultūrinius skirtumus

Mokymosi mokyti kompetencija

- Geba kaupti savo rinkinius, dokumentuoti
- Žino, kad yra įvairios dokumentavimo formos: fotonuotraukos, garso įrašai, filmai, knygos ir t.t.
- Turi eksperimentavimo patirties
- Įvertina riziką
- Kompiuteriu geba naudotis kaip meninio apipavidalinimo priemone

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Pristato skirtingų kultūrų vaikų ir jų šeimų įdomius kasdienybės daiktus
- Stebi aplinkoje šviesos ir apšvietimo pokyčius: lygina dienos ir dirbtinę šviesą, šešėlių žaismą, žaidžia šešėlių žaidimus
- Bendrai apipavidalina parodas, ekspozicijas
- Numato laiką meno kūrinių apžiūrėjimui, susipažinimui (knygos, parodos muziejuose).

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Visų rūšių statybinė medžiaga (taip pat ir metalai, magnetai)
- Įvairių rūšių jungimo medžiagos: klijai, lipnios juostos, lipdukai, sąvaržėlės, varžtai, plaktukai, vinys, sąsagos..
- Šviesos ir manipuliacijos priemonės: užtamsinimai, stiklai, kaleidoskopai, prizmės, spalvotos folijos, kameros...

Projektinis darbas, pvz.:

- Eksperimentai su vandeniu, šviesa, šešėliais ir jų dokumentavimas
- Susipažinimas su įvairiai menininkais ir jų kūriniais: žinomi menininkai dabar ir praeityje
- Susikoncentruoti į raišką, apipavidalinimą, aplinkos kūrimą, pvz.: natūralūs kraštovaizdžiai, judėjimo formos, žmogaus sukurta aplinka (architektūra), žmogus ir jo aplinka
- Kuria kartu skulptūras iš įvairių medžiagų.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Pasirūpina knygomis apie menininkus ir jų kūrinius
- Paruošia naudojimui prizmes, kaleidoskopus
- Eksponuoja paveikslus ir skulptūras (vaikų bei žinomų menininkų reprodukcijas, kopijas).

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Susidūrimas su ankstesniais laikais ir kitomis kultūromis

- Kokius ankstesnių laikų pėdsakus galima pastebėti darželio aplinkoje, mieste, rajone, : gatvės grindinys, žibintai, aikštės, namų įėjimai, parkai, sodai, paminklai...
- Kokios meno formos egzistuoja artimiausioje aplinkoje: statybos menas, moderni/postmoderni architektūra, grafiti, plakatai, reklama, šviesos instaliacijos, gatvės menas...?
- Ką galima atrasti savo ir kitose miesto dalyse: miesto istorija, kitų kultūrų pėdsakai, kitų religijų šventyklos, architektūros paminklai...?
- Kiek vaikas ir jo tėveliai domisi menu, architektūra, kiek yra susidūrę kelionių į kitus miestus ar šalis metu?

Menininkai ir jų kūriniai

- Ar artimiausioje aplinkoje dirba menininkai? Ar yra tėvų, kasdien susijusių su menu? kokius menininkus ar meno pedagogus galima pasikviesti, kartu dirbti ar paprašyti ką nors parodyti?
- Kokius muziejus galima aplankyti, kur galima sužinoti apie ankstesnių laikų žmonių fantazijas?
- Ar vaikai, tėvai, auklėtojos žino kitoki meną („pamišusį“) – meną kaip priešpriešą vyraujančiai nuomonei: karikatūras, grafiti, alternatyvųjį kiną, vaikų kiną...?

Projektų tematika

- Kaip atrodo pirmieji žmonių piešiniai (hieroglifai, piešiniai olose, piešiniai anglimi)?
- Kokias medžiagas žmonės anksčiau naudojo piešimui/ rašymui/ tapymui/ skulptūroms/ pastatams? Ar galima šiandien statyti iš molio, rašyti ant lentelių?
- Kokias medžiagas naudoja žmonės šiandien kitose šalyse? Kaip žmonės nudažo savo rūbus? Kokios spalvos ir dažai naudojami kitur? Kaip galima gauti dažų iš natūralių medžiagų?
- Kokius papuošalus nešioja žmonės pas mus, kitose šalyse, kokius rūbus?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Stiprina dėmesingumą ir pojūčius.
- Natūralią aplinką pažįsta kaip turtingą atradimų, išgyvenimų, potyrių lauką, renka ir rūšiuoja radinius, juo eksponuoja.
- Lavina fantaziją ir ją išreiškia.

Socialinė kompetencija

- Suvokia kitų žmonių išraiškos būdus.
- Kartu su kitais kažką kuria, vaizduoja.
- Dalijasi bendro darbo patirtimi.
- Dirbdamas ir kurdamas atranda dėsningumus, panašumus, skirtumus.

Pažinimo kompetencija

- Pažįsta įvairių epochų ir stilių daiktus.
- Pažįsta kitų kultūrų meno technikas ir vaizduojamąjį meną.
- Diferencijuoja šiuolaikines ir ankstesnių laikų išraiškos formas, būdus: kaip žmonės atrodė seniau ir kaip atrodo šiandien?
- Žino, kad kompiuteriu, be viso kito, galima kurti, piešti, apipavidalinti, rašyti, žaisti...
- Išgauna įvairius efektus su šviesa ir šešėliais.
- Patiria natūralios gamtos ir žmogaus sukurtų parkų bei statinių grožį.

Mokymosi mokyti kompetencija

- Ugdosi istorinį sąmoningumą: žino sąvokas „anksčiau“ ir „dabar“, „šiandien“ ir „ateityje“.
- Planuoja sumanymus, ketinimus, tariasi su kitais susitikti, kuria vizijas.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Pateikia susipažinimui įvairių stilių, kultūrų, epochų kūrinius
- Organizuoja kitų kultūrų ir laikų vaikų parodas
- Numato laiką kūrinių apžiūrėjimui (knygų, parodų, muziejų...), pasižymi vaikų pastabas ar užfiksuoja juostoje, kasetėje
- Renka radinius, rūšiuoja juos ir eksponuoja
- Kartu su vaikais apipavidalina aplinką.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.: (Žiūrėti sk. „Aplinkos kūrimas“).

Projektinis darbas, pvz.:

- Piešia pasaulio vaikus, atsikrato stereotipų
- Atlieka eksperimentus su šviesa ir šešėliais, juos dokumentuoja
- Kuria mozaiką: kas yra mozaika, kaip ji atsiranda?
- Foto medžioklė artimiausioje aplinkoje: fotografuojame bažnyčių, namų langus
- Atrandame skirtingų epochų pastatus
- naudojame ankstesnių laikus kasdieninės apyvokos daiktus
- Pasikviečiame menininkų ir su jais dirbame: kuriame spektaklį, scenos pasirodymą
- Lyginame senovines ir šiuolaikines fotografijas, kompiuterinius paveikslus, nupieštus paveikslus, atspausdintus paveikslus.

Aplinkos kūrimas., pvz.:

- Knygos apie meną ir menininkus
- priemonės, medžiaga statymui ir formavimui
- Įžymių statinių nuotraukos (pvz., dangoraižių, bažnyčių, mečečių bokštai..)
- Fotokameros ir kompiuteris.

3.6. MUZIKA

„Kiekvieno sieloje yra kertelių, kurias apšviesti gali tik muzika“ /Zoltan Kodaly/

Daugeliui vaikų ir suaugusiųjų muzika yra turtingų pojūčių ir didelio malonumo šaltinis. Kiekvienas žmogus jau gimsta su ritmo patirtimi - mamos širdies ritmu, ir su muzikiniu instrumentu – balsu. Būtent dėl šios patirties vėliau mes skiriame melodiją, ritmą, tono aukštį, skambesio spalvą. Vaikai mokosi muzikos beveik intuityviai ir su tuo susijęs ir mokymasis kalbėti.

Vos užsimezgusi gyvybė jautriai reaguoja ne tik į mamos nuotaiką, bet ir į aplinkos veiksnius, muzikos garsus. Ankstyvasis muzikinis ugdymas - tai sąvoka, gerai žinoma Japonijoje, Rusijoje, Amerikoje ir kitose šalyse. Besilaukiančios mamos kviečiamos į užsiėmimus, kur mokomos groti nesudėtingais muzikos instrumentais. Taip muzikiniu garsu veikiamos dar negimusio kūdikio galvos smegenų ląstelės, kurios šiam poveikiui yra ypač imlios iki 3 metų.

Muzika yra specifinė ugdymo turinio disciplina. Jos savitumą galima apibrėžti keletu momentų. Visų pirma, muzikos menas - išskirtinai žmogaus kūrybos rezultatas, kuris natūraliai gamtoje neegzistuoja, kurio priemonės taip pat žmogaus sukurtos. Gimtosios kalbos ar matematikos simbolių sutinkame kasdieniame gyvenime, o muzikos raštas pažįstamas, naudojamas tik tam tikslui skirtose aplinkose. Antra, muzika neturi jokios akivaizdžiai išvelgiamos praktinės naudos. Gyvybiniams žmogaus poreikiams patenkinti yra svarbios įvairių disciplinų žinios bei gebėjimai (pvz., gimtoji kalba – bendrauti, perteikti savo mintis; matematika – planuoti laiką, išlaidas ir pan.), o muzika jokios praktinės reikšmės neturi arba ji yra itin maža. Šie ir kiti faktoriai tarytum įpareigoja pedagogus muzikos pamokose koncentruotis į muzikinį ugdymą, „negaištant“ laiko nemuzikiniams ugdymo tikslams.

Kita vertus, muzikinė veikla kaip reta tinkama sritis integruoti į bendrąjį ugdymo kontekstą. Jau tapo įprasta ikimokyklinėse ugdymo įstaigose bei pradžios mokyklose pažymėti kalendorines, organizuoti įvairias mokyklines šventes bei klasės popietes, dalyvauti mokyklos ar miesto projektuose. Integralumas – esminis tokių renginių bruožas. Nei vienas iš jų neįsivaizduojamas be vaikų muzikinių pasirodymų. Pastarieji glaudžiai siejami su bendra renginio idėja, kur sujungiamos įvairių sričių žinios bei gebėjimai. Ši patirtis galėtų būti pavyzdžiu, kaip muzikinė veikla gali tapti vienais atvejais papildančia, kitais - ugdymo procesą integruojančia sritimi. Tad kitas žingsnis – įprastą muzikinę veiklą „pamatyti“ ne tik muzikos mokytojo, bet kompetencijų ugdytojo akimis.

Pateiksime nesudėtingo muzikinio didaktinio žadinimo pavyzdį, kurio metu kiekvienas vaikas: 1) duoda ranką draugui ir dainuoja savo vardą („Mano vardas Jonas“); 2) pasisuka į kitoje pusėje sėdintį ir dainuodamas klausia jo vardo („Koks Tavo vardas?“). Tokiu būdu atsakoma klaususiam, o klausama jau kito asmens. Rezultatas – muzikinė klausimų ir atsakymų grandinė „apkeliauja“ visą grupę. Tada 3) mokytojas dainuodamas sveikinasi su kiekvienu vaiku („Sveikas, Pauliau“, „Sveika, Martyna“ ir t.t.), o vaikai kartoja mokytojo padainuotą pasveikinimą kiekvienam vaikui, o 4) vaikas, su kuriuo sveikinasi mokytojas, o po to ir visa grupė, atsistoja ir nusilenkia. Galimi ir žaidimo variantai: 1) mokytojas sveikinasi su vaikais tardamas vieno vardą, o žiūrėdamas į kitą. Šiuo atveju vaikai turi ne tik sekti mokytojo žvilgsnį, bet ir klausyti tariamą vardą; 2) Prašoma, kad vaikai, su kuriais sveikinamasi, nusilenktų labai gražiai arba kaip nors įdomiai, arba judesiu išreikštų savo charakterio ar būdo bruožus ir pan.

Tikslai, kurių galima siekti šiuo žaidimu:

- *Muzikiniai:* įtvirtinti melodines intonacijas, ugdyti ritmo bei tempo pojūtį, patikrinti vaikų intonacinės bei ritminės klausos gebėjimus ir kt.
- *Socialiniai:* mokyti mandagiai pasisveikinti paduodant ranką, būti kantriam ir dėmesingam išklausant visų draugų pasirodymus, būti tolerantiškam turintiems mažesnius muzikinius gebėjimus
- *Komunikaciniai:* aiškiai bei suprantamai padainuoti savo vardą ir paklausti kito, judesiu perteikti savo charakterį ir kt.
- *Kūrybiniai:* pačiam sukurti vardą apdainuojančią melodiją ar charakterį išreiškiantį judesį, mokyti estetiškai pristatyti savo kūrybos rezultatus ir t.t.

Keliamų tikslų sąrašą būtų galima tęsti. Mūsų tikslas parodyti, jog net ir tokiame nesudėtingame žaidime muzikiniai tikslai susipina su nemuzikiniais. Todėl ir kompetencijų ugdymas nėra papildoma, o tik specialiuosius muzikinius tikslus papildanti muzikinio ugdymo dalis.

Kompetencijos ir muzikinė veikla

Muzika yra nuo seno neatskiriama tiek švenčių, tiek ir kasdienio žmonių gyvenimo dalis.

Kas bent kartą yra dalyvavęs Dainų šventėje, dainavęs kartu su tūkstantinėmis miniomis įvairių renginių metu arba kartu su draugais muzikavęs kamerinėje aplinkoje, niekada nepamirš dainavimo su kitais metu išgyvento bendrumo, vienybės jausmo. Galimybė jaustis bendruomenės nariu, išgyventi skirtingus žmones vienijančias emocijas - išskirtinis muzikos meno poveikimo bruožas.

Muzikinė kalba yra visiems suprantama ir turtinga išraiškos priemonė. Jau ikimokyklinio amžiaus vaikai geba taikliai nusakyti muzikos nuotaiką, charakterį. Kita vertus, neverbalinius komunikacinius simbolius, aktualius ir muzikinėje veikloje, naudoja visi žmonės. Tai gestai, veido mimika, kūno judesiai. Jei juos papildysime dar muzikinėmis išraiškos priemonėmis (garso intensyvumu, atlikimo tempu, artikuliacija, tembru ir kt.) turėsime itin daug galimybių perteikti savo mintis, idėjas, jausmus.

Su muzikos pagalba galime pažinti istorinius laikmečius, pavienes asmenybes, įvairias kultūras, reikšmingus įvykius ir pan. Visa ši informacija aktuali ne tik sudominant muzika, bet ir ją suvokiant kaip žmonijos kultūrinio paveldo dalį bei gyvenimo būdo liudininkę.

Muzikos pasaulis - išskirtinai žmogaus kūrybinės veiklos sritis, kuri dėl savo specifikos dažnai suprantama kaip paslaptina, sunkiai suvokiama. Tai nėra teisingas požiūris. Retas vaikas ateityje savo gyvenimą susies su muzikine veikla, tačiau siekis suprasti kitų žmonių muzikinę kūrybą, pačiam išbandyti muzikinės kūrybos galimybes - tikslai, kurie gali būti realizuoti jau darželyje.

Kur kas svarbiau mokyti vaikus kūrybos principų, padėti suprasti, jog su garsų pagalba galime išreikšti savo mintis, idėjas, jausmus. Net ir labai maži vaikai gali suvokti, jog muzika išreikiama tai, kas sunkiai nusakoma žodžiais: liūdesys, džiaugsmas, nuostaba, pasididžiavimas. Tai muzikos meno galia, kurią patirti galima pasinaudojant minimaliomis priemonėmis, turint net ir labai nedidelį muzikinių žinių bagažą. Pedagogas ragina: su medinių lazdelių ir akmenukų išgaunamų garsų pagalba „papasakokite“ apie savo rytą ir aš suprasiu, koks jis buvo: skubotas ar ramus, žvalus ar mieguistas ir t.t. Pagrindinis tokių kūrybinių ieškojimų tikslas - mokyti vaikus suprasti muzikinės kūrybos paslaptis, kelti ir įgyvendinti savo idėjas muzikos išraiškos priemonėmis, mąstyti ir veikti taip, kaip tai daro kompozitoriai.

Muzika daro didžiulį poveikį emocinei žmogaus savijautai. Tačiau norėtusi akcentuoti dvi su sveikos gyvensenos kompetencija ir muzika susijusias problemas: balso saugojimą ir akustinę aplinkos higieną.

Medikai pastebi, jog pastaruoju metu ypač padaugėjo vaikų, sergančių įvairiomis balso stygų ligomis. Dažnai sutinkame vaikų, kurie nuolat prikimę, kalba „švokščiančiu“ balsu. Pasitaiko, jog tai įgimtos balso stygų ligos. Tačiau dažniausiai jos įgyjamos nesaugant savo kalbos aparato. Vaikų mokymas kalbėti tinkamu garsu - vienas iš reikšmingiausių sveiko balso saugojimo būdų, betarpiškai susijusių ir su akustine higiena.

Svarbu kurti kultūringą akustinę aplinką ne tik darželyje, bet ir namuose. Daugelis yra susidūrę su pernelyg garsiai skambančia muzika kaimynų bute, kavinėje, autobuse ar traukinyje, gretima stoviniame ar važiuojančiame automobilyje. Medikai teigia, jog erzinantys garsai gali sukelti rimtų sveikatos sutrikimų. Deja, patiems klausant muzikos apie tai dažnai pamirštama.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai dar tik žengia pirmuosius žingsnius muzikos pažinimo link. Svarbu suprasti, kad atrasti visas muzikos meno paslaptis retai kam pavyksta. Kur kas svarbesnis pats pažinimo kelias. Jis bus prasmingesnis, jei vaikai įpras savo gyvenimą praturtinti muzika, žinos, kur ir kaip ieškoti muzikos paslapčių. Jei muzikos mokymąsi papildys savarankiškos pastangos atverti turtingą muzikos pasaulį, jei muzika taps vaikų gyvenimo dalimi, tuomet, tikėtina, bus padarytas poveikis ir visoms šiuolaikiniam žmogui būtinoms kompetencijoms.

Muzikinis ugdymas ankstyvojoje vaikystėje yra be galo svarbus: muzika ne tik lavina vaikų klausos subtilumą, padeda įvaldyti balsą ar instrumentą, bet ir daro įtaką vaiko sielai: skatina vaiko inteligenciją, vidinę kultūrą ir santūrumą. Įrodyta, kad bendras muzikavimas grupėje teigiamai veikia socialinius grupės santykius ir formuoja pozityvų savęs vertinimą.

Būtent todėl muzikinė pasiūla labai svarbi lopšelyje ir darželyje, nes kalbama apie vaikų pojūčių ir išraiškos galimybių plėtojimą. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas vaikų dainavimui - grupėje ar pavieniui. Auklėtojos turėtų dainuoti kartu su vaikais, net jei jos mano, kad neturi tam gabumų

ar balso. Ne tik balsas gali būti puikiu instrumentu, bet ir visas kūnas. Per ilgesnį laiką turi būti nuodugniai ištyrinėti atskiri nesudėtingi instrumentai, kad būtų galima patirti įvairius garsus ir, žinoma, tylą. Grojimas paprastais instrumentais, net jei jis nėra puikus, skatina vaikų norą muzikuoti ir per muziką išreikšti save.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Suvokia savo kūną kaip skambantį instrumentą: kūną ir balsą; pažįsta jo skambesius išbando išraiškos galimybes
- Savo balsą panaudoja kaip emocijų išraiškos priemonę
- Sąmoningai suvokia tylą
- Gali savo emocinę būklę muzikaliai perteikti kitiems
- Reaguoja, praneša, jei yra per garsiai, per tyliai
- Skiria, diferencijuoja: aukštas, žemas, tylus/garsus, lėtas/greitas
- Turi supratimą apie savo balsą, dainuoja
- Gali produkuoti garsus
- Suvokia savo raiškos galimybes
- Moka dainelių (tekstą, melodiją) ir geba padainuoti
- Suvokia savo muzikinius pomėgius ir poveikį savo jausmams
- Pažįsta kitus iš balso: klausosi kitų
- Bendrai muzikuoja su kitais
- Domisi, kaip kiti dainuoja? Kaip skamba jų kūnai?
- Atpažįsta, jaučia kitų nuotaikas iš balso
- Suvokia kitų vaikų muzikines raiškos formas
- Žino, kad dainavimas ir kalbėjimas skiriasi
- Skiria aukštus ir žemus garsus iš klausos
- Suvokia, kad yra skirtingos muzikinės kultūros
- Turi patirties su įvairiais instrumentais ir iš jų išgaunamais skambesiais
- Žino balso garsumo pakeitimo (sustiprinimo, sumažinimo) metodus ir technikas
- Pasirenka mėgstamą muziką ar dainelę pagal savo nuotaiką
- Pajaučia akustikos kokybę ir poveikį: kas man priimtina, malonu, kas gąsdina? Kuo skiriasi garsus juokas nuo trenksmo?
- Suvokia savo muzikines raiškos galimybes lyginant su kitais vaikais grupėje
- Jaučia triukšmo poveikį, suvokia tylos poreikį
- Geba sąmoningai su kitais muzikuoti, klausytis kitų muzikavimo, laikytis bendro susitarimo
- Skiria garsus iš klausos
- Nustato garso šaltinį
- Skiria garsų stiprumą
- Suvokia, kad muzika yra komunikavimo priemonė.

Reikalavimai auklėtojų veiksena

- Kasdien šoka ir dainuoja su vaikais
- Moko dainelių su tekstais
- Sukuria tylos kampelius grupėje ir numato specialų tylos laiką grupėje
- Nuolat papildo sąmoningą vaikų patirtį: kaip skamba liūdnos, linksmos dainos? Kaip skamba kitų balsai, kai jie liūdni, laimingi, pikti...?
- Panaudoja kuo įvairesnius muzikos instrumentus, dainuoja viso pasaulio vaikų daineles, klauso įvairių šalių, laikų, epochų muziką
- Dainavimu palydi kasdieninius priežiūros veiksmus, pvz.: vaikų rengimą
- Sukuria sąmoningos tylos momentus
- Numato laiką ir vietą vaikų ritmavimui savo kūnu, pvz.: spragsėjimui, ritmo mušimui, trepsėjimui, plojimui, būgnijimui
- Įgytą patirtį pakartoja palydint muzika
- Aptaria su vaikais kaip skamba muzika liūdnose ir linksmose situacijose? Kaip skamba mano balsas, kai aš laimingas, liūdnas ar įsiutęs? Sujungia muziką su pantomima, panaudoja gestus ir mimiką.

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Garsų girdėjimo patirtis (šlamesiai, garsai, tonai, skambesiai)

- Ar vaikas reiškiasi garsiai ar tyliai – kokiose situacijose?
- Kokius užesius, garsus, vaikas mielai/sąmoningai išgauna savo kūnu? Su kokiomis kūno dalimis tai daro: balsu, rankomis, pėdomis, nosimi, pilvu...?
- Kaip vaikas panaudoja balsą kaip savo emocijų išraiškos priemonę? Kaip moduliuoja savo balsą, kai yra liūdnas/laimingas/susierzinęs/piktas?
- Kaip reaguoja vaikas į balso aukštį, tembrą, kai kalba kiti: suaugusieji, vaikai?
- Kokie garsai, triukšmai supa vaiką kasdien: bute, darželyje, pakeliui, apylinkėje? Kokius garsus vaikus mėgsta, kokius priima, kokie jį gąsdina ar sukelia baimę?
- Ar vaikas mėgaujasi tyla? Ar ieško ramių zonų be triukšmo? Ar jam patrauklesnės triukšmingos, gyvos situacijos? Ar jis pats mielai triukšmauja?
- Ar vaikas atkreipia dėmesį į natūralios aplinkos garsus: paukščių čiulbėjimą, šunų lojimą, lapų šlamesį, vėjo ošimą, vandens šniokštimą...?
- Kokiems muzikos ritmams ir melodijoms vaikas teikia pirmenybę? Kokias dainas mėgsta ir kokią reikšmę teikia skambėjimo spalvai, balsui, instrumentais išgaunamiems garsams, ritmui, tekstui?
- Ar vaikas mėgsta judėti pagal muziką ir ritmą?

Kūrybinė muzikinė patirtis

- Ar mielai dainuoja ir niūniuoja, kai žaidžia ar juda?
- Ar mėgsta girdėti muziką ir ritmą?
- Ar bando kurti savo melodijas ar ritmus?
- Ar teikia pirmenybę kokiam nors muzikinei krypti? Ar teikia pirmenybę kokiam nors muzikinei krypti? Ar teikia pirmenybę kokiam nors muzikinei krypti?
- Kaip reaguoja į tempo, ritmo, garso stiprumo pasikeitimus?
- Ar bando pakartoti ritmą, jį išlaikyti?
- Ar vaikui įdomu ir teikia džiaugsmo pačiam išbandyti įvairius muzikinius instrumentus?
- Ar mėgsta eksperimentuoti su įvairiais tonais, garsais, vibracijomis, panaudodamas įvairias medžiagas/savo kūną kaip instrumentus?
- Kokiems garsams, tonams vaikas teikia pirmenybę: trumpiems, ilgiems, tyliems, garsiems, aukštiems, žemiems, kietiems, minkštiems, vienodiems, besikeičiantiems...?
- Ar mielai dainuoja su kitais? Kaip elgiasi tuo metu: nedrąsiai, santūriai, tyliai ar vedančiai ir garsiai?
- Ar vaikas mielai pasirodo, deklamuoja ar mieliau klausosi?

Muzikinė patirtis šeimoje ir darželyje

- Kokią muzikinę patirtį vaikas įgyja šeimoje: muzika iš radijo, CD, kasetų ar televizoriaus, kaip pagrindinio vaiko veiklos palydovo? Muzikos produktai iš kompiuterio, muzika kaip pagrindas šokiui, judesiui, žaidimui?
- Ar šeimoje dainuojama/ ar kas nors šeimoje, kaimynystėje, tarp giminių, draugų, su kuriais bendraujama, groja kokiu nors muzikos instrumentu?
- Kurias iš išvardytų muzikinių patirčių vaikas gali įgyti darželyje, kokias ypatingas muzikinės patirties galimybes jam atveria darželis?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Suvokia savo kūną kaip skambantį instrumentą: kūną ir balsą; pažįsta jo skambesius išbando raiškos galimybes.
- Savo balsą panaudoja kaip emocijų išraiškos priemonę; sąmoningai suvokia tylą.
- Žino/geba išsiaiškinti, koks instrumentas patinka, teikia daugiausiai džiaugsmo.
- Žino/geba išsiaiškinti, kokia daina patinka labiausiai.

Socialinė kompetencija

- Gali savo emocinę būklę muzikaliai perteikti kitiems.
- Reaguoja, praneša, jei yra per garsiai, per tyliai.

Pažinimo kompetencija

- Geba skirti, diferencijuoti: aukštas/žemas, tylus/garsus, lėtas/greitas.
- Turi supratimą apie savo balsą, dainuoja tyliai/garsiai, vienas/kartu.
- Moka kelias daineles (tekstą, melodiją).
- Turi žinių apie kai kuriuos skirtingus instrumentus ir skambančius daiktus, garsiai/tyliai, greitai/lėtai.
- Vieną instrumentą pažįsta išsamiau ir moka panaudoti; žino kokį neįprastą kitos kultūros instrumentą: ragą, dūdmaišį, arfą ar kt.
- Pats pagamina instrumentą (tarškalą, tambūriną).
- Gali pats produkuoti garsus.
- Žino įrašymo prietaisus ir gali jais pasinaudoti.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Suvokia savo raiškos galimybes.
- Žino kitų raiškos būdus ir juos supranta.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Daina palydi kasdieninius priežiūros veiksmus, pvz.: vaikų rengimą ar kt.
- Sukuria sąmoningos tylos momentus
- Numato laiką ir vietą ritmavimui savo kūnu, pvz.: spragsėjimui, ritmo mušimui, trepsėjimui, plojimui, būgnijimui
- Įgytą patirtį pakartoja palydint muzika
- Kaip skamba muzika liūdnose ir linksmoste situacijose? Kaip skamba mano balsas, kai aš laimingas, liūdnas ar įsiutęs?
- Sujungia muziką su pantomima, panaudoja gestus ir mimiką.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Paprasti instrumentai, kaip būgneliai, varpeliai, tarškalai, metalofonai, cimbolai, ksilofonai, kuriuos vaikai gali nuolat naudoti
- Susipažįsta su koncertiniais instrumentais, pvz.: smuiku, klarnetu.

Projektinis darbas, pvz.:

- Pavaizduoja dienos ritmą akustiniais ritmais/apipavidalina dienos ritmą akustiškai
- Pasikartojančias per dieną veiklas pavaizduoja garsais: pabudimą, prausimąsi, ėjimą į tualetą, dantų valymą, kelią į darželį, pusryčiavimą...
- Kaip skamba mano žingsniai, kai esu žvalus, kai esu pavargęs?
- Kokie garsai darželyje man yra priimtini, malonūs, kokie man trukdo? Kada ir kur man yra per triukšminga?
- Kada aš mėgstu klausytis muzikos, ją kurti? Kokia muzika veikia mano nuotaiką, kai esu laimingas, pavargęs, liūdnas, įsiutęs? Kokius garsus gali skleisti mano kūnas: balsas, kvėpavimas, pilvo gurgimas, čiaudėjimas, judėjimo šlamesiai – kas tuo metu vyksta mano kūne ir anapus kūno?
- Judėjimu išgauna vėją ir garsus.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Numato vietas triukšmingam šėlimui, šokiui, tyliam buvimui
- Paruošia naudojimui paprastus instrumentus: cimbolus, būgnelius, varpelius, fleitas, tarškalus
- Tam tikram projektui pasiskolina koncertinius instrumentus, įtraukia tėvus
- Išsiaiškina, kas iš tėvų, kitų asmenų groja koku nors instrumentu ir gali tai daryti kartu su vaikais?
- Dainelių knygos, CD, kasetės, knygos apie muziką.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaikų grupė ir šeima

- Kokią skirtingą muzikinę patirtį vaikai atsineša į įstaigą?
- Kokios muzikos vaikai klausosi namų aplinkoje?
- Kuo panaši ir kuo skirtinga atskirų vaikų muzikinė patirtis? Kas dominuojanti grupėje? Ar yra mažuma?
- Ar vaikai bei jų tėvai atneša kasečių ar CD iš namų?
- Ar namuose dainuojama/ šokama/ muzikuojama? Kasdien ar ypatingomis progomis?
- Ar kas nors namie groja muzikiniu instrumentu?
- Ar galima pasikviesti muzikantus iš šeimos, kad jie pagrotų vaikams?

Darželio kultūra

- Ar darželyje vaikams suteikiama įvairi muzikinė patirtis: kokią reikšmę, vertę auklėtojos teikia skirtingoms muzikinėms tradicijoms ir pomėgiams?
- Kokios techninės media priemonės naudojamos? Ar vaikai gali jomis naudotis? Ar domisi, kaip tai veikia?
- Ar yra galimybių sąmoningai klausytis skirtingų muzikos rūšių ir kryptių? Kas parenka kūrinį?
- Ar naudojami darželyje muzikiniai ritualai ir tradicijos? Kada jie naudojami: kasdienybėje ar ypatingomis progomis? Kam jie skirti?
- Ar klausomasi dainelių įvairiomis kalbomis? Ar bandoma dainuoti kitomis kalbomis?
- Koks muzikinis auklėtojų pasirengimas? Ar domisi muzika? Kokia muzikos reikšmė jų gyvenime?

Aplinka

- Kokie garsai, ūžesiai, triukšmai supa vaiką jo gyvenamojoje aplinkoje/ kokia dalis tarp to tenka gamtos garsams, eismo triukšmui, tylai? Kaip keičiasi aplinkos triukšmas dienos/metų tėkmėje?
- Ar yra specialūs muzikiniai pasiūlymai vaikams iki šešių metų?
- Ar yra muzikinių ir šokių pjesių pasiūla jaunesniems vaikams?
- Ar vyksta darželyje ankstyvasis muzikinis ugdymas ir kaip jis integruojamas į darželio darbą?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Jaučia akustikos kokybę ir poveikį: kas man priimtina, malonu, kas gąsdina? Kuo skiriasi garsus juokas nuo trenksmo?
- Suvokia savo muzikinius pomėgius ir poveikį savo jausmams.
- Suvokia savo muzikinės raiškos galimybes bendroje grupėje lyginant su kitais vaikais.

Socialinė kompetencija

- Pažįsta kitus iš balso: klausosi kitų.
- Atpažįsta, jaučia kitų nuotaikas iš balso.
- Domisi, kaip kiti dainuoja? Kaip skamba jų kūnai?
- Bendrai muzikuoja – tonais ir muzika išreiškia harmoniją ir disharmoniją.
- Suvokia kitų vaikų muzikinės raiškos formas.

Pažinimo kompetencija

- Žino, kad dainavimas ir kalbėjimas skiriasi.
- Skiria aukštus ir žemus garsus iš klausos.
- Skiria įvairias skambėjimo spalvas: švelnius, griežtus tonus.
- Išlaiko paprastus ritmus.
- Moka lėlių ir teatro muzikinių žaidimų.
- Turi patirties grodamas įvairiais instrumentais ir iš jų išgaunamais skambesiais.
- Moka dainelių ir geba padainuoti.
- Žino apie kitų šalių dainas.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Geba sąmoningai su kitais muzikuoti, klausytis kitų muzikavimo, laikytis bendro susitarimo.
- Suvokia, kad yra skirtingos muzikinės kultūros.
- Žino balso garsumo (pakeitimo padidinimo, sumažinimo) metodus, technikas.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Kasdien pašoka ir padainuoja su vaikais
- Moko dainelių su tekstais
- Sukuria tylos kampelius grupėje ir numato specialų tylos laiką grupėje
- Nuolat papildo sąmoningą vaikų patirtį: kaip skamba liūdnos, linksmos dainos? Kaip skamba kitų balsai, kai jie liūdni, laimingi, pikti...?

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Vaikų naudojimuisi pateikia paprastus instrumentus: būgnelius, varpelius, metalofonus, cimbulus ir kt., kuriuos vaikai gali laisvai naudoti, šalia to, projektams panaudoja ypatingus instrumentus (smuikus, klarnetus).

Projektinis darbas, pvz.:

- Stebi, fiksuoja darželio garsus, triukšmą, daro įrašus: kaip skamba darželio diena nuo ankstauro ryto iki vakaro skirtingose vietose? Iš įrašo nustato, kas vyksta, kada vyksta, kur vyksta?
- „Audžiame garsų kilimėlį – mano diena darželyje“ (panaudoja simbolius: garsiai, tyliai, bendrai, po vieną, greitai, lėtai...)
- Kuria grupės dainą ir atlieka ją savo sukonstruotais instrumentais
- Kada mes šaukiame, kada šnibždame, kada kalbame neaiškiai, kada murmame – ką kiti supranta iš to?
- Kada man lengvai pavyksta grupėje kalbėti aiškiai ir garsiai?
- Kaip kurtieji vaikai jaučia muziką?
- Kaip galima muziką apsaakyti?

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Pastato sceną vidaus ir lauko pasirodymams
- Pasiskolina instrumentų projektams, įtraukia tėvus
- Dainų knygelės ir natų sąsiuviniai
- Kasetiniai grotuvai, skaitmeninė kamera, kompiuteris, mikrofonas, scenos dūmai, įvairi medžiaga, kurią vibruojant išgaunami garsai, įvairūs tonai, vandens vargonai, būgnai, arfiniai instrumentai (kanklės).

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Muzikinė kasdienybė

- Kur vaikai kasdien patiria, išgyvena, sutinka muziką? Automobilyje, parduotuvėse, autobusuose...?
- Kaip ši muzika transliuojama? Originali muzika? Retransliuojama muzika? Kokią muziką vaikas suvokia, kokia žadina jo domėjimąsi? Kokia nepatinka, trukdo jam, jį trikdo?
- Kaip priima ir jaučia muziką vaikai, auklėtojos, kokie bendrumai ir skirtumai tarp vaikų, tarp vaikų ir suaugusiųjų?
- Ar vyksta mikrorajone, mieste išskirtiniai, tradiciniai muzikiniai renginiai: eisenos, paradai, kalėdinės mugės, gatvės šventės...? ar gali juose dalyvauti darželio vaikai?
- Ar gali savo gyvenamojoje aplinkoje vaikai girdėti paukščių balsus, paukščių koncertus? Kada ir kur tiksliai? Nuo ko tai priklauso (ekologinės sąlygos, dienos laikas, metų laikas, oras)? Kokių paukščių balsus pažįsta skiria vaikai. auklėtojos, tėvai?
- Ar yra mieste vietų, kur galima girdėti bičių dūzgimą, varlių kvarkimą, žiogų svirpimą..? Kada ir kur tiksliai? Nuo ko tai priklauso? Ar vaikai, tėvai, auklėtojos yra patyrę tokių muzikinių išgyvenimų išvykose į kitas vietas metu?

Vietos artimoje ir tolimoje aplinkoje, kur galima išgyventi muziką

- Ką siūlo artimiausios muzikos mokyklos? Ar galima iš jų pasiskolinti muzikos instrumentų?
 - Ar gali artimiausiai esančios bažnyčios vargonininkas surengti vaikams vargonų muzikos koncertą?
 - Kokias yra pasikartojančias, tradicines šventes, progas mieste galima išnaudoti vaikų muzikinei patirčiai praplėsti? Tarptautiniai chorų festivaliai, bažnytinės muzikos festivaliai, vasaros muzikiniai festivaliai, miesto gimtadienio koncertai, kalėdiniai ciklai, kiti festivaliai..?
- Ką siūlo vaikams kultūros įstaigos, filharmonija, teatras? Ar renginiai prieinami vaikams? Galbūt galima gauti laisvo įėjimo kortelių? Galbūt galima būtų pasikviesti muzikantų į darželį? Galbūt kai kurie tėvai patys turi ryšių su muzikantais ar pažįsta, kas jų turi, ir gali tarpininkauti bendradarbiaujant?

Praėjusių laikų ir kitų kultūrų muzika

- Kur šiandien galima sužinoti apie ankstesnių epochų muziką: muzikos instrumentų muziejus, katalikų bažnyčia, pravoslavų cerkvė, sinagoga, mečetė..?
- Kur galima išgirsti kitų kultūrų muziką?
- Kur atliekamos senovės liaudies dainos?
- Kokią muzikinę patirtį vaikams gali pasiūlyti muziejai, klubai, ansambliai ir pan.?
- Kokią patirtį gali pasiūlyti vaikams radijo ir televizijos muziejus?

Muzika globalizacijos pasaulyje

- Kaip gali vaikai, auklėtojos suprasti, kaip muzika patenka į radiją, televizorių? Kaip funkcionuoja tiesioginės koncertų transliacijos? Ar gali vaikai aplankyti radijo ar televizijos studiją ir ten gauti atsakymus į klausimus?
- Ar turi vaikai galimybę parsisiųsti muzikos internetu ir įsirašyti į skaitmeninę laikmeną? Ar jie žino tarptautinius susitarimus dėl autorinių teisių, nelegalių kopijų naudojimo ir platinimo?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Pasirenka mėgstamą muziką ar dainelę pagal savo nuotaiką.
- Jaučia triukšmo poveikį, suvokia tylos poreikį.

Socialinė kompetencija

- Suvokia save kaip tam tikrų muzikinių tradicijų dalį, kartu gali priimti ir pažinti kitas tradicijas.
- Suvokdamas akustinius garsus geba juos skirti, diferencijuoti

Pažinimo kompetencija

- Skiria garsus iš klausos.
- Nustato garso šaltinį.
- Skiria garsų stiprumą.
- Parenka sąvokas skirtingiems triukšmams ir garso stiprumui apibūdinti.
- Žino, kaip muzikuojama skirtingose šalyse.
- Žino, kaip skamba dainos skirtingomis kalbomis, pvz.: kiniečių, rusų, anglų, italų...?
- Moka tradicinių įvairių švenčių dainų: gimtadienių, metų laikų, kalėdinių, skirtų kitoms šventėms.
- Atpažįsta įvairių epochų šokių muziką: kaip šoka breik-dancą, tango, polką, menuetą...?
- Žino, kad skirtingose patalpose muzika skamba skirtingai.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Suvokia, kad muzika yra komunikavimo priemonė
- Naudoja muziką ir šokį kaip galimybę susipažinti su kitais žmonėmis
- Naudoja technines medijos priemones muzikai produkuoti.
- Suvokia muziką kaip prekę.
- Kai ką žino, kaip „gaminamos“ „žvaigždės“, kaip jomis tampama.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Panaudoja kuo įvairesnius muzikos instrumentus, dainuoja viso pasaulio vaikų daineles, klauso įvairių šalių, laikų, epochų muzikos.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Įvairių kultūrų žaidimai-šokiai • Seni šokiai – nauji šokiai • Vandens ir vėjo žaidimai, kai išgaunami skambesiai • Sujungiamas balsas, mechaniškai produkuojami garsai, elektroninis grojimas (karaokė dainavimas palydint instrumentu)

Projektinis darbas, pvz.:

- Kokius garsus galima išgauti su vandeniu, su vėju? • Gatvės muzikantai • Aplanko orkestrą, galbūt vaikų operą ar muzikinį spektaklį , (pasiklauso „Petia ir vilkas“) • Mylimiausios vaikiškos dainelės, kurias žino tėvai, seneliai • Įvairių laiko epochų ir skirtingų šalių dainos ir ritmai • Pažintis su vargonais: patirti bažnytinę muziką • Garsų tyrinėjimai kaime, mieste, miške: daryti garso įrašus, žaisto mįslių žaidimus: ką girdi? Kur? Kada? Kas kelia šį triukšmą? Kaip man veikia tie garsai – kaip veikia kitus mano grupės vaikus? • Matuoja triukšmą; darželyje, aplinkoje, įvairiose namų vietose, skirtingu dienos laiku, lyjant, sningant...

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Įvairios medžiagos, kuriomis galimi išgauti garsus • Įvairūs skambantys daiktai • Įvairūs triukšmų įrašai • Priemonės garsams slopinti ir stiprinti

3.7. MATEMATIKA

„Gamtos knyga yra parašyta matematine kalba“/Galileo Galilėjus/

Šis sakiny pasitvirtina daugelyje techninių sričių – ypač informacijos sričių -, ekonomikoje ir moksle, taip pat ir kasdieniniame gyvenime neapšėinama be matematinio supratimo. Jau daugiau kaip 2500 metų žmonija tvarko pasaulį pasitelkdama skaičiavimus ir geometrinius struktūrinius sprendimus ir šalia to aprašinėja gamtos, ūkio, socialinių mokslų reiškinis pasitelkdama matematinis modelius.

Matematinio mąstymo pagrindai formuojasi pirmais gyvenimo metais, kai vaikas įgyja pirmą patirtį laike ir erdvėje, taip pat kai gali atlikti matematinės operacijas: matuoti, vertinti, lyginti, rūšiuoti... Matematinis mąstymas yra ėjimas nuo atskirų daiktų suvokimo prie abstrakčių sąvokų. Matematinė patirtis neatsiejama nuo kasdieninių reiškinų ir vaikui kylančių klausimų. Remiantis šios programos ugdymo supratimu kiekvienas vaikas pats sau formuoja ir konstruoja vaizdą bei supratimą apie skaičių, dydžių pasaulį ir tvarko iš to kylančius simbolius ir struktūras.

Matematiniai užsiėmimai, tvarkymas, rūšivimas teikia vaikams džiaugsmą ir žavios patirties bei įspūdžių. Auklėtojoms tai leidžia stebėti vaikų visas vaikų vystimosi pakopas, tarkime, atrandant dėsnis, pavyzdžius, tam tikras sekas, pasikartojimus ar laiko matas.

Pirminė ugdytojų užduotis yra suteikti vaikams džiaugsmą susipažįstant su matematika; *antra*, kasdieninei veiklai jos turi nuolat suteikti matematinę vertę, kuo tiksliau apgalvodamos savo pasakymus, pvz.: nesakyti „mums reikės žaidimui kėdžių“, bet sakyti „mums reikės septynių kėdžių, kiekvienam vaikui po vieną“.

Matematikos pagrindų ugdymo sritis apima sekančias patirties sritis:

- Elgesio su kasdienio gyvenimo daiktais ir jų požymiais patirtis – formomis, dydžiais, svoriais, kuriuos vaikas gali suvokti ir klasifikuoti.
- Skaičių, dydžių sekos, tvarkos patirtis – vaikas įgyja supratimą apie skaičius, siekia skaičiuoti ir supratimą apie pagrindines matematinės operacijas (sudėtį, atimtį, daugybą, dalybą).
- Matavimo ir lyginimo patirtis – susipažįsta su ilgiu, pločiu, aukščiu, svoriu, atstumu, erdvės ir laiko matais bei kiekiais.
- Laiko patirtis – laiko eiga, trukmė, dabartis ir ateitis.
- Geometrinė patirtis – plokštuminė ir tūrinė dimensijos, perspektyvos dėsnų suvokimas, patirtis su formomis ir kūnais: apskritimu, trikampi, stačiakampi, kvadratu ir taip pat su rutuliu, kėgliu, cilindru, piramide, kubu ir kubeliu (žaidimo kauliukai).
- Grafinio vaizdavimo patirtis – planai, schemas, apžvalgos žemėlapiai, diagramos, lentelės.

Klausimai apie matematinės patirties ir orientavimosi skaičiuose bei formose patikimumą („Ar taip yra visada?“, „Iš kur tai žinome?“) skatina tolesnį domėjimąsi ir filosofinių klausimų kėlimą apie gamtamokslinių ir kitų fenomenų kilmę ir susidarymą.

Matematinė berniukų ir mergaičių patirtis

Matematika ir gamtos mokslai dažniausiai laikomi vyrų sfera. Į šiuos mokslus orientuotas išsilavinimas, specialybė turi aukštą prestižą visuomenėje, jų atstovai įgyja aukštą socialinį statusą. Dauguma šių sričių atstovų yra vyrai. Daugelis auklėtojų galbūt šią specialybę pasirinko kaip tik todėl, kad ji neturi nieko bendra su matematikos ir gamtos mokslais. Jei taip yra, tai ši pozicija turi būti skubiai peržiūrėta. Mergaitės lygiai taip pat kaip ir berniukai naudoja matematinės operacijas, kad susikurtų struktūruotą pasaulio tvarkos vaizdą. Gali skirtis tik mąstymo būdai. Loginio ir abstraktaus mąstymo gabumai, įsisavinimo būdai ir strategijos gali būti individualiai skirtingi, bet šito nelemia lytis. Kiek berniukai ir mergaitės pasitiki savimi ir tikisi iš savęs, iš dalie priklauso nuo to, kiek jais pasitiki ir iš jų tikisi suaugusieji, su kuriais jie auga. O tai susiję su tuo, kiek vyrai ir moterys pasitiki ir tikisi iš savęs. Pasiruošimas šioje ugdymo srityje reikalauja iš auklėtojų drąsos kartu su mergaitėmis ir berniukais leisti į užburiantį matematikos pasaulį ir mokytis kartu su vaikais. Tai yra labai svarbi sąlyga, kad tiek berniukai, tiek mergaitės įgytų daugiau galimybių matematinis siekiams ateityje.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Patirtis su kasdieniais įrankiais, prietaisais, jų požymiais, formomis, dydžiais, svoriais ir t.t.
- Patirtis su kiekiais, mase, matais (ilgiu, pločiu, aukščiu, svoriu, atstumu...)
- Patirtis su skaičiais
- Reliatyvumo patirtis (daugiau ar mažiau, didelis ar mažas)
- Patirtis su laiku (tėkmė, trukmė, struktūra)
- Erdvinė patirtis (plokštumos ir kūnai, formos, perspektyva, perspektyvos pasikeitimai)
- Patirtis su simboliais ir reprezentacija (skaitmenys, diagramos, bilietai, kortelės, žemėlapiai, planai)
- Patirtis su pinigais
- Subjektyvaus vertinimo, įvertinimo patirtis (daiktų ir asmenų absoliutus skaičius, kiek yra „pakankamai“, „per daug/per mažai“, „per mažas/per didelis“? Kam ir už ką? Lyginant su kuo?)

Reikalavimai auklėtojų veiksena

- Vartoja skaičių pavadinimus ir matematines sąvokas įvairiose kasdieninėse situacijose: vienas, du, dvi, šimtas, daug, mažai, kiek, keli ir t.t.
- Naudoja eilėraštkus ir istorijas, žadinančias ir stiprinančias vaiko domėjimąsi skaičiais
- Drašina vaikus žaidimuose naudoti skaičius ir skaičiavimą
- Vaikams siūlo platų asortimentą matematinių užduočių, priemonių laisvam naudojimui: dideli skaitmenys liesti ir čiupinėti, žaidimų, domino kauliukai su įvairiais ženklinais ir t.t.
- Skatina vaikus kasdienybėje vartoti matematines sąvokas: „ kiek lėkščių mums reikės pietums?“
- Suteikia vaikams atsakomybę, kai realiose situacijose reikia suskaičiuoti, palyginti, įvertinti.

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Atskiras vaikas

- Ar vaikas domisi savo amžiumi, skaičiais, telefono numeriu ir kitais panašiais simboliais?
- Ar žino savo gimimo dieną?
- Ar domisi reliatyvumu kasdienybėje: daugiau – mažiau, didesnis – mažesnis, sunkus - lengvas?
- Ar vaikas kelia klausimus apie tvarkos sistemas, kaip dydžiai, numeravimas, eiliškumo sekos?
- Kaip vaikas orientuojasi erdvėje ir laiko tėkmėje?
- Ar gali turimą patirtį išreikšti žodžiais, ar naudoja simbolius?
- Ar yra keliamuose klausimuose matomų skirtumų tarp mergaičių ir berniukų, tarp skirtingos kultūrinės ir socialinės kilmės vaikų?

Vaikas vaikų bendruomenėje

- Ar vaikas orientuojasi situacijose, kai reikia veikti su kiekiais – išdalyti ar surūšiuoti medžiagas, įrankius ar indus?
- Ar vaikas žino žaidimų, kuriuose naudojamos matematinės užduotys – išsiskaičiavimai, „trečias bėga“, „trečias lygis“ kompiuteriniuose žaidimuose..?
- Ar vaikas mielai nori būti „pirmas“? Ar žino, kiek vaikų yra grupėje, o kiek trūksta?
- Ar ieško sunkiose situacijose kitų vaikų pagalbos?
- Ar yra keliamuose klausimuose matomų skirtumų tarp mergaičių ir berniukų, tarp skirtingos kultūrinės ir socialinės kilmės vaikų?

Pasaulio pažinimas/pasaulio patyrimas

- Ar vaikas žino savo namo numerį?
- Ar suvokia pagrindinius svarstyklių, laikrodžio, kalendoriaus veikimo ir sudarymo principus?
- Ar žino, kad vienas banknotas yra daugiau nei dvi monetas?
- Su kokiais techniniais prietaisais vaikas susiduria šeimose ir darželyje? Ar ką nors jis žino apie termometro, barometro skales, temperatūros reguliavimą skalbimo mašinose, šaldytuvuose, kepimo krosnelėse, šildymo prietaisuose...?
- Ar vaikas atpažįsta smėlio laikrodį? Ar žino, ką reiškia smėlio laikrodžio ženkliukas kompiuteryje?
- Ar vaikų keliamuose klausimuose yra matomų skirtumų tarp mergaičių ir berniukų, tarp skirtingos kultūrinės ir socialinės kilmės vaikų?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Žino savo amžių.
- Žino, kiek turi akių ir ausų, kojų ir rankų, rankų ir kojų pirštų, žino, kad galva ir nosis viena kūne.
- Ugdosi laiko supratimą: mane pasiims prieš/po pietų valgymo, pietų miego, pavakarių.

Socialinė kompetencija

- Panaudoja matematinę patirtį socialinėse situacijose, kai reikia padalyti, pakeisti...
- Pripažįsta, kad kiti vaikai susikuria kitas taisykles problemų sprendimui.
- Praneša, į kiek dalių norėtų kažką padalyti ar kokią dalį gauti.

Pažinimo kompetencija

- Ugdosi pagrindinį supratimą apie laiko tvarkos struktūras (prieš tai – po to, vakar – šiandien – rytoj, mėnuo – diena – savaitė, diena – naktis).
- Škaičius suvokia kaip tvarkos pagrindą.
- Žino savo namų numerį, telefono numerį.
- Dydžius ir kiekius lygina savo atžvilgiu (mažesnis nei aš – didesnis už mane, tokio pat dydžio...)
- Turi supratimą apie kiekius, geba juos palyginti (dvi kojos, dvi kėdės).
- Turi supratimą apie kiekių pastovumą (vienas litras aukštame siaurame ir žemame plačiame inde).
- Atpažįsta pagrindines geometrines formas.
- Žino elgesio su kompiuteriu pagrindus.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Atranda ir geba panaudoti matematinės tvarkos struktūras.
- Patiria džiaugsmą tyrinėdamas ir atrasdamas, pavyzdžiui, galėdamas veikti didelių skaičių ribose
- Į klaidas ir nesėkmes žiūri kaip į iššūkį ir išsiaiškina priežastis.
- Mato skirtumą tarp individualaus ir normuoto laiko patyrimo

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Svarbių įvykių kalendorius (gimtadieniai, šventės, kelionės...)
- Kasdieninę situaciją palydi kalba ir komentuoja: dengiame stalą, statome kėdes
- Žaislų, maisto „dalijimo“ situacijos
- Nuolatinis nenutrūkstamas dydžių, kiekių lyginimas (šiais metais, praėjusiais metais)
- supažindina su skaičiais ir simboliais iš vaikių artimos ir reikšmingos aplinkos (pvz.: namo numeris, namo aukštas, telefono numeris, autobuso numeris, mašinos numeris, darželio, grupės numeris, kainų skaičiai, gatvių namų numeracija...)
- Vaikams reikšmingą laiką (TV laidos, sportas...) susieja su skaičiais ir simboliais
- Susieja kasdieniųjų daiktų formas ir geometrines figūras (indai, padėkliukai, akmenukai, kamuoliai, baldai, lazdos...)
- Kūno pojūčius susieja su abstrakčiomis geometrinėmis formomis (pvz. apsisukti ratu, sustoti į ratą, sustoti puslankiu...).

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Konstravimo ir statymo priemonės
- Eksperimentavimas su smėliu ir vandeniu
- „Skaičių“ knygos kaip tema
- Daiktai, kuriuos galima prikrauti, pripildyti, ištuštinti, sukrauti vienas į kitą, sustatyti vieną ant kito...

Projektinis darbas, pvz.:

- „Aš esu aš, tu esi tu“: stebi ir fiksuoja kiekvieno vaiko svorį, plaukų ilgį, pėdos ilgį...palygina
- „Kaip aš gyvenu?“: šeimos narių skaičius, amžius, kambarių skaičius, aukštas
- „Mano nuosava skaičių knyga“
- „Atstumai“: koks atstumas yra iki mano draugo, draugės, senelio, senelės? Kiek laiko praeis, kol vėl ateis mano gimtadienis, Kalėdos, atostogos ...

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Ūgio matuokliai
- Mechaninės svarstyklės
- kiekio, tūrio (l, ml...) matuokliai
- Matavimo juostos
- Įvairios laikymo formos (atviri kubai, cilindrai)
- Kompiuteriai ir atitinkami kompiuteriniai žaidimai
- Statybos įrankiai, matuokliai
- Matematinės užduotys, pvz. Montesori darbo lapai

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaikų bendruomenė

- Kurie vaikai ypač domisi skaičiavimo pasauliu, matavimu ir lyginimu? Kurie vaikai mažai tuo domisi?
- Kurie vaikai mėgsta užduoti painius, sudėtingus klausimus?
- Kurie vaikai ypač domisi matematiniais pasiekimais, atradimais iš žiniasklaidos?

Socialiniai santykiai grupėje

- Kiek mūsų yra? Kiek berniukų? Kiek mergaičių?
- Kiek vaikų jau seniai lanko darželį, keli yra naujokai? Kiek laiko kažkas jau serga arba yra išvykęs?
- Kiek vaikų namie kalba kita kalba?
- Kiek yra trumpaplaukių/ ilgaplaukių, šviesiaplaukių/ tamsiaplaukių, mėlynakių/ rudakių...?
- Kas kur ir kaip gyvena, pagrindžiant matematiškai: gatvė, namo numeris, aukštas, kambarių skaičius, buto/namo dydis, šeimos narių skaičius, augintinių skaičius?
- Ar berniukai ir mergaitės kelia panašius matematinius klausimus, ar yra skirtumų?
- Ar pastebimi matematinių klausimų skirtumai/panašumai priklausomai nuo kultūrinės ar socialinės patirties, kilmės?

Darželio kultūra

- Kaip skaičiai, matavimo instrumentai ir kitos tvarkymo sistemos reprezentuojamos darželyje?
- Kokios kasdienio gyvenimo tradicijos puoselėjamos darželyje ir matomai pateikiamos naudojant matematinės struktūras (kalendoriai, laikrodžiai, dalyvavimo lentos)?
- Kaip gali būti įtraukiami tėvai? Kokie tėvai rodo ypatingą dėmesį matematinės patirties ugdymui?
- Kurių tėvų specialybės, darbas, veikla susiję su matematika?
- Ar darželyje yra vaikų ir pedagogų naudojimui(si) skirtų kompiuterių?
- Kokios kompiuterinės programos vaikų naudojamos darželyje ir kaip vaikai dalyvauja sudarant naudojimosi taisykles?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Žino: aš galiu tai ir tai ir kitaip nei kiti.
- Vysto idėjas, imasi iniciatyvos matematinėse operacijose: lygina, skaičiuoja, sudeda, atima.
- Ugdo(si) asmeninius gebėjimus ir interesus.

Socialinė kompetencija

- Nori sudėti ir dalyti: jaučiasi priklausantis visumai ir tuo pačiu skirtingas.
- Jaučiasi priklausantis mažesnei ar didesnei draugų grupei.
- Jaučia bendrą atsakomybę už didesnę ar mažesnę vaikų bendriją.

Pažinimo kompetencija

- Žino, kiek kartų galima panaudoti vieną daiktą.
- Diferencijuotai priima reiškinius : kas yra vienoda, taip pat, kas skirtinga? Kas yra didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, sunkesnis – lengvesnis?

Mokymosi mokytis kompetencija

- Kooperuojasi ir dirba su kitais ieškodamas sprendimo, pasinaudodamas kitų dalyvaujančių gebėjimais ir stiprybėmis.
- Keičiasi su kitais skirtinga patirtimi ir nuomonėmis, randa naujus sprendimus.
- Panaudoja mokymuisi savo laiko patirtį: ką aš sužinojau paskutiniaisiais metais, ką patyriau lankydamas darželį?
- Suvokia: aš turiu laiko.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Dienos veikloje nuolat verbalizuoja laiko, matavimo ir priežastinius santykius, sistemas (vakar, šiandien...)
- Naudoja ritminius pakartojimus (pirmadieniais būna miško diena)
- Kasdieninėje veikloje nuolat skaičiuoja (pvz., dengiant stalą, dalijant)
- Sudaro, užrašo pirkinių sąrašus
- Lygina kainas, įvertina, kiek ko reikės
- Sveria ir matuoja
- Sutvarko ir išdalija
- Naudoja stalo, bendrus žaidimus, kuriuose reikia skaičiuoti, surikiuoti, surinkti...
- Naudoja istorijas, kuriose pasikartoja skaičių ritmas; skaičiavimo rimus, eiles, judresnius žaidimus, muziką ir šokius, kuriuose naudojami skaičiai, eiliškumas.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Skirtingų dydžių laikrodžiai, tyrinėjimai, samprotavimai apie tyrinėjimus, jų pobūdį
- Svarstyklės su įvairiais svoriais
- Parduotuvės prekystalis su kasa ir svarstyklėmis
- Įvairios skaičiavimo priemonės, skaitytuvai su rutuliukais sudėčiai ir atimčiai
- Žaisliniai pinigai
- Kilimėliai, plytelės su skaičių numeracija
- Kauliukų žaidimai, domino
- Žaidimai orientacijai erdvėje, patalpoje (po stalu, priešais spintą...).

Projektinis darbas, pvz.:

- Matuoja savo darželį, savo patalpas, savo išorinę aplinką, naudoja matavimo prietaisus, daiktus, rankų plotį, ilgį, sprindį, alkūnės ilgį, pėdas, žingsnius... ir dokumentuoja
- Elgesys su pinigais: kišenpinigių reikšmė ir vertė
- Mes statome, įrengiame skaičių sieną, formų sieną
- Rūšiuoja „kišeninius lobius“ pagal įvairius matmenis ir surengia parodą.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Laiko simboliai (diena-mėnuo-metai; savaitės dienos, gimtadieniai, šventės, kalendorius)
- Įvairių formų laikrodžiai, svarstyklės, svoriai
- Skaičių dėžės.

II. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Vystymosi istorija

- Kaip seniau buvo skaičiuojama, matuojama, sveriamą, prekiaujama?
- Kam reikalingi skaičiai ir kur jie aptinkami?
- Kaip skaičiai atsirado pasaulyje ir ką jie reiškia?
- Kaip pasaulyje atsirado matavimo būdai, technikos ir ką jos reiškia?

Matematinės patirties galimybės

- Kaip toli, kiek ilgai mes turime važiuoti, kol atvykstame į darželį, į miesto centrą, į Saulės miestą, į baseiną...? Su kokiais autobusais mes važiuojame?
- Kiek kainuoja autobuso bilietas? Kiek tai bus monetomis?
- Kiek ilgai mes turime eiti, kol kur nors ateiname?
- Kurie vaikai gali atlikti mažas užduotis (pvz., nupirkti parduotuvėje balionų gimtadienio šventei)?
- Ką bendra su skaičiais turi kompiuteris? Kokie skaičiai telefone gali išgelbėti gyvybę?
- Ką bendra su skaičiais turi televizija? Koks yra vaiko mėgstamo kanalo numeris distancinio valdymo pultelyje?

Vietos, susijusios su matematine patirtimi

- Kokia įdomių vietų pasiūla, pvz: muziejai, bibliotekos?
- Kokio didumo mūsų šalis? Ar ji palyginus didelė ar maža? Kokio didumo kitos šalys pavaizduotos žemėlapyje?
- Ar toli ir ar ilgai mes turime važiuoti, kol sutinkame žmones, kurie kalba kita kalba?
- Kiek ilgai mes turime važiuoti iki atostogų vietos? Iki pajūrio?
- Kokiais pinigais žmonės užsimoka atostogaudami kitose šalyse? Kokia Europos Sąjungos, kitų šalių valiuta?
- Kiek aš galėsiu suskaičiuoti, kai eisiu į mokyklą? Kiek norėčiau išmokti?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Išmoksta orientuotis dienos, savaitės eigoje per pasikartojantį dienos, savaitės ritmą.
- Įgyja gebėjimų orientuotis laike ir erdvėje.
- Išreiškia, išsako jam kylančius klausimus, pažinimo interesus.
- Vysto idėjas, imasi iniciatyvos, džiaugiasi.

Socialinė kompetencija

- Suvokia, priima kitų lūkesčius ir iškeltus klausimus.
- Suvokia ir priima skirtingų grupių interesų skirtumus.

Pažinimo kompetencija

- Žino pagrindines skaičių ir matų sistemas, atsako į klausimus: kiek? kelintas? kaip dažnai?
- Žino pagrindines skaičių funkcijas: suskaičiuoti, nustatyti eiliškumą, dažnumą (kiek? Kelintas? kiek kartų?).
- Susiformuoja sąvokos, apibendrinimai: atpažįsta daiktų, reiškinių matavimo bendrumus ir skirtumus, pavadina, susieja.
- Atpažįsta skirtingus skaičių simbolius.
- Žino, naudoja ir plėtoja skaičiavimo sistemas (laiko, eiliškumo, skaičių) orientuodamasis kasdieniniame gyvenime.
- Įgyja naudoti kompiuteriu ir jo paskirties pagrindines žinias.
- Geba savarankiškai atlikti kai kurias darbo kompiuteriu funkcijas: išsaugoti, spausdinti, atšaukti.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Įgyjama patirtis, vaizdiniai, suvokimai apie daiktų ir reiškinių tarpusavio ryšius.
- Veikdamas ir dirbdamas „komandoje“ atranda naujus sprendimus, mokosi iš klaidų, atkakliai siekia užsibrėžto tikslo.
- Sužino, kad dalis pasaulio tvarkoma pagal matų ir prielaidines sistemas ir gali būti pertvarkytas.
- Įgyja žinių, kad media priemonių naudojimas plečia žinias ir suteikia informacijos.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- kasdien, pvz. ryto rato metu supažindina su dienos data (savaitės diena, mėnuo, metai) ir matomai tai pavaizduoja
- Renka įvairias formas (akmenukas, kriaukleles, medinukas...), klasifikuoja, tvarko juos pagal bendrus ir skirtingus parametrus, matus
- Temoms panaudoja autobusų, geležinkelio maršrutus
- Panaudoja IKT patirtį: vaikų sąrašo eiliškumas kompiuteryje, laikmatis kompiuteryje, bendra veikla prie kompiuterio...
- Klausia, išsiaiškina, aptaria mėgstamų TV laidų laiką
- Pateikia mįslių, galvosūkių.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Gaubliai ir žemėlapiai
- Vietovės planai, tyrinėjimų žemėlapiai, kuriuose pavaizduojamos upės, ežerai, miškeliai, pievos
- Išsiaiškina ir pavaizduoja susisiekimo kelius, visuomeninio transporto maršrutus
- Dėlioja, kuria įvairių formų, spalvų, dydžių mozaikas iš įvairiausių detalių
- Renka įvairių formų ir pavidalų skaičius (magnetiniai, mediniai, iš kitų medžiagų...)
- Fantazijos žaidimai: kas būtų, jei visi daiktai būtų trikampiai, apvalūs...?
- Piešimo ir žaidimų kompiuterinės programos išsirinkti, lyginti, rūšiuoti, skaičiuoti.

Projektinis darbas, pvz.:

- Rinkiniai, herbariumai (pvz. vabaliukų, lapų, augalų...) – skaičiuoja kojytes, taškelius, linijas, lygina, klasifikuoja, dokumentuoja
- Matavimo prietaisai, priemonės anksčiau/dabar
- Pastebi, ieško aplinkoje, ką galima suskaičiuoti, pamatyti: geometrinės formos (namų numeriai, namo aukštai, lazdos, šakučių pirštai, aikštės kampai, eismo žiedai...)
- Kam tarnauja kompiuteris? Ką kiti žmonės su juo veikia? Ką aš mielai veikiu su kompiuteriu?

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Įrengia vietas parodoms, rinkinių eksponavimui
- Tikslingas kompiuterinių žaidimų ir programų integravimas į veiklą.

3.8. GAMTOS MOKSLAI IR TECHNOLOGIJOS

"Nustebimas yra gamtos mokslų pradžia." /Aristotelis/

Vaikas visais savo pojūčiais atskleidžia gamtos pasaulį ir taip formuoja pirmąją gamtamokslinę patirtį ir kelia toliau siekiančius klausimus.

Remdamasis įgyta jutimine patirtimi su pagrindiniais elementais - žeme, vandeniu, ugnimi ir oru, su konkrečiais daiktais ir jų juntamomis savybėmis, vaikas atranda paviršių savybes, pastebi skirtumus ir panašumus, kelia sau ir kitiems žmonėms klausimus apie tūkstantį pasaulio stebuklų. Dauguma vaiko klausimų „kodėl?“ yra nukreipti į gamtos ir technikos fenomenus. Stebėdamas, lygindamas, vertindamas, apibūdinamas vaikas suvokia gyvą ir negyvą pasaulį. Naudodamasis savo logika ir savo interesais, domėjimusi vaikas pamažu prisiliečia prie tokių mokslų kaip chemija, biologija, fizika ir technika.

Vaikas patiria fizikines savybes (medžiagų būvius), kai pamato sušalusias balas ar šilumoje tirpstantį sniegą. Jis susipažįsta su fizikiniu svorio jėgos fenomenu, kai kas nors nukrinta, su cheminėmis reakcijomis, kai sumaišo smėlį ir vandenį, kai degina popierių, žvakę ar malkas, liečia kylančią tešlą ir po kepimo ar virimo pastebi pasikeitusią konsistenciją.

Vaikas atranda techninius prietaisus, matydamas elektrinį plaktuvą, skalbimo mašiną, kurie palengvina arba pakeičia žmogaus darbą, mato, kad tie prietaisai kartais sugenda ir neveikia. Jis patiria, kad žmogus gali tuos prietaisus pataisyti. O ar galima pataisyti žmogų, jei jis kartais nebeveiktų?

Automobilius reikia nuolat pripildyti degalų, kad jie galėtų toliau važiuoti. O kaip su žmogumi? Iš kur jis ima energijos? Ar maistas yra analogiškas degalams? O gal žmonėms, gyvūnams, augalams reikia kažko kito? Kur yra panašumai tarp techninių ir natūralių sistemų ir kuo jos skiriasi?

Gyvojo pasaulio įtraukimas, elgesys su augalais ir gyvūnais yra tradicinė pedagoginio darbo dalis, tačiau užsiėmimai su fizika ar chemija, deja, dar neįprasti. Tačiau vaiko norai ir gabumai pažinti yra labai dideli, jei tik suaugusiajam pavyksta pažadinti ir padrąsinti vaiko atradimo džiaugsmą. Vaikas priima daiktus ir reiškinius labai rimtai ir iš esmės. Jis ieško priežasčių ir paaiškinimų, ieško kontaktų su ekspertais (meistrais, biologais, miškininkais...). Jam neįdomūs ilgi ištęsti ir tikslūs moksliniai aiškinimai, nors jis ir nori suprasti betarpiškos gyvybių ir daiktų tarpusavio sąveikos fenomeną, ypač priežastingumą „kai...tuomet“. Vaikai nori stebėdami pamatyti ir suprasti, kas vyksta, patys padaryti išvadas, kodėl vyksta taip. Jų atradimai mechanikos ar optikos srityse veda juos prie vis naujų klausimų, kaip veikia kranas, traktoriaus motoras ar šviečia lemputė. Ir kai vaikas patiria, kad paslaptinai atrodančius reiškinius galima paaiškinti, kad vandenyje ištirpęs cukrus atrodo išnykęs, tačiau jį vėl galima išgryninti išgarinus vandenį, tuomet įgyja esminį ekologijos supratimą, kurį suaugusieji apibrėžia taip: „Joks daiktas, jokia medžiaga neišnyksta visiškai, tad mes turime taip rūpintis ir elgtis, kad tos medžiagos netrukdytų ir nepakenktų.“

Kaip ir matematika, taip ir gamtos mokslai yra toli peržengę vyriškos srities ribas. Kaip ir matematinei patirčiai, taip ir šitai sričiai tinka nuostatos:

- Susidūrimas su gamtamoksline ir technologijų patirtimi lygiai taip pat galimas tiek mergaitėms, tiek berniukams, tiek moterims, tiek vyrams. Tai yra būtina abiems lytims.
- Susidūrimas su šia sritimi turi padrąsinti bei paskatinti ir auklėtojas atrasti sau gamtamokslinius ir techninius fenomenus, mokyti kartu su vaikais (kaip ir matematikos srityje).
- Gamtamokslinis ugdymas neabejotinai svarbi bendrojo ugdymo sritis. Gyvenant XXI amžiuje, kuris dažnai įvardijamas kaip šiuolaikinės biologijos amžius, taip pat nuolat tobulėjančių technologijų amžius, veikti neįmanoma neturint pakankamo išsilavinimo šioje srityje.

Pagrindinės patirtys, kurias vaikas turi įgyti

- Patirtį įgyja iš „pirmų rankų“ ir visais pojūčiais susipažįsta su gyvu ir negyvu pasauliu, reiškiniiais, medžiagų įvairove
- Patiria, kad galima užduoti klausimus ir išsiaiškinti reiškinių esmę
- Tikslingai stebi, rūšiuoja, nuspėja
- Patiria, kad nežinomus klausimus galima išsiaiškinti, jei tik kantriai ir užsispyręs to sieksi
- Savo aiškinimus lygina su kitų, randa skirtumus ir suderinamumus
- Priima kitų pasiūlymus ir atmeta savo
- Vysto, plėtoja bendrus aiškinimus ir sprendimus
- Patiria, kad verta būti smalsiam
- Perima gyvūnų ir augalų priežiūrą
- Patiria, kad gamtoje viskas kinta, keičiasi, bet niekas niekur neišnyksta
- Patiria, kad žmogus kuria ir keičia pasaulį: per techniką, architektūrą ir t.t.
- Patiria, kad egzistuoja skirtingi interesai, kurie gali vieni kitiems prieštarauti
- Veikdamas vienas ir kartu su kitais kažkam daro įtaką ir keičia.

Reikalavimai auklėtojų veiksena

- Nuolat gilina savo žinias gamtos mokslų ir technologijų srityse
- Pati yra smalsi ir parodo vaikams, kad ir suaugusieji gali daug ko nežinoti, tačiau atskleidžia vaikams kelias kaip ir kur galima kažką sužinoti
- Žino tyrinėjimo metodus, instrumentus, prietaisus, medžiagas ir jų panaudojimo galimybes
- Drašina ir skatina vaikus, tiek mergaites, tiek berniukus, jų tyrinėjimuose, tenkina jų konstravimo, bandymų poreikius, net jei tai sugriauna tvarką ir planus
- Nepateikia vaikams gatavų atsakymų, tačiau skatina vaikus kurti hipotezes klausimais: „Kaip tu manai, kas atsitiktų, jei...?“, „Ką mes dar galėtume išbandyti?“, „Iš kur tai kyla?“ ir t.t.
- Skatina vaikus kelti klausimus ir bandyti paaiškinti draugui
- Motyvuoja, skatina vaikus ieškoti atsakymų klausiant kitų vaikų, „ekspertų“, pačiam ieškant atsakymų ir sprendimo būdų
- Kaip galint dažniau suteikia vaikams progų tyrinėti pasaulį ir paruošia tam reikalingus įvairius „resursus“
- Renka kartu su vaikais gyvosios ir negyvosios gamtos medžiagas ir pavyzdžius
- Kartu su vaikais tyrinėja techninius procesus ir konstrukcijas
- Dokumentuoja vaikų tyrinėjimo procesus ir skatina vaikus tai daryti
- Kiekvienam vaikui suteikia galimybes patirti sėkmę ir siekia, kad nė vienas vaikas nebūtų nuviltas nesėkmės ir nepasiduotų
- Visuose bandymuose ir veiksmuose užtikrina vaikų saugumą

I. Vaiko pasaulis - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Atskiras vaikas

- Ar kelia klausimus? Ar yra smalsus? Ar domisi techniniais procesais ir gyvąja aplinka?
- Ar džiaugiasi, galėdamas visais pojūčiais tyrinėti daiktus ir gyvąją aplinką? Ar vaiko suvokimo gebėjimai nėra pakenkti?
- Ar yra kantrus stebėdamas, tyrinėdamas?
- Kaip elgiasi nepasisekus? Ar nesėkmes priima kaip iššūkį? Ar rodo norą savarankiškai išspręsti problemą ir rasti atsakymą į savo klausimą? Ar pasitiki savo gebėjimais? Ar greitai nusivilia ir pasiduoda?
- Ar domisi techniniais procesais, gamtamoksliniais reiškiniiais, gyvūnais ir augalais?
- Ar yra dėmesingas gyvūnams ir augalams? Ar bijo gyvūnų ir kokių?
- Ar nustemba susidūręs su neįprastais reiškiniiais, ar geba suvokti neįprastus fenomenus (gamtoje, atliekant techninius, cheminius ar fizikinius eksperimentus)?
- Ar skatinamas leidžiasi į savus tyrinėjimus, ar yra lengvai motyvuojamas?
- Ar eksperimentuodamas bando ką nors sukelti, lemti, paveikti? Kaip? Ką?
- Ar reikalauja dėmesingumo savo klausimams?
- Ar gali žodžiais apibūdinti, išsakyti savo patirtį, kokias sąvokas vartoja, kokių dar trūksta?
- Ką žino apie gamtamokslinius ir techninius fenomenus, reiškinius iš žiniasklaidos, medijos?
- Ar yra matomų, akivaizdžių skirtumų tarp klausimų, užduodamų mergaičių ir berniukų, tarp skirtingos socialinės-kultūrinės kilmės vaikų?

Vaikas grupėje

- Ar džiaugiasi kartu su kitais vaikais tyrinėdamas daiktus, eksperimentuodamas, aiškindamasis oro, gyvūnų ir augalų pasaulio reiškinius, medžiagų savybes, techninius procesus?
- Ar leidžiasi kitų vaikų paskatinamas, užvedamas aktyviems tyrinėjimams?
- Ar pats suteikia kitiems vaikams impulsų daryti atradimus? Ar pasiūlo savo paslaugas, pagalbą?
- Ar kreipias į kitus pagalbos, jei pačiam nepavyksta tyrinėjimai? Ar geba naudotis techninėm media priemonėm?
- Ar geba tartis su kitais, kokie turėtų būti problemos sprendimo keliai, būdai?
- Ar yra matomų, akivaizdžių skirtumų tarp klausimų, užduodamų mergaičių ir berniukų, tarp skirtingos socialinės-kultūrinės kilmės vaikų?

Vaiko pasaulis – ugdymas

Tikslas: vaiko pasaulis

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Kelia klausimus ir pats randa atsakymus.
- Patiria džiaugsmą kantriai tyrinėdamas daiktus, reiškinius.
- Patiria džiaugsmą, rūpindamasis augalais ir gyvūneliais.

Socialinė kompetencija

- Bendrai su kitais išnagrinėja pasiūlymus ir galimus sprendimus.
- Siūlo kitiems vaikams tyrinėjimų kelius.
- Rūpinasi augalais ir gyvūnais.

Pažinimo kompetencija

- Diferencijuotai suvokia daiktus ir reiškinius, pažinimui panaudoja visus pojūčius.
- Kuria, supranta sąvokas ir panaudoja jas apibūdinamas daiktų savybes, aplinkos panašumus ir skirtumus, augalus ir gyvūnus, fizikinius ir cheminius reiškinius, techninius procesus.
- Įgyja ir tobulina gebėjimus elgtis, apsieiti su daiktais, gyvūnais ir augalais, savarankiškai naudotis su techniniais prietaisais (telefonu, grotuvu, paprastom kompiuterinėm programom).
- Ugdo(si) supratimą apie realaus ir virtualaus pasaulio skirtumus.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Suvokia paprastus priežasties - pasekmės tarpusavio priklausomybės ryšius, suvokia ryšius tarp reiškinių, daiktų, sistemina patirtį ir vaizdinius.
- Ugdo(si) elementarų supratimą, kad yra patirties įgijimo ir naujo išmokimo galimybių.
- Žino, kad klausimai, apmąstymai ir tyrinėjimai padeda mokantis.
- Noriai tobulina savo gebėjimus, žinias.
- Patiria džiaugsmą ieškodamas ir išbandydamas naujus sprendimo kelius, eksperimentuodamas, tyrinėdamas, įveikdamas sunkumus.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Numato laiką ir vietas aktyviai atskiro vaiko tyrinėjimo veiklai ir pasikalba su juo apie jo patirtį
- Padrąsina vaiką vartoti naujas sąvokas, apibūdinimus, dalykiškai ir konkrečiai atsako į vaiko klausimus
- Skatina vaiko tyrinėjimus, aprūpina jį tam reikalingomis priemonėmis
- Atskirus vaikus paskatina rūpintis augalais ir gyvūnais
- Tyrinėja gamtą, pasiūlo sodo, daržo darbus
- Padeda vaikams suprasti jėgos, šilumos, šalčio, garavimo, procesus...
- Rimtai reaguoja į vaikų klausimus „kodėl?“ ir skatina vaikus patiems ieškoti paaiškinimų.

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Įvairi gamtinė medžiaga
- Veikla su techniniais žaislais (svarstyklėmis, svertais, magnetais, kreivomis plokštumomis, ratais, lupomis, padidavimo stiklais, periskopais...)
- Žaidimai su namų apyvokos daiktais, kurie įgalina vaiką atskirai eksperimentuoti su vandeniu (semti ir pilti)
- Paveikslėlių ir dalykinės knygos apie gamtos reiškinius.

Projektinis darbas, pvz.:

- Tėvų ir kaimynų profesijos, susijusios su gamtos mokslais ir technika (antrinių žaliavų perdirbėjas, botanikas, biologas, kaminkrėtys...)
- „Mano naminis gyvūnas“
- „Aš turiu savo lysvę vaikų darželyje“
- „Mano potyriai“ (ką galima veikti su ugnimi, vandeniu, oru (aš-sinoptikas))...
- Vaikų bandymai rengti projektus ir jiems vadovauti.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Nišos ir patalpos, kur atskiri vaikai gali eksperimentuoti
- Lauko teritorijoje: potyrių aikštelės su smėliu, vandeniu, gamtine medžiaga, kurią atskiri vaikai gali netrukdomi naudoti
- gamtos reiškinių konstrukcijų, statinių, techninių prietaisų paveikslai
- Nuotraukos, kuriuose užfiksuoti vaikų tyrinėjimų, eksperimentų įspūdžiai
- Įvairių formų ir dydžių statybinė medžiaga
- IKT priemonės, grotuvai, kompiuteris, temai tinkančios kompiuterinės programos, vaikiškos knygos.

II. Vaikas vaikų bendruomenėje - analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda:

Vaikų bendruomenė

- Kokius klausimus vaikai užduoda apie gamtos reiškinius, techninius procesus? (pvz., apie orą, dieną ir naktį, šviesos įjungimą, šešėlius, lempas, šviesoforus, skalbimo mašinas, televizorių, telefoną...)
- Ką vaikai žino apie gamtos reiškinius, techninius procesus? Kokius randa paaiškinimus? Kokias sąvokas vartoja, apibūdindami reiškinius?
- Kaip planuoja savo bandymus, tyrinėjimus?
- Kurie vaikai labiau domisi gyvūnais ir augalais, o kurie labiau gamtamoksliniais ir techniniais reiškiniais?
- Kur vaikai susiduria su žemės ūkio produktų konservavimu, su atsargų laikymu, ilgalaikiu produktų užšaldymu ir ką žino apie tai?

Socialiniai santykiai grupėje

- Kurie vaikai kartu tyrinėja? Kurie vaikai domisi tam tikromis temomis ir sudaro mažas ekspertų grupes?
- Kurios vaikų grupės mieliau prikalbinamos rūpintis gyvūnais, užsiiminėti darže, kurios labiau linkusios domėtis technika?
- Kurie vaikai mieliau bendradarbiauja ir padeda vieni kitiems tyrinėdami, aktyviai kartu veikia, prižiūri gyvūnus?

Darželio kultūra ir šeima, aprūpinimas

- Kokias gamtamokslinių potyrių galimybes suteikia vaikų darželis lauko teritorijoje? Koks aprūpinimas natūraliomis medžiagomis, tokiomis kaip smėlis, akmenys, vanduo, šakos, pagaliai?
- Kokie augalai ir gyvūnai auginami darželio viduje, lauke?
- Kokiose vidaus patalpose galima eksperimentuoti? Kas leidžiama prausyklose, kitose patalpose? Kokios yra eksperimentavimo galimybės ir medžiagos?
- Kokios medžiagos vaikui laisvai prieinamos, kokios tik specialiai paprašius?
- Kokie yra techniniai prietaisai, kuriais vaikas gali laisvai naudotis?
- Ar yra potyrių su ugnimi galimybė?
- Kokiose ribose vaikai gali veikti savarankiškai laisvai pasirinktomis mažomis grupelėmis?
- Ar vaikai gali dalyvauti kuriant, apipavidalinant patalpas, išorinę aplinką, planuojant, apgalvojant ekologinius veiksmus?
- Kurie vaikai namie turi daržą, sodą, augina gyvūnus, kaip jie dalyvauja jų priežiūroje?
- Kurie tėvai gali būti įtraukiami į gamtamokslinį ugdymą, kurie į techninį? Kurie tėvai rodo ypatingą norą dalyvauti ugdymo veikloje, turi įdomias profesijas, pomėgius?
- Kokios dokumentavimo formos bus naudojamos vaikų gamtamokslinės ir technologijų patirties neišdildomam fiksavimui ir prezentavimui?

Vaikas vaikų bendruomenėje - ugdymas

Tikslas – vaikas vaikų bendruomenėje

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Užduoda kitiems klausimus ir nori išsiaiškinti reiškinių esmę.
- Tyrinėjimuose parodo kantrybę.
- Atkakliai siekia tikslo, nepasiduoda nesėkmei.

Socialinė kompetencija

- Siūlosi tyrinėjimams bei sprendimų paieškoms.
- Suvokia kitų klausimus ir siūlo sprendimus.
- Suvokia, priima ir toleruoja kitų vaikų interesų skirtumus.
- Patiria džiaugsmą, su kitais kartu veikdamas, tyrinėdamas, ieškodamas sprendimų.
- Kartu su kitais sąmoningai rūpinasi augalais ir gyvais organizmais.

Pažinimo kompetencija

- Turi naudojimosi darbo technika, įrankiais, medžiagomis, techniniais prietaisais įgūdžių.
- Yra pasirengęs mokytis iš kitų, kartu su kitais tyrinėti, pažinti daiktus, reiškinius.
- Kartu su kitais kuria apibendrinimus, suvokia sąvokas.
- Savo gebėjimus ir įgūdžius panaudoja bendroje grupės veikloje, tyrinėjimuose.

Mokymosi mokytis kompetencija

- Kooperuojasi ir dirba su kitais bendroje veikloje
- Suvokia gali praplėsti ar peržiūrėti savo žinias tyrinėdamas, veikdamas kartu su kitais
- Suvokia tarpusavio ryšius: kad tyrinėjimams turi įtakos asmeninis įnašas
- Žino, kad kartu su kitais lengviau rasti sprendimus
- Ugdo(si) supratimą, kad bendrai įgyta patirtis užtikrina ir pagilina asmenines žinias

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Užtikrina gamtamokslinę dienos veiklą mažomis vaikų grupelėmis, taip pat ir ankstyvojo amžiaus grupėje
- Kasdien organizuoja gamtamokslinę ir techninę patirtį pagal temą (stebėjimai, kvapų skyrimas, matavimas, lietimas, ragavimas, svėrimas, substancijų maišymas, pasikeitimai..., augalų sėjimas viduje ir lauke, augimo skirtingomis sąlygomis stebėjimai ...)
- Skonių lyginimas ir skyrimas : aš mėgstu saldžiai, kiti mėgsta sūriai... kas yra saldu, sūru..?
- Pokalbiai apie vaikų patirtį, gaunamą iš žiniasklaidos priemonių (laikraščiai, televizija, filmai, kompiuteris, reklama).

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Įvairūs techniniai žaislai, techniniai prietaisai, žadintuvai, radijas, žibintuvėliai, veidrodžiai...
- Knygos apie gamtą ir gamtos reiškinius (ora, gyvūnus, augalus)
- Paprasti daiktų techninių savybių tyrinėjimai: o kaip tai veikia, kam tai tarnauja?

Projektinis darbas, pvz.:

- Žaidimai su šviesom ir šešėliais
- Vandens eksperimentai
- Energijos ir vandens sunaudojimas darželyje
- Antrinių žaliavų panaudojimas, perdirbimas, kompostavimas, gydomosios žolės, sraigės stebėjimas...
- Gyvybių ciklai (sėklų dygimas, augimas, sunykimas gimimas ir mirtis ir ...)
- Tėvų, kaimynų, turinčių specialybes, susijusias su gamta ir technika, įtraukimas
- IKT - pedagoginiai projektai panaudojant televiziją, video, kompiuterį, judančius paveikslėlius.

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Eksperimentavimo kampeliai ar patalpos su lupomis, mikroskopais, pipetėmis, šviršktais, senais akinių stiklais..
- Eksperimentų fotodokumentavimas
- Techniniai prietaisai: fotoaparatas, grotuvas, kompiuteris
- Darželio, vazonėlių įrengimas sėjimui ir auginimui, ekologiškos aplinkos viduje ir lauke kūrimas dalyvaujant vaikams.

III. Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas – analizė

Klausimai, kuriuos auklėtoja išsiaiškina su vaikais, tėvais, komanda

Darželio aplinka

- Kokie techniniai įrenginiai domina vaikus darželio aplinkoje, mieste? (Eismo reguliavimo technika, šviesoforai, brūkšninių kodų skaitytuvai prekybos centre, elektroninės svarstyklės, namų statybų techniniai prietaisai...)
- Kaip tiesiamos gatvės, statomi namai, kaip aprūpinama elektra, iš kur į čiaupą atiteka vanduo, kaip žmonės gauna geriamą vandenį, kaip veikia vandens nutekėjimo sistema?
- Kokios susisiekimo priemonės yra naudojamos aplink daželį, kaip jos funkcionuoja?
- Kuo skiriasi miestas nuo kaimo gamtos ir techniniu požiūriais? Kur ir ką galima patirti?
- Ar yra aplink gyvūnų ir kokių? Kuo skiriasi gyvūnai? Kurie gyvena natūraliomis sąlygomis, kur? Kokie gali būti laikomi namie ir kur? Kokias rūšis žino vaikai? Kurie vaikai augina gyvūnėlius namie ir kokius?
- Kur aplinkoje vaikai susiduria su žiniasklaida, techninėm informavimo priemonėm, kur įrengti kompiuteriai, kur aptinkame reklamą? Kokios fantastinės, išgalvotos media figūros vaikams yra įdomios, aktualios?

Pasikeitimai aplinkoje

- Ką žmonės (tėveliai, seneliai, kaimynai) žino apie aplinką, kokia ji buvo anksčiau, kokios gatvės, namai, kaimo sodybos? Kokie techniniai prietaisai buvo naudojami anksčiau, kurių jau nebėra dabar?
- Kokias susisiekimo priemones anksčiau naudojo tėvai, seneliai, kur jas galime pamatyti šiandien?
- Kaip keičiasi darželio aplinka skirtingais metų laikais? Ką vaikai žino apie išnykusius gyvūnus, tarkime dinozaurus?

Kitos vietovės

- Kokias vietoves, lankytinas vietas vaikai žino artimoje aplinkoje, kur galima praplėsti gamtamokslinę ar techninę patirtį? (Vaikų bibliotekos, technikos muziejai, parodos, degustacijos, amatų dirbtuvės, interneto kavinės...)
- Kokios vietos, įrengimai yra pritaikyti vaikų patirčiai ir žinioms plėsti, įjungiant kuo daugiau pojūčių?
- Kokią patirtį vaikai įgyja gyvendami mieste, kokią gyvendami kaime? Kokią patirtį turi jų tėvai, giminaičiai? Kas kitaip yra kaime nei mieste, lyginant gamtą, orą, eisimą, techniką... ir kodėl taip yra?
- Ką vaikai sužino, kokios patirties įgyja keliaudami apie orą, gamtą kitose šalyse? Kokie ten gyvūnai ir augmenija, ko skiriasi oras ir kodėl taip yra?
- Su kokiomis institucijomis galima bendradarbiauti, kooperuotis, užmegzti ryšius (su mokyklomis, vietine žiniasklaida, architektų biurais, rankdarbių dirbtuvėmis, ekologijos ir gamtosaugos įstaigomis, organizacijomis...)?

Vaiko patirtis, pasaulio pažinimas - ugdymas

Tikslas – vaiko patirtis, pasaulio pažinimas

Vaiko gebėjimai

„Aš“ kompetencija

- Aplinką suvokia kaip įvairiapusės patirties šaltinį ir tuo džiaugiasi.
- Pateikia idėjų aplinkos tyrinėjimams.

Socialinė kompetencija

- Savo gebėjimus panaudoja grupės veikloje.
- Suvokia kitų lūkesčius ir poreikius, į juos atsižvelgia.
- Kartu su kitais išžvalgo interesų įvairovę mieste, gyvenamojoje aplinkoje.

Pažinimo kompetencija

- Įgyja ekologinių žinių ir supratimą apie pasaulio ekologiją.
- Pastebi, kad gyvi, natūralūs gamtos elementai yra susiję tarpusavyje.
- Stebi, rikiuoja, spėja, bando, tikrina
- Tyrinėdamas aplinką mokosi daryti išvadas
- Susikuria laiko, erdvės, gamtos reiškinių vaizdinius, sąvokas, jas teisingai vartoja.
- Lygina gamtą ir techniką, atranda analogijas: laumžirgis- malūnsparnis, akis – fotoobjektyvas, varnalėšos kibukai – limpantis užsegimas...

Mokymosi mokytis kompetencija

- Keičiasi žiniomis su kitais, suvokia, kad verta peržiūrėti savo žinias ir priimti į savo pasaulį tai, ką žino kiti.
- Sistemina, grupuoja patirtį ir vaizdinius, suvokia daiktų ir reiškinių santykius, tarpusavio ryšius.
- Kelia tyrinėtojų klausimus.
- Bando išsiaiškinti ir patikrinti, bandymai tampa naujų klausimų šaltiniu; kuria hipotezes ir jas tikrina.
- Įgyja pirminį sąmoningą supratimą apie aplinkai draugiškas technologijas, jų poveikį.
- Leidžiasi į eksperimentus, juos vykdo, stebi, fiksuoja, lygina, vertina.
- Įgyja esminių žinių apie ekologiją ar aplinkos apsaugą.

Auklėtojų veikla

Kasdienė veikla, pvz.:

- Skiria vaikams patogų laiką ir vietą atradimams, nepateikia išankstinių atsakymų, tačiau atranda kartu su vaikais
- Su vaikais stebi, atranda metų laikų pokyčius aplinkoje
- Atranda lankytinas vietas (šaltiniai, žali plotai, parkas, paminklai...)
- Kalba su vaikais apie antrines žaliavas, šiukšles ir atliekas darželyje, aplinkoje; apie susisiekimo techniką (automobiliai, autobusai, sunkvežimiai, laivai, lėktuvai, malūnsparniai...)
- Kalba su vaikais apie vaikų IKT patirtį (televizija, video, laikraščiai, kompiuteriai...).

Žaidimų skatinimas ir priemonės, pvz.:

- Įvairiausios tyrinėjimams ir eksperimentams tinkamos temos, kurios įgalina tyrinėti gyvą ir negyvą pasaulį, gilinti žinias, kaupti patirtį.

Projektinis darbas, pvz.:

- Apie vandens apytakos ratą, garso sklaidimą, energijos tekėjimą, svorio jėgą... • Įvykiai gamtoje, kuriuos vaikai gali matyti, stebėti aplinkoje ir pagilinti apie tai žinias, pvz.: oro kalendorius, oro žymėjimas savai simboliais, saulės būklės stebėjimas, žaidimai su šešėliais, lietaus rinkimas į įvairias talpas, tūrio lyginimas, vėjo krypties, stiprumo stebėjimas, pvz. su oro maišais, vėjarodėmis, oro malūnėliais, aitvarais... • Kodėl skrenda lėktuvai? Kodėl kyla garai? Kodėl neskęsta laivai? • Vandens bokštas, elektros tinklai, valymo įrenginiai, chemijos laboratorijos – kur galima apsilankyti? • Kas yra ekologiškas žemės ūkis, kokie produktai yra sezoniniai, regioniniai?

Aplinkos kūrimas, pvz.:

- Eksperimentavimo ir tyrinėjimų kampeliai • Gamtos reiškinių paveikslai • Tyrimų, eksperimentų rezultatų parodos, skatinančios tolesnius tyrinėjimus • Gaubliai, reljefo žemėlapiai • Gamtamokslinių ir techninių aplinkos išžvalgymų, foto medžioklės paroda • Didelės stebėjimų dokumentavimo plokštumos (lapai, lentos..) • Įvairiapusių IKT priemonių kompaktinių laikmenų, knygų, enciklopedijų, video, atvirukų, foto su statiniais, technikos pasiekimais, konstrukcijų brėžiniais panaudojimas ...

4 dalis UGDYMO ORGANIZAVIMAS

PLANAVIMAS - STEBĖJIMAS, DOKUMENTAVIMAS, VERTINIMAS – UGDYMO PARTNERIAI - TĘSTINUMAS – KOKYBĖS SIEKIMAS

4.1 UGDYMO PLANAVIMAS

Sisteminis visų pedagoginių priemonių planavimas yra labai svarbus sėkmingam ugdymo procesui. Planavimas turi remtis ugdymo programa ir esama situacija.

Remdamasi vaikų stebėjimo rezultatais, situacijos analize bei ugdymo programa, auklėtoja numato ugdymo tikslus, uždavinius, temas, projektus.

Tradicinių švenčių renginiai integruojami į ugdymo procesą vaikams priimtina ir prieinama forma. Planuodama auklėtoja orientuojasi į savaitės ritmą (numato išvykos(miško) dieną, muzikinę veiklą, teminius eksperimentus, skirtą laiką vaikų stebėjimui). Vaikai turi turėti galimybę kasdien laisvai pažaisti. Jei vaikas švenčia gimtadienį, auklėtoja padeda jam surengti šventę, vaikas gali pasikviesti svečių. Planavimas turi būti lankstus, atviras pokyčiams, planuojant reikia laikytis atvirumo principo, vaikai turi galimybę rinktis ir laisvai dalyvauti.

„Stambusis“ planavimas vyksta pusmečiais. Per metus būna du planų pristatymai - plano dienos: sausio ir rugpjūčio mėn. Auklėtojos pristato pusmečio planus. „Stambiajame“ planavime numatomi terminai ir datos: bendradarbiavimo su tėvais, tradicinių renginių ir švenčių, apsilankymų miesto renginiuose, projektų vykdymo, numatomi galimi turinio įgyvendinimo sunkumai bei atsakomybė, pristatomos temų idėjos.

Mėnesio planuose numatomis šventės, vaikų gimtadieniai, ekskursijos, ugdymo sričių temos, išplėtojamą „stambiojo“ plano idėjos.

Kas 14 dienų auklėtojų komanda pristato „smulkiuosius“ savaitės planus. Juose, remdamasis vaikų stebėjimų analize, išdėsto savaitės planą. Susirinkimuose įvertinama praėjusi savaitė ir pristatomas kitos savaitės planas.

Planuodamas ugdymo procesą, pedagogas turi galvoti apie pagrindinį ugdymo tikslą – vaiko kompetencijų plėtojimą. Apie jį pedagogas turėtų galvoti įgyvendindamas visus ugdymo organizavimo etapus.

Kadangi vaiko kompetencijų ugdymas nuolat rūpi pedagogui, keliant ugdymo tikslus, numatant veiklos kryptis, vertinant vaiko pasiekimus, būtina išmokti *kompetencijas sukonkretinti* savo grupei, atskiriems vaikams, ugdymo sąlygoms.

- 1) Pedagogas atsirenka konkrečiam vaikui, keliems vaikams ar visai grupei svarbias kompetencijas, atskirus gebėjimus ar patirties plėtojimo sritis ir pritaiko ugdymui.
- 2) Pedagogas atsižvelgia į atskiro vaiko galimybes, charakterį, sutrikimus ir pan.
- 3) Pedagogas detalizuoja ugdytinas kompetencijas: numato, iš kokių smulkesnių sudedamųjų jos sudarytos. Tarkime vaikas skatinamas tyrinėti ritmą kuo įvairesnėmis meninės raiškos formomis – judėti, skanduoti, piešti pagal ritmišką muziką t.t.
- 4) Pedagogas suskaido sudėtingesnes kompetencijas į paprastesnes.

Pavyzdžiui, ugdydamas pasitikėjimo savimi ir savo gebėjimais jausmą, savigarbą, sėkmės pajautą, iš pradžių vaikams kelia paprastesnius tikslus:

- gebėjimą teigiamai pakomentuoti savo išvaizdą, žaidimus, elgesį,
- gebėjimą atpažinti ir pakomentuoti „sunkius“ savo jausmus bei situaciją, kuriai susiklosčius jie kilo,
- gebėjimą ką nors darant pajauti, kaip tobulėja įgūdžiai, „įžvelgti“ pozityvius savo būdo bruožus,
- gebėjimą pasakyti apie save tuos teigiamus dalykus, kuriuos pavyksta įžvelgti pačiam arba kuriuos daug kartų yra kartojęs pedagogas, kiti suaugusieji,
- gebėjimą sakyti sau komplimentus.

Atsikratęs „sunkių“ jausmų, išmokęs įžvelgti savyje gera ir tai išsakyti žodžiais, vaikas pamažu ugdysis teigiamą savivaizdį ir savigarbą.

- 5) Pedagogas išskiria kompetencijos ugdymo žingsnius, etapus – kaip nuosekliai sieks vieno ar kito gebėjimo susiformavimo, paisyvaiko galimybių, pasiūlo keletą problemos sprendimo būdų, numato ir apmąsto rezultata, pasekmes. Kiekvieno iš šių gebėjimų galima mokytis ir atskirai, ir kartu.
- 6) Pedagogas numato, kokiomis gyvenimo situacijomis ar kokioje veikloje atskiri gebėjimai bus taikomi. Pavyzdžiui, eksperimentuoti numatydami pasekmes vaikai gali žaisdami spalvomis daigindami, augindami gėles ir kitus augalus, išbandydami magneto trauką, savo elgesiu darydami poveikį draugui ar kt. Tyrimais įrodyta, jog vaiko vienoje srityje, veikloje ar situacijoje įgyta patirtis automatiškai neperkeliami į kitą sritį, todėl labai svarbu, kad tą patį gebėjimą vaikas turėtų galimybę panaudoti bent keletą kartų vis kitomis aplinkybėmis

Pedagogas, siekiantis ugdyti įvairias vaiko kompetencijas, privalo apmąstyti esamus jo pasiekimus: vertybines nuostatas, gebėjimų lygį, įvairiose veiklos srityse sukauptą patirtį.

Be to, jis turi išsiaiškinti, ko sieks per vienerius mokslo metus, kad vaiko ugdymas(is) būtų nuoseklus ir sėkmingas – kurių vertybinių nuostatų atsiradimui ir plėtojimuisi skirs ypatingą dėmesį, o kurias tik įtvirtins; kurių gebėjimų ugdymusi labiau domėsis ir kuriuos ugdys nuosekliai, įprastai. Taigi pedagogas apmąsto, ką ugdys, kokias nuostatas, gebėjimus plėtos, kokį supratimą, kokią patirtį padės įgyti konkrečiam vaikui ir visiems savo grupės vaikams.

Kompetentingas pedagogas	veikia profesionaliai
Suvokia, ko siekia, mato ugdymo ir ugdimosi tikslą, todėl	tikslingai parenka numatytų gebėjimų ugdymui vertingas temas, veiklą, ugdomąją medžiagą.
Žino kiekvieno vaiko pasiekimus ir tolimesnio ugdymo gaires, todėl	individualizuoja ugdymą, pasirinkdamas konkrečiam vaikui naudingą veiklą ar ugdymo priemonę.
Gali dirbti efektyviau, todėl	negaišta laiko siūlydamas vaikui veiklą, skirtą ugdyti gebėjimus, kuriuos šis jau įgijęs, užtat pasiūlo daugiau ir įvairesnės veiklos prasčiau susiformavusiems vaiko gebėjimams ugdyti
Geba dirbti lanksčiau, todėl	jei pasirinktas ugdymo turinys, būdai bei ugdomoji medžiaga nepateisina lūkesčių, jis tuoj pat gali visa tai pakeisti.
Geba atrinkti, kūrybiškai įgyvendinti švietimo dokumentų rekomendacijas, todėl	išsilaisvina nuo būtinybės „paraidžiui siekti“ to, kas išdėstyta programose, rekomendacijose, vaikams skirtoje ugdymo medžiagoje

Sudarydamas grupės ugdomosios veiklos planą pusmečiui ar metams, pedagogas atsižvelgia į esamą vaikų pasiekimų lygį, numato kompetencijų ugdymo gaires. Apmąsto, kokios grupės vaikų kompetencijos ir kokie gebėjimai susiformavę geriau, nepamiršta ir prasčiau susiformavusių nemažos vaikų dalies gebėjimų. Įvertina ugdymosi šeimoje sąlygų palankumą plėtojant įvairias vaiko kompetencijas, atsižvelgia į tėvų lūkesčius.

Formuluodamas grupės ugdymo tikslus, pedagogas numato, kurių kompetencijų, gebėjimų ugdymui skirs daugiausia dėmesio. Tikslai turi aprėpti ir tas sritis, kurias įgyvendinant vaikams reikia paramos, ir sritis, kur vaikų gebėjimai geri, kurios teikia jiems džiaugsmo, įtvirtina pasitikėjimą savimi.

Parinkdamas ugdymo organizavimo modelį, jis numato sąlygas, kurios bus naudingos ugdant vaiko kompetencijas. Pavyzdžiui, jei grupę ketina lankyti 5–6 kitakalbiai ar iš dvikalbės aplinkos vaikai, išskirtinį dėmesį teks skirti jų komunikacinės kompetencijos ugdymui. Dėl to pedagogui tiktų susipažinti su tautinių mažumų ir užsieniečių, atvykstančių dirbti į Lietuvą, vaikų ugdymo organizavimo modeliais ir sudaryti visas būtinas sąlygas vaikų komunikacinės kompetencijos plėtojimui.

Rengdamasis sudaryti veiklos gaires metams, pedagogas sukonkretina turinį numatydamas tas ugdymo sritis, temas, problemas, veiksenas, kurios turėtų būti palankiausios plėtojant pasirinktas kompetencijas; pasirenka sėkmingai plėtojančias vaiko gebėjimus ugdymo formas, būdus, metodus; apmąsto, kokią paramą ir kaip jis teiks ugdydamas prasčiau susiformavusius vaikų gebėjimus.

Pavyzdžiui, jei didžioji dauguma grupės vaikų nelankė ikimokyklinių įstaigų ("naminukų grupė"), pedagogas daugiausia rūpinsis vaikų adaptacija, vaikų bendravimo gebėjimais.

Jei pedagogas nori, kad grupėje įsivyrėtų demokratiški tarpusavio santykiai, dažnai turės taikyti tokius ugdymo būdus, kaip antai: dialogą, diskusijų plėtojimą, bendrų sprendimų priėmimą, susitarimus, taisyklių kūrimą (visi vaikai skatinami pareikšti savo nuomonę; balsuojama, kiek vaikų ko nori; pasirenkama tai, ko nori daugiausia vaikų), dienos, savaitės sutartis; vaikai skatinami priimti asmeninius sprendimus, ką šiandien veiks ir kt.

Sudarydamas savaitinį planą, pedagogas iškelia tikslus, kuriuose nusako tą savaitę ugdomus vaikų gebėjimus, numato veiklą, kuri padėtų jiems efektyviau ugdytis įvairias kompetencijas, jei reikia – individualią veiklą, skirtą konkretaus vaiko kompetencijai plėtoti.

Mėnesio planas ir dienos dokumentacija turi būti pateikta tėvų stende. Tėvai, vaikai ir svečiai turi matyti, koks vaikas kur dalyvavo ir kokia auklėtoja kokį pasiūlymą įgyvendino. Įgyvendindami savo pedagoginę veiklą mes siekiame, kad kiekvienas vaikas jaukiai jaustųsi darželyje ir aktyviai dalyvautų kasdieniniame gyvenime. Dalyvavimo užtikrinimui nuolat naudojame šiuos būdus:

- stebėjimų lapai,
- vaikų konferencijos,
- pokalbiai su tėvais,
- pokalbiai komandoje apie vaikų raidą, pasiekimus.

4.2. STEBĖJIMAS, DOKUMENTAVIMAS, VERTINIMAS

Nuolatinis ir tikslingas stebėjimas yra viena iš svarbiausių auklėtojų pedagoginio darbo sričių, kuri veiksmingai daro įtaką vaikų ugdymo procesui. Kiekvienas veikiamas yra sąlygojamas stebėjimo tikslų.

Stebėjimo tikslai

- Plačiausia prasme ir be išankstinio nusistatymo patyrimėti, kas vyksta vaikų darželyje, ir, aptariant pastebėjimus, siekti gilesnio pedagoginio darbo supratimo (stebėjimas nėra savitiksliis, jis suprantamas kaip darbo priemonė)
- Patyrimėti sąveiką tarp visuomenės reikalavimų, vaiko poreikų, vaikų darželio veiklos plano, pedagogo vaidmens, bendradarbiavimo su tėvais ir t.t.
- Pedagoginio/psichologinio darbo pagrindas yra sugebėjimas stebėti, aprašyti ir įvertinti.
- gebėti suplanuoti ugdomąją, į tikslą orientuotą veiklą, pagrįstą vaikų poreikiais.

Stebėjimo uždaviniai auklėtojai

Auklėtoja turi:

- Gebėti paaiškinti, kaip iš tikrųjų darbas atliekamas.
- Gebėti remtis įvairiais autoritetais, kalbant apie vaiku.
- Ieškoti ryšio tarp teorijos ir praktikos.
- Išsiugdyti gilesnę įžvalgą.
- Apibrėžti sąvokas: „Ar mes iš tikrųjų kalbame apie tą patį?“
- Pasipriešinti rutinai – ugdymo šablonams.
- Siekti objektyvumo.

Atskiro vaiko ugdymo(si) proceso stebėjimas

Stebėjimo tikslas yra pastebėti kiekvieno vaiko polinkius, interesus, sąlygas bei jo vystymosi procesą tam, kad būtų galima tiek auklėtojų darbe, tiek bendraujant su tėvais žinoti, ko vaikui reikia. Orientuotis padeda uždaviniai, aprašyti kaip vaiko kompetencijos. Auklėtoja gali pasirinkti vieną kompetenciją ir tikslingai stebėti vaiko savijautą ir veiksenas.

Auklėtojos užduotis yra dokumentuoti, užrašyti, kokius interesus ir poreikius vaikas parodė stebimuoju laikotarpiu, kaip tai pasireiškė, su kokiais veiksmais tai susiję. Tokie stebėjimai padeda geriau suprasti vaiko elgesį, jo vystymąsi ir padeda pokalbiams su komanda ir tėvais, numatant, planuojant, parenkant veiklos uždavinius. Atskirais atvejais į pagalbą gali tekti pasikviesti ekspertus, specialistus (logopedą, socialinį pedagogą, psichologą, spec. pedagogą), kad vaiką atitinkamai įvertintų to dalyko specialistas. Tuo tikslu auklėtoja kreipiasi į įstaigos specialiojo ugdymo komisiją, prieš tai užpildžiusi vaiko stebėjimo lapą.

Auklėtojos turi jausti didelę atsakomybę, jei joms atrodo, kad vaikas atskirose vystymosi srityse nerodo pažangos arba ji labai nežymi. Po pokalbio su tėvais auklėtoja turi papildyti tai, ką ji pastebėjo darželyje, vaiko elgesio namie pastabomis. Auklėtojos ir tėvai turi kartu pasitarę nuspręsti, į ką reikia atsižvelgti ir ar vaikas turi kokių nors specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Čia labai praverčia stebėjimų patirtis, ja auklėtojos ir tėvai remiasi, pažindami ir vertindami vaiką.

Situacijos vaikų grupėje stebėjimas

Kitas stebėjimo tikslas yra išsiaiškinti vaikų grupės poreikius ir interesus, kad būtų galima parinkti vaikams aktualias temas, projektus, parinkti priemones, sukurti atitinkamą aplinką. Temos pasiimamos iš vaikų klausimų, iš jų žaidimų turinio, iš jų elgesio. Prie to priklauso ir socialinių santykių vaikų bendruomenėje stebėjimas šiais aspektais: kas su kuo žaidžia, kur ir kaip dažnai? Kas žaidžia vienas? Kuo tikseni stebėjimai, tuo lengviau auklėtojai numatyti vaikų ugdymo temas, įsitraukti į projektus. Tarkime, dažni konfliktai tarp trimečių vaikų žaidžiant rodo perėjimą nuo individualaus žaidimo prie kolektyvinio, atsižvelgdama į tai auklėtoja parenka atitinkamus žaidimus, padedančius vaikams kooperuotis, lavinančius jų bendradarbiavimo įgūdžius.

Stebėjimo taisyklės

- Visi stebėjimai yra tvarkomi, dokumentuojami ir kaupiami.
- Šalia atsitiktinių, spontaniškų stebėjimų darželyje dienos eigoje turi būti numatytas laikas sistemingiems stebėjimams.
- Auklėtojos, kolegos griežtai suderina tarpusavyje ką, kada ir kur kuri stebės ir kaip tai užfiksuos. Primygtinai reikalaujama, kad vieną vaiką pastebėtų mažiausiai du žmonės, nepriklausomai vienas nuo kito.
- Atsižvelgiant į iškeltus klausimus, stebintysis aprašo, ką vaikas ar keli vaikai veikė, su kuo, kaip dažnai.
- Stebėto elgesio aprašymas turi būti griežtai atskirtas nuo vertinimų ir bandymų paaiškinti.
- Bendrą stebėto vaiko įvertinimą, paaiškinimus reiktų nukelti vėlesniam laikui ir būtinai remtis stebėjimų medžiaga.
- Būtina kolegiška kontrolė tam, kad būtų išvengta subjektyvumo ir koreguojamos interpretacijos.

Stebėjimo žingsniai

Dokumentuojant labai svarbu stebėtas elgesys (1), galimų priežasčių (2) spėliojimas (hipotezės) ir vertinimas (3). Profesinė komandos narių refleksija padeda geriau suprasti, kas įvyko ir kaip tai galima interpretuoti.

1) Svarbu yra aprašyti kontekstą, kuriame vaikas veikia ir yra stebimas:

- Kas vyko prieš stebimą situaciją? Ką auklėtoja apie tai žino? Ką ji spėja?
- Kur vyksta stebima situacija?
- Kokias veiksmų ir pasireiškimo galimybes turi vaikas šioje situacijoje ir šioje vietoje?
- Kas riboja vaiko veiksmų ir pasireiškimo galimybes esamoje situacijoje?

2) Vertinant turėtų aiškiai atsispindėti:

- Kokie signalai rodo, kad vaikas šioje situacijoje išreiškia gerą savijautą ar nepasitenkinimą?
- Kokie signalai rodo, kad vaikas yra susidomėjęs, abejingas ar priešiškas?
- Kokias hipotezes formuluoja auklėtoja apie vaiko elgesį? Kokie poreikiai ir interesai galėjo vadovauti vaiko elgesiui? Kokios spėjamos temos ar klausimai tuo metu domino vaiką?
- Kokios vaiko kompetencijos atsiskleidė stebimoje situacijoje?
- Kokius klausimus, norus, poreikius vaikas parodė, atskleidė? Į ką tai nukreipta?

3) Kaip vertinimo rezultatai auklėtojos apsvarsto ir numato:

- Kaip galima būtų stiprinti vaiko kompetencijas?
- Kas sukelia vaiko klausimus ir kaip vaiką paskatinti ieškant atsakymų? Kokias paskatas gali suteikti kiti vaikai ir kokias auklėtoja?
- Ką reiktų pakeisti auklėtojų veiksmuose, taisyklėse, aplinkoje, priemonių pateikime, kad būtų pažadinta vaiko iniciatyva, norai, klausimai, susidomėjimas?
- Kokios temos ir klausimai turėtų būti nagrinėjami grupėje, kad būtų praplėsta vaiko patirtis?

Užduotys auklėtojoms:

- Jos nuolat stebi atskirus vaikus ar vaikų grupes, dokumentuoja ir įvertina kompetencijas kartu su vaiku, jo tėvais, komanda.
- Jos randa galimybių organizuoti nuolatinius stebėjimus esamų sąlygų ir kasdienės veiklos rėmuose.
- Jos stebi visus vaikus, ne tik tuos, kurie reikalauja daugiau dėmesio.
- Jos aprašo, pasiremdamos stebėjimais, vaiko savęs vertinimu ir tėvų vertinimu, kokią vystimosi pažangą vaikas yra padaręs ir kokie tolimesni galimi žingsniai.
- Jos kartu su tėvais numato tolesnio vaiko ugdymo žingsnius, būdus (ugdymo planą).
- Jos užrašo refleksijos rezultatus ir panaudoja juos individualiam vaiko aprašymui, jo ugdimosi biografijos kūrimui, panaudodama tam įmanomas IKT.
- Kuria vaiko ugdymosi biografijos dokumentavimo sistema.
- Vaiko ugdymosi biografiją pateikia tėvams ir vaikams.

Žingsniai	Pavyzdys
<p>(1) Auklėtoja pradžioje aprašo tik tai, ką ji matė ir girdėjo. Galim pridėti foto ar nufilmuotą medžiagą.</p>	<p>Martynas, 3m. amžiaus, rodo draugui savo gaisrinį automobilį. Po to jis pusę valandos žaidžia, kaskart aukštai ištraukdamas kopėčias ir su žasilinėmis figūrėlėmis imituodamas lipimą kopėčiomis aukštyn ir žemyn.</p>
<p>(2) Auklėtoja bando iš stebėjimų išvesti tarpusavio ryšius bei remdamasi savo žiniomis apie vaiką paaiškinti. Vienam elgesiui galimi keli paaiškinimai apie galimas priežastis. Vienos auklėtojos stebėjimai gali turėti subjektyvų atspalvį (priklausomai nuo situacijos, patirties, jausmų), todėl gali (ir turi) būti pakoreguoti ir papildyti kitos auklėtojos stebėjimais kitoje situacijoje.</p>	<p>Dieną prieš Martynas nuolat lakstė po grupę, nerasdamas ko nusitverti, su kuo galėtų žaisti ilgesnį laiką. Galimi paaiškinimia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grupėje esantys žaislai netinka jo amžiui. • Susidomėjimas žaidimu lyginant su ankstesnėmis dienomis stebėjimo dieną gali būti reakcija į tai, kad tuo metu nebuvo vyresnių vaikų (grupė mišraus amžiaus), jie buvo išvykoje. <p>Automobilis yra tėvo dovana, kuris aplanko Martyną tik du kartus per savaitę, o Martynas labai prisirišęs prie tėvo.</p>
<p>(3) Stebėtas elgesys gali būti interpretuojamas siejant su ugdymo sričių analizės klausimais ir ugdymo uždaviniais. Tuo remdamasi auklėtoja nusprendžia, kokios paramos, paskatinių ar pokyčių reikia vaikui ar vaikų grupei.</p>	<p>Galimos išvados:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Martynas domisi techninėmis gaisrinių automobilių detalėmis ir tyrinėja jų funkcijas. Reikia papildyti žaislų pasiūlą. • Martynas dar pilnas įspūdžių dėl vakarykščio vizito pas tėtį. Prieš tai jis buvo susijaudinęs, o dabar jam reikalinga ramybė, kad savo įspūdžius surikiuotų žaisdamas.

4.3. UGDYMO PARTNERIAI

4.3.1. Komandinis darbas

Reikalavimai komandiniam darbui

"Komanda yra aktyvi žmonių grupė, siekianti bendrų tikslų, patirianti bendro darbo džiaugsmą ir dirbanti našiai, taigi tai yra žmonės, kurių geri tarpusavio santykiai." /Francis Young/

Bendras planavimas ir suderinti veiksmai yra pagrindinė sąlyga, kad ugdymas ir veikla vaikų darželyje būtų sėkmingi ir visiems dalyviams teiktų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Konsultuojantis tarpusavyje ir kartu numatant veiksenas nuimama atsakomybės našta nuo pavienio pedagogo, išvengiama konkurencijos, skatinamas solidarumas, o bendrai sukurta veiksmų bazė suteikia visiems užtikrintumo ir pasitikėjimo savimi jausmą.

Sugebėjimas dirbti komandoje = sugebėjimas bendradarbiauti.

Gera komanda = laimingi vaikai = patenkinti tėvai = aukšta darbo su vaiku, jo ugdymo kokybė.

Vaikų ugdymo įstaiga yra tiek gera, kiek gera joje dirbanti komanda. Jei bendradarbiavimas suderintas, teigiama atmosfera persiduoda vaikams ir tėvams. Jei komandoje vyksta konfliktai, tai automatiškai persiduoda visai vaikų ugdymo įstaigai, nukenčia visas ugdymo procesas.

Komandinis darbas visada pranašesnis už „vienišo kovotojo“ poziciją.

Vaikai labai atidžiai stebi, kaip suaugusieji „ką nors veikia“ ir perima tą elgesį, arba, sakant ugdymo programos žodžiais, vaikai susikuria savo pasaulio vaizdą. Pvz., jie greit pastebi, jei suaugusieji tam tikrus reikalavimus adresuoja tik jiems, tačiau netaiko sau. Kaip tarp suaugusiųjų sprendžiami ginčai ir nuomonių skirtumai? Kap derinamos skirtingos pozicijos? Ar remia auklėtojos viena kitą/ kaip priimami bendri sprendimai?

Veiksmų būdai ir metodai, tarpusavio pagarba, kito vertinimas, pasirengimas priimti ir išsakti kritiką, bendravimo normos – visa tai yra betarpiška vaiko aplinkos dalis. Vaikas kasdien būdamas darželyje per daugybę nesuplanuotų kontaktų jaučia įstaigos atmosferą. Svarbu, kad vaikas nuolat jaustų demokratišką klimata: per organizuoto bendradarbiavimo formas, per nuolatinę refleksiją, kolegišką bendravimą, tarpusavio paramą. Stebėdamas, kaip auklėtojos atlieka savo užduotis, veikdamos pagal savo kompetencijas ir galimybes, vaikas ugdomosi pagarbos, atsakomybės ir bendruomeniškumo jausmus. Komandinis darbas turi orientuotis į tai, kad kiekvienas vaikas turėtų galimybę nuveikti kažką bendrai darželio labui. Tai apima kontaktų galimybę tarp visų darželio bendruomenės vaikų, tarp visų auklėtojų ir kitų įstaigoje dirbančių suaugusiųjų.

Reikalavimai vadovavimui

Komandinio darbo tobulinimas, komandos ugdymas yra kiekvieno komandos nario reikalas, tačiau visos organizacijos plėtotei, darbo organizavimo ir personalo ugdymui lemiamą įtaką daro vadovavimas. Nuo vadovų nuostatų, vadovavimo stiliaus, uždavinių supratimo daug kas priklauso. Tai, kaip vadovai supranta demokratiją, elgiasi su bendradarbiais, koks jų požiūris į auklėtojų veiklą, laikysena tėvų ir auklėtojų atžvilgiu, veikia visos įstaigos stilių ir persiduoda vaikų ugdomajai aplinkai.

Vadovai savo darbe turi laikytis tų pačių programos principų, kurie galioja ugdant vaikus. Vadovų vaidmuo yra komandos ugdymas, bendradarbiavimo skatinimas, visų narių įtraukimas, į tikslą orientuotas vadovavimas, neribojant niekieno asmeninės iniciatyvos. Vadovai vertina ir skatina individualius skirtumus, suteikia impulsus bei sudaro galimybes komunikacijai ir kooperacijai. Vadovai rūpinasi informacijos ir sprendimų priėmimo skaidrumu, pareigybių aiškumu ir sukuria sąlygas visų bendradarbių demokratiniam dalyvavimui procesuose.

4.3.2. Bendradarbiavimas su tėvais

Tėvai yra svarbiausi ir artimiausi žmonės vaikui, jungiantys vaiką su auklėtoja, todėl jie yra pagrindiniai partneriai, ugdant ir auklėjant vaiką. Tėvai kiekvienas turi ypatingą santykį su savo vaiku ir daro didelę įtaką tam, kokį pasaulio vaizdą vaikas susikurs, kokie bus jo norai, kokie susidarys vaizdiniai ir t.t.

Be tėvų (biologinių ar socialinių), su vaiku susiję kiti asmenys taip pat veikia vaiko ugdymo(si) procesą - pirmiausia auklėtojos. Santykiai tarp šių svarbiausių vaikui asmenų tiek iš vienos, tiek iš kitos pusės daro jiems įtaką. Abi pusės turi sąveikauti, atsižvelgdamos į vaiko ugdymo(si) interesus, bendrai siekdamos kuo geresnio rezultato vaikui.

Jei vaikas ir jo šeima yra gerbiami darželyje, jei vaikas jaučia tėvų pagarbą ugdymo istaigai, auklėtojai, tuomet vaikui ugdomi pozityvus savęs vaizdas pasaulyje, pagarba sau, gera savijauta pasaulyje. Taigi, santykiai tarp tėvų ir auklėtojų turi esminę reikšmę vaiko pasaulėjautai.

Viena iš sėkmingo tėvų ir auklėtojų bendradarbiavimui sąlygų yra intensyvus ir nuolatinis pasidalijimas mintimis ir ugdymo bei auklėjimo tikslų suderinimas, taip pat tarimasis dėl temų, kurios bus siūlomos vaikams, pasirinkimo. Su tėvais turi būti protingai diskutuojama. Jei trūksta tėvų pritarimo, beveik viskas, ką auklėtoja nori perteikti vaikams, gali nepavykti. Tėvai yra svarbiausi su vaiku siejantys asmenys ir be jų ugdymas vaikų darželyje tikrai nebus sėkmingas. Tėvai turi būti itraukti į svarbiausių temų įgyvendinimą. Tėvai leis ištraukiami, jei tik supras, kuo pagrįstas siūlomas veikimo būdas.

Tėvų ir auklėtojų diskusija apie pedagoginio darbo tikslus ir uždavinius turi būti nuolatinė, nes tai padeda vaikų ugdymo(si) procesui ir praturtina tėvų švietimą.

Apsikeitimas informacija, darželio ir tėvų kalbėjimasis prasideda dar gerokai prieš vaikų priėmimą. Tėvai renka informaciją apie darželį dar prieš atveddami vaiką. Darželio užduotis - pateikti savo pedagoginę koncepciją kuo įvairesnėmis atviroms formoms, pakviesti tėvus susipažinti per pristatymus, atvirų durų dienas, tėvų kavos popietes, žaidimų popietes, padėti vaikams ir tėvams užmegzti pirmus kontaktus su būsimu darželiu, būsimą grupę.

Intensyviame pirmojo susitikimo su tėvais pokalbyje įstaigos vadovas atskleidžia tėvams įstaigos adaptacijos bei ugdymo koncepciją ir paaiškina, kokią svarbią reikšmę vaiko ugdymui ir auklėjimui turi geri santykiai tarp darželio ir tėvų. Svarbu, kad auklėtoja, kuri ugdytų vaiką, užmegztų išankstinį kontaktą su tėvais ir vaiku, išsiaiškintų vaiko pomėgius, dienos ritualus ir t.t. Tėvai taip pat prisitaiko prie naujos patirties, ją perima.

Vaiko ir auklėtojos gerų tarpusavio santykių nustatymas yra esminė sėkmingo ugdymo proceso vaikų darželyje sąlyga. Tėvai yra svarbiausi auklėtojų partneriai pedagoginiame darbe.

Auklėtojų užduotys bendraujant su tėvais:

- Ugdosi pasitikinčią ir pagarbią laikyseną savo ir tėvų atžvilgiu.
- Ugdosi demokratišką kultūrą darželyje, kur tėvų dalyvavimas visuomet pageidaujamas.
- Išsiaiškina tėvų lūkesčius ugdant, auklėjant ir prižiūrint vaikus. Atsižvelgia į specifinius kultūrinius tėvų poreikius, ypatumus.
- Kuria ir palaiko atvirą dialogą su tėvais apie ugdymo suvokimą.
- Nuolat kalba su tėvais apie jų vaiko vystymąsi ir tariasi su jais dėl įvairiausių lūkesčių.
- Fiksuoja vaiko vystymąsi ir ugdomąsi biografiją, kuri yra nuolat tėvams ir vaikams prieinama (ji priklauso jiems).

Auklėtoja savo darbe laikosi skaidrumo:

- Dar prieš priimant vaiką į darželį, suteikia tėvams galimybę susipažinti su gyvenimu darželyje ir pedagogine koncepcija.
- Įgalina tėvus per asmeninius išgyvenimus patirti vaiko kasdienybę darželyje.
- Įtraukia tėvus į svarbių grupių, darželiui klausimų sprendimą, tariasi su tėvais.
- Padrąsina tėvus išsakyti pasiūlymus, norus ir kritiką bei leidžia pajusti, kad tėvų nuomonė svarbi ir randa atgarsį darželio veikloje.
- Domisi tėvų ypatingais sugebėjimais, žiniomis, interesais. Drąsina ir skatina tėvus, visa tai panaudoti darbe su vaikais.
- Profesionaliai elgiasi su iš tėvų gauta informacija, laikosi konfidencialumo.
- Įtraukia tėvus į ugdymo koncepcijos plėtojimą ir tolesnį kūrimą, taip pat į planavimą bei vidinės darbo aplinkos kūrimą.

4.4. UGDYMO TĘSTINUMAS

Pereidamas į mokyklą, tapdamas iš darželinuko moksleiviu, vaikas išgyvena savo statuso pasikeitimą. Tėvų ir auklėtojų bendras uždavinys yra parengti vaiką naujų reikalavimų priėmimui ir pozityviam sunkumų įveikimui.

Koks vaikas yra pasirengęs eiti į mokyklą?

- Vaikas, kuris suvokia, kad jis jau daug ką moka, žino, turi įgūdžių bei gebėjimų priimti naujus reikalavimus bei turi motyvaciją mokytis.
- Vaikas, kuris darželyje išmoko įveikti savo baimes ir netikrumą, sugebės susiorientuoti naujoje situacijoje. Auklėtojų uždavinys yra sukurti tokios patirties galimybes.
- Vaikas, kuris auklėtojų buvo skatinamas suprantamai išreikšti savo norus ir nuomonę bei aiškiai išsakyti juos grupėje.
- Vaikas, kuris buvo skatinamas vaikų grupėje reikšti ir priimti kritiką, jaus didesnę atsakomybę už save ir kitus, dažniau imsis aktyvaus vaidmens.
- Vaikas, kuris darželio vaikų bendruomenėje pažino ir mažesnius, ir vyresnius vaikus, patyrė, kad kiekvienas vaikas nepriklausomai nuo amžiaus turi teisę būti gerbiamas ir neskriaudžiamas, lengviau įsilies į naują aplinką. Auklėtojos turi žinoti, kaip tokią patirtį perduoti vaikui iki jam išeinant į mokyklą.
- Vaikas, kuris įprato konfliktingose situacijose įvardyti savo jausmus bei pajusti priešingos pusės savijautą, lengviau prisitaikys prie besikeičiančių santykių. Auklėtojų uždavinys vertinti konfliktus kaip mokymosi situaciją, o ne kaip trukdį.
- Vaikas, kuris daželyje išsiugdė pojūtį, kiek laiko reikia kokiam nors veiklai, kiek trunka pusvalandis, valanda ir kaip skirtingai bėga laikas, kai nuobodžiauji arba kažko lauki, lengviau ras pusiausvyrą tarp savo poreikių ir aplinkos reikalavimų. Auklėtojos turi padėti vaikams išsiugdyti šį pojūtį matematikos ir kūno, judėjimo bei sveikatos srityse.
- Vaikas, kurio pasitikėjimas savimi buvo skatinamas ir kurio socialinis elgesys bei kontekstas yra stabilūs, norės pereiti iš darželio į mokyklą, įgyti naują statusą ir juo džiaugsis.

Auklėtojos užtikrina sėkmingą vaikų perėjimą į mokyklą, jei:

- skatina vaikų smalsumą, norą ir pasirengimą mokytis bei džiaugsmingą mokyklos laukimą,
- kartu su vaikais išvysto strategiją, kaip susidoroti su baimėmis ir netikrumu,
- nuolat vertindama vaikus, padeda jiems suvokti, kiek daug žinių ir gebėjimų jie jau įgijo,
- drašina vaikus išsakyti savo norus visai grupei, kelti klausimus, išklausti kitus ir reikšti kritiką,
- skiria didelį dėmesį visų vaikų kalbiniam vystimuisi,
- leidžia vaikams darželyje patirti, koks yra svarbus dėmesys kiekvieno savijautai ir bendram gyvenimui bendruomenėje.

4.5. KOKYBĖS SIEKIMAS

Kas lemia ugdymo sėkmę?

- Ugdymo individualizavimas
- Ugdymui(si) palanki aplinka darželyje ir namie
- Pedagogų meistriškumas
- Džiaugsmą Teikiantis ugdymosi procesas

Koks suaugusiųjų vaidmuo ugdant vaiką?

- Padėti vaikams nugalėti kliūtis tobulėjimo kelyje

Ko reikia sėkmingam naujų ugdymo metodų diegimui?

- Pedagogų supratimo ir noro keisti ugdymo praktiką
- Nuolatinio profesinio tobulėjimo ir seminaruose gautų žinių įdiegimo
- Išorinės ir vidinės paramos
- Pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo
- Nuolatinio pedagoginio proceso vertinimo
- Tėvų ir bendruomenės įtraukimo

Kas užtikrina pedagoginės praktikos kokybę?

- Standartai
- Pedagogo refleksija (savo veiklos įsivertinimas, portfelio rengimas)
- Pedagoginio proceso stebėjimas, atgalinio ryšio suteikimas

Kokie tarptautiniai į vaiką orientuoto pedagogo standartai?

- Individualizavimas
- Ugdomoji aplinka
- Šeimos dalyvavimas
- Prasmingą ugdymąsi skatinančios pedagoginės strategijos
- Planavimas ir vertinimas
- Profesinis tobulėjimas
- Socialinė inkluzija

Kas turi būti tobulinama ugdymo procese?

- Ugdymo programa
- Ugdymo metodai
- Ugdymo planavimas
- Darbas komandoje
- Vadyba
- Vaikų grupavimas
- Vertinimas
- Tėvų įtraukimas

Literatūros sąrašas

1. Adaškevičienė, E. (2004). Vaikų fizinės sveikatos ir kūno kultūros ugdymas. Klaipėda: KU leidykla.
2. Adaškevičienė, E. (2000). Šiuolaikinė edukacinė sistema ir sveikas darželis. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 63-70.
3. Andriekienė, R. (2001). Pedagogų profesinės kompetencijos problemos nuolatinio mokymosi kontekste. Švietimas besikeičiančioje visuomenėje. *Tiltai*. Priedas Nr. 2. Klaipėda: KU leidykla, p. 20-34.
4. Andriekienė, R., Ruzgienė, A. (2001). Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Klaipėda: KU leidykla.
5. Artyn vaiko - 2. Knyga auklėtojoms, studentams, dėstytojams ir tėvams. (1998). Sud. V.Gražienė. Vilnius: Polilogas.
6. Artyn vaiko. Knyga auklėtojoms, studentams, dėstytojams ir tėvams. (1997). Sud. V.Gražienė. Vilnius: Polilogas.
7. Ašmenskas, J. ir kt. (2002). Aplinkos medicina. Avicena.
8. Atviros Lietuvos fondo metinės ataskaitos (1993-2000 m.). (www.osf.lt).
9. Avanesova, V. (1984). Ikimokyklinukas. Kaunas.
10. Bakolis, D. (1999). Šiuolaikinių technologijų įtaka švietimo procesui. *Informacinė visuomenė 99: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Vilnius: Infobalt, p. 59.
11. Bartkevičienė, V. (1999). Šešiamečių brandumas mokyklai. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius.
12. Beinorienė, R., Buivydienė, G., Gražienė, V. (1999). Danijos edukacinės patirties taikymo privalumai ir problemos. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Jubiliejinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Leidybos centras.
13. Berliner Bildungsprogramm für die Bildung, Erziehung und Betreuung von Kindern bis zu ihrem Schuleintritt. (2004). Berlin.
14. Bitinas, B. (2000). Ikimokyklinio ugdymo moksliniai tyrimai. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.
15. Braslauskienė, R., Šmitienė, G. (2002). Vaikų socialinis ugdymas: pirminė socializacija. *Pedagogika*. Nr. 53.
16. Braslauskienė, R., Eidėjūtė, E. (2003). Asmenybės savybių įtaka pedagogų kompetencijos tobulinimui globos įstaigose. *Mokslo darbai*. Kaunas: Akademija.
17. Brazdeikis, V. (2003). Pedagogų kompetencija, informacinių ir komunikacinių technologijų diegimas švietime. *Informaciniai mokslai*. T. 26.
18. Bučinskas, A. (2000). Vaiko saugumo problema Lietuvoje: vaikystės politikos socialinės-educacinės išvalgos. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 49-54.
19. Bukauskienė, T. (1989). Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis 1918-1940 m. Vilnius.
20. Charles, C.M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma littera.
21. Chreptavičienė, V., Kondratas, A. (2003). Informacinės komunikacinės technologijos kaip žmogaus veiklos ir kompetencijos kaitos katalizatorius: uždaviniai aukštajai mokyklai. (2003). *Socialiniai mokslai*. Nr. 5(24).
22. Coughlin, P.A. (1997). Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Vilnius.
23. Dailidienė, J. (2000). Vertybinės orientacijos vaikystėje. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 78-86.
24. Demokratiškos pedagogikos matai. Danų autorių straipsnių rinkinys kuriančiam pedagogui. (2005). Sud. R.Ch. Mathiasen, E. Staerfeldt. Vilnius: Vilniaus kolegija.
25. Egmonto fondo metinės ataskaitos (1993-2005). Danija.
26. Entwurf Bildung als Programm für Kindertageseinrichtungen in Sachsen-Anhalt. (2004). Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
27. Gage, N.L., Berliner, D.C. (1993). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
28. Glebuviene, V. (2000). Vaiko rašomosios kalbos tapsmas. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 95-99.
29. Glebuviene, V., Tarasonienė, A. (2003). Darželio auklėtojų požiūris į vaiko teises. *Pedagogika*. Nr. 65, p. 63-68.

30. Gražienė, V. (2001). Vaikystės sampratos paradigmos kaita: „Ikimokyklinio ugdymo sistemos demokratizavimo“ projekto (1993-2005) studija. Vilnius: Vilniaus kolegija.
31. Gražienė, V. (1999). Kai kurie ikimokyklinio ugdymo praeities ir dabarties santykio aspektai. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius.
32. Grinevičienė, N. (2002). Vaikystės žaidimai. Kaunas: Šviesa.
33. Goebel, W., Glockler, M. (2006). Padėkime augti. Vilnius.
34. Gučas, A. (1981). Vaiko psichologija. Kaunas.
35. Hage, R., Rauckienė, A. (2001). Projektų metodo taikymas šiuolaikinėje mokykloje: istorinės, teorinės ir prakseologinės dimensijos. *ATEE Spring University*. Klaipėda: KU leidykla.
36. Hansen, K.A. (1997). Ugdymas ir demokratijos kultūra: ikimokyklinis amžius. Vilnius.
37. Gardner, H. (2002). Atsisveikinimas su IQ. Bendroji intelektų įvairovės teorija. Vilnius.
38. Ikimokyklinio amžiaus vaikų auklėtojo rengimo standartas. (2001). Parengė V.Gražienė, A.Kerbedienė, N. Margelevičienė, V.Šoblinskas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
39. Ikimokyklinio ugdymo gairės – programa pedagogams ir tėvams. (1993). Sud. V.Gražienė, R.Rimkienė. Vilnius: Leidybos centras.
40. Inovatyvūs ugdymo metodai Lietuvoje ir užsienyje. (<http://www.ipc.lt>).
41. Ivoškuvienė, R. (2002). Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas. Šiauliai.
42. Jacikevičienė, O. (2000). Mažų vaikų socializacijos tendencijos Lietuvos ir Danijos vaikų darželiuose. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 91-95.
43. Jonutytė, I. (1999). Bendruomenės svarba vaikų socializacijai. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius, p. 98-103.
44. Jucevičienė, P. (2002). Edukologijos mokslas ir studijos mokyklos informacinių technologijų pažangai. *Informacijos technologija mokykloje: tarptautinės konferencijos medžiaga*. (<http://www.emokykla.lt/mokymas/mokymopr/konferar/2002-04/PJ.zip>).
45. Jucevičienė, P., Janiūnaitė, B. (2000). Ikimokyklinis ugdymas švietimo sistemoje – pasaulinės tendencijos. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.
46. Juodaitytė, A. (2003). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius: Petro ofsetas.
47. Juodaitytė, A. (2003). Vaikystės fenomenas: socialinis-educacinis aspektas. Monografija. Šiauliai: ŠU leidykla.
48. Juodaitytė, A. (2000). Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme: Rytų, Vidurio Europos šalių, JAV ir Lietuvos patirties lyginamoji analizė. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.
49. Juodaitytė, A. (2003). Vaikų darželis Lietuvoje ir pasaulyje: sisteminės kaitos tendencijos socializacijai. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius.
50. Jurašaitė, E. (1999). Pedagogų ir tėvų požiūrio į bendradarbiavimą ugdant vaikus kaitos problemos. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius.
51. Juškeliene, V. (2003). Sveikata ir fizinis aktyvumas. Vilnius: VPU.
52. Kučinskas, V. (2000). Ergonomika ikimokyklinėse institucijose. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 70-73.
53. Kučinskienė, R. (2000). Lyginamieji ikimokyklinio ugdymo efektyvumo tyrimai. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 75-78.
54. Kurmanskienė, I. (2003). Ikimokyklinio vaikų amžiaus kalbos raida ir pradinių klasių mokinių kalbos ypatumai. *Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
55. Kukanauzienė, L., Ričkuvienė, I. (2003). Kalbos lavinimo galimybės priešmokyklinuko veikloje. *Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
56. Leistrumienė, S. (2004). Profesinių ir asmeninių pedagogo kompetencijų sklaida per projektų metodą. *Pedagogų rengimo aktualijos ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga*. Vilnius: Vilniaus kolegija.
57. Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija. (1989). *Tautinė mokykla. D.1. Mokyklų tipų koncepcijų projektai*. Kaunas: Šviesa.
58. Litvinienė, J. (2000). Vaikas – šeimos ir darželio sąveikos subjektas ir objektas. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.

59. Marcelionienė, E. (1999). Pakopa, kurios dar trūksta. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius.
60. Martinkus, A. (1998). Vaiko anatomija ir fiziologija. Klaipėda: KU leidykla.
61. Marzano, J.R. (2005). Naujoji ugdymo tikslų taksonomija. Vilnius: Žara.
62. Maslow, A. (1971). *The Farther Reaches of Human Nature*. London: Penguin Arkana.
63. Merkys, J. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
64. Mondeikienė, L. (2000). Žaidimas – priemonė inspiruojanti tolesnę vaikų veiklą. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.
65. Monkevičienė, O. (2004). Priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymas. Vilnius.
66. Monkevičienė, O. (1999). Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas. *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. Jubiliejinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Leidybos centras.
67. Monkevičienė, O. (2000). Vaiko ir pedagogo sąveikos kryptys šiandieniniame ikimokykliniame ugdyme. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla.
68. Neifachas, S. (2005). Projektinė veikla ikimokyklinėje, priešmokyklinėje grupėje: teorija ir praktika. Studijų knyga. Vilnius: Ciklonas.
69. Numgaudis, D. Ikimokyklinis ugdymas besikeičiančioje visuomenėje. *Lietuvos vaikų darželis :praeitis ir dabartis. Jubiliejinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Leidybos centras.
70. Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita. Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita „Kurkime ateitį drauge!“.
71. Petti, G. (2005). Šiuolaikinis mokymas. Vilnius.
72. Piaget, J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas. Vilnius.
73. Piaget, J. (1992). Psichologinė vaiko raida. Vilnius.
74. Projektų metodas ir pedagoginės studijos. (2001). Sud. V.Gražienė. Vilnius: Gimtasis žodis.
75. Proškuvienė, R. ir kt. (2004). Moksleivio sveikatos sauga. Vilnius: VPU leidykla.
76. Pūras, D. (1999). Psichikos sveikata XXI amžiuje: psichiatrijos saulėlydis. Apie psichiatrijos saulėlydį ir „tobulą nesuinteresuotumą“. Parengė A. Dvilinskaitė. *Kultūros barai*. Nr. 11, p. 38-42.
77. Rimkutė, Ž., Buivydienė, G. (1998). Danijos edukacinės patirties taikymas demokratizuojant Lietuvos ikimokyklinės įstaigos pedagogų veiklą. KTU Administravimo fakulteto bakalauro kursinis darbas. Vad. P.Jucevičienė.
78. Sirtautai, D. ir V.V. (1999). Bitė ritė. Knyga pedagogui. Vilnius.
79. Tamošiūnas, T., Filipavičienė, D., Bondarenko, J., Šutinienė, I., Tvinkūnienė, I., Krukauskienė, E. (2002). Socialinės-pedagoginės vaikų ugdymo sąlygos Rytų Lietuvoje. Vilnius.
80. Staerfeldt, E., Mathiasen, R.Ch. (1999). Pedagogika ir demokratija. Vilnius: Aidai.
81. Steponavičienė, J. (2002). Vaikų darželio auklėtojo socialinės kompetencijos: realybė ir perspektyvos. VPU. Magistro darbas. Vad. V.Gražienė.
82. Stoll, L., Fink, D. (1998). Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai.
83. Šeibokienė, G. (1999). Ikimokyklinis ugdymas: kur esame ir kur link eisime? *Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis*. Vilnius, p. 47-50.
84. Šveikauskas, V. (2000). Mokymosi teorijos. Savimoka. Kaunas: KMU leidykla.
85. Švietimo ir mokslo ministerija. Pedagogų kompiuterinio raštingumo standartas. (2001) (www.ipc.lt).
86. Tarptautinio išorinio edukologijos krypties (ikimokyklinio ir pradinio ugdymo) studijų programų vertinimo (2003 ir 2005 m.) išvados ir bendrosios rekomendacijos. (www.skvc.lt).
87. Vasiliauskas, R. (2000). Vaikystė kaip lietuvių liaudies pedagogikos objektas. *Socialiniai-educaciniai pokyčiai ikimokykliniame ugdyme*. Klaipėda: KU leidykla, p. 47-49.
88. Žarienė, A., Ruzgienė, A. (2001). Berniukų ir mergaičių agresyvumas žaidimų aikštelėse. *Pedagogika*. Nr. 53. Vilnius: VPU leidykla.
89. Žukauskienė, R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius, p. 365.